

Vol. II
No. 10

*Tuesday,
31st August, 1954.*

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

DEBATES

Official Report

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

	PAGES
Resolution Re : Disintegration of Hyderabad State—Discussion not concluded	459-522

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Tuesday, the 31st August, 1954

The House met at Half Past Two of the Clock

[*Mr. Speaker in the Chair*]

Questions and Answers

(SEE PART I)

Resolution Regarding Disintegration of Hyderabad State

Mr. Speaker: Let us now proceed to the next item on the Agenda, namely, Resolutions.

ایک ایجنڈا موشن کے سلسلہ میں پرسوں ہاؤس میں کہا گیا تھا کہ رزولوشن کے وقت بھی اس پر بحث ہو سکتی ہے۔ اگر ہاؤس چاہے تو اس رزولوشن کو پرائیریٹی (Priority) دی جاسکتی ہے۔

شری بی۔ ڈی۔ دیشمکھ (بھوکردن - عام) :- میرے خیال میں ایجنڈے کے لحاظ سے جو رزولوشن پہلے ہے یعنی شری کے - اہل - ترسمہ راؤ صاحب کا وہی لیا جائے تو بہتر ہوگا۔

مسٹر اسپیکر :- ہاؤس میں پرسوں نان گریٹڈ آفیسر سے متعلق رزولوشن کے بارے میں کہا گیا تھا۔

Shri V. D. Deshpande (Ippaguda): Mr. Speaker, Sir, This suggestion came up on the other day ; but we have since considered the matter and feel that the resolution regarding the disintegration of the Hyderabad State should be taken up to-day, as this is a very important problem of the day.

Mr. Speaker: All right. Shri K. L. Narsimha Rao may move his Resolution.

Shri K. L. Narasimha Rao (Yellandu-General): Sir, I beg to move :

“That this Assembly is of opinion that one State should be formed for all the Telugu speaking people living in Telengana, Andhra State and other adjoining areas, and it therefore

strongly urges upon the States Reorganisation Commission and the Government of India to take immediate steps for the disintegration of Hyderabad State and reorganisation of adjoining States to enable the formation of the State of Vishal Andhra for all the Telugu speaking areas, the State of united Maharashtra for all the Marathi speaking areas and the State of United Karnatak for all the Kanarese speaking areas."

Mr. Speaker : Resolution moved.

శ్రీ కె. యల్. నరసింహారావు : మిస్టర్ స్పీకర్, సర్, నేను ఏ రెజుల్యూషన్ అయితే మూవ్ చేశానో దానిని యివ్వాలన్న ప్రతిపాదించవలసిన అవసరం మళ్ళీ ఏమీ వచ్చిందే అనే సమస్య ఒకటి రావచ్చును. మన భారతదేశం బయటనుంచి సామ్రాజ్యవాదులు వచ్చిన తరువాత వారి పరిపాలనలో మన దేశాన్ని ముక్కు చక్కలుగా చీల్చివేసి, వివిధ భాషాప్రాంతాల ప్రజానీకాన్ని అభివృద్ధికాకుండా చేయుటకొరకు, అనేక విధాలుగా ఖండ, ఖండాలగా చీల్చివేశారు. తద్వారా తమ పరిపాలనను బలపరచుకొని తమ దోపిడి విధానాన్ని రక్షించుకోడానికి తీవ్రంగా కృషి చేశారు. ముఖ్యంగా మన హైదరాబాదు సంస్థానం ఒకటి, ఇది ఒక్క భాష మాట్లాడే ప్రజలతో కూడుకొని లేదు. మూడు భాషల ప్రజలతో కూడుకొని కృత్రిమంగా నిలబడ్డది. ఇది ఇప్పుడు భాషా ప్రయుక్తంగా విచ్ఛిన్నం కావాలి. పొరుగునన్ను తమ సోదరులతో కలిసి పోవాలి. తద్వారా వివిధ భాషా ప్రయుక్త ప్రాంతాలు ఏర్పడి, ఆయా భాషాప్రాంతాల ప్రజలు తమ తమ అభివృద్ధికొరకు కృషిచేసే అవకాశం కలుగుతుంది. ఈ భాషాప్రయుక్త ప్రాంతాల విధజన క్రాంతి నమస్కరిస్తా కొదు. చౌతాకొలంనుంచి మన భారతదేశంలోని అన్ని ప్రజా సంస్థలు ఏకోన్మఖంగా కోరుతున్న సమస్య. ఈ ఊద్యమాన్ని, భారతదేశానికి స్వాతంత్ర్యం రాకముందు మన కాంగ్రెసు సంస్థ బలపరచింది. దీనిని సాధించడానికి తోసుకూడా కృషి చేస్తానని పదే పదే చెబుతూ వచ్చింది కొని స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తరువాత దానికి వ్యతిరేకంగా, కాంగ్రెసు కృషిచేయడం ప్రారంభించింది. భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్ర సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకిస్తూ ఎప్పుడైతే కాంగ్రెసు ముందుకు వచ్చిందో, అప్పుడు, దానిని సాధించడానికి ప్రజలు పెద్ద ఎత్తున ముందుకు రావలసి వచ్చింది. ఉదాహరణకు ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని సాధించుకోడానికి ప్రజానీకం పెద్ద ఎత్తున కదిలిరావడం, శ్రీ పాట్టి శ్రీరాములు ౫౬ రోజులు నిరహారదీక్ష పూని ఆత్మార్పణం చేయడం, ప్రజలు వెల్లుబికి తమ స్వరాష్ట్ర సాధనకు వెద్దెత్తు ఉద్యమం నడిపి అనేక త్యాగాలు చేసి కేంద్ర ప్రభుత్వంనుండి తమ రాష్ట్రాన్ని గుంచుకోవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ఇంత జరిగిన తరువాత కూడా భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకించుటకు సాహసించుట తమ ఊనికికే భంగకరమని కాంగ్రెసువాదులు, కాంగ్రెసు ప్రభుత్వం గ్రహించారన్నమాట. అంతేగాని భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర సిద్ధాంతం ఇప్పుడు పూర్తిగా అంగీకరించింది కొదు. ఈ హైదరాబాదు సంస్థానంలో ఒక భాషకు సంబంధించిన ప్రజలు లేరు. ఇది మూడు భాషాప్రాంతాలతో కూడుకొన్న సంస్థానం. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య వాదులు తమ పెత్తనాన్ని నిలుపుకోవాలని కృత్రిమంగా ఏర్పరచిన సంస్థానం. ఇది భాషా ప్రయుక్తంగా విచ్ఛిన్నం కావాలని ప్రజలయొక్క వాంఛ. ఈ సంస్థానాన్ని విచ్ఛిన్నపరచి తమ తమ

భాషాప్రాంతాలతో కలసిపోవటానికి ప్రజానీకం పెద్ద ఎత్తున ఆందోళన చేశారు. త్యాగాలు చేశారు. అనేక రీతుల పోరాటాలు నడిపారు. కొని స్వార్థపరులు తమ యొక్క స్వప్రయోజనాలను కాపాడుకొనడంకొరకు, నిజాంనవాబు గద్దెను కాపాడటానికి కృషిచేస్తూ వచ్చారు. హైదరాబాదు సంస్థానం యిదే రీతిగా వుండాలనే వాదాన్ని ఆనాడు భుజానవేసుకొని మోసిన పెద్దలున్నారు. ఆ పెద్దలే ఇప్పుడు జాతీయ నాయకులుగా ముందుకు వచ్చారంటే మనం అనుమానించవలసిన పని లేదు. అయితే భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాల కమిషన్ హైదరాబాదు వచ్చాక ఈ పెద్దలు ప్లేటు మార్చారు. ప్రక్కన ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ప్రజానీకం తమ యొక్క కోర్కెను సాధించుకొనడంకోసం తీవ్ర ఉద్యమాన్ని నడిపి భారత ప్రభుత్వాన్నించి తమ రాష్ట్రాన్ని సాధించుకొన్న తరువాత ఇటువంటి భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర సిద్ధాంతాన్ని వ్యతిరేకించితే పరుపు దక్కదనుకొని గ్రహించుటయే గాక, ఇక్కడ సంస్థాన విచ్ఛిన్న వి్యతిరేకించుతూ సైజాంనవాబు ఉనికిని తద్వారా తమ స్వార్థపూరితమైన ప్రయోజనాలను రక్షించుకొనుటకు కృషి సల్పుతున్న స్వార్థపరులు, యింకొక విధంగా ప్లేటు మార్చారు. అదీ ఏమిటో మనం చూడవలసి యున్నది. “హైదరాబాదు సంస్థానాన్ని విచ్ఛిన్నం జరపరాదని, సైజాం నవాబు ఇలాగే వుండాలి, స్వార్థ పరులుండాలని గనక, మనం నేరుగా ప్రజలముందు పెడితే, మనను ప్రజలు నిలవదీసి అడుగుతారు, ఒకాబో దులిపి పంపిస్తారు, కాబట్టి హైదరాబాదు సంస్థానం యధాతథంగా వుండాలంటే యింకొక ఎత్తువెత్తాలని” యింకొక రకమైన పేషంతో ముందుకు వచ్చారు. హైదరాబాదు విచ్ఛిన్నం అంగీకరిస్తున్నట్లుగా నటిస్తూనే పేరొక ప్రక్కనుంచి స్వతంత్ర తెలంగాణం అనే నినాదం తీసుకు వచ్చారు. రెండో ప్రక్క—ఇంతకుముందు ఆంధ్రప్రజానీకం—ఇక్కడ తెలంగాణాలో కానివ్వండి, అక్కడ ఆంధ్ర ప్రాంతములో కానివ్వండి, అందరూ—విశాఖాంధ్ర కావాలని ఏకోన్నతంగా ఉద్యమంతో ముందుకు పోతున్నారు—దాన్ని మనం దెబ్బ కొట్టగలిగితే తాత్కాలికంగా హైదరాబాదు విచ్ఛిన్నం అవ గలుగుతాం, తద్వారా సైజాం ప్రయోజనాలు, మన ప్రయోజనాలు సెరసేరయినే దురాశతో—రెండు తెలుగురాష్ట్రాల నినాదం తీసుకువచ్చారు. వీరుగాని స్వతంత్ర తెలంగాణా నినాదం తీసుకు వచ్చినవారు గాని చూపిస్తున్న మార్గాలు, కారణాలు ఏమిటని మనం కూలంకషంగా చర్చిస్తే రెండురాష్ట్రాల సిద్ధాంతం తీసుకువచ్చినవారికి గాని, స్వతంత్ర తెలంగాణా నినాదం తీసుకువచ్చినవారికి గాని ఒక సరైన దృక్పథం లేదు. ప్రజలయొక్క అభివృద్ధిని షేమాన్ని కాంక్షించికాదు. వాళ్ళయొక్క స్వార్థపరత్వం, స్వప్రయోజనాలను రక్షించు కొనడంకొరకు మాత్రమే ఆవిధంగా అంటున్నారు. లేకపోతే వాళ్ళతో కొంతమంది అనిపిస్తున్నారా? అని అనుకోవలసి వస్తోంది. ఈ భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాల సిద్ధాంతాన్ని, లేక హైదరాబాదు విచ్ఛిన్నాన్ని అపగలగినవాళ్ళు ఇవాళ్ళు ఎవరూ లేరు, అని ఆంధ్రరాష్ట్రం సాధించుకొన్న ఆంధ్ర ప్రజలు నిరూపించారు. అక్కడి ఆంధ్ర ప్రజలు, ఇక్కడి తెలంగాణా ప్రజలు కలిసి నట్లయితే, తప్పుడు పంథాలు అవలంభిస్తున్నటువంటి తమబోటి పెద్దలతో, ప్రజల్ని సహకరించరు, మొట్టికాయలు మొట్టి ప్రజలు తమ అవసరాలను పూర్తి చేసుకొంటారు, అని గ్రహించి తమ స్వప్రయోజనాలు కాపాడుకొనేందుకు స్వార్థపరులు ఈ నాటకం ఆడుతున్నారు. స్వతంత్ర తెలంగాణా నినాదము తీసుక వచ్చినవారు చెప్పేది ఏమిటి? మన భారతదేశంలో పెద్ద పెద్ద రాష్ట్రాలు వున్నట్లయితే కేంద్ర పరిపాలన అంత సుముఖంగా జరగటానికి వీలుండదు. దేశం యొక్క రక్షణ, శాంతి భద్రతలు మనం జాగ్రత్తగా చూడాలంటే కేంద్ర అధికారం సక్రమంగా

ఉపయోగ పడేలాంటి చిన్న చిన్న రాష్ట్రాలను సృష్టించుట అవసరం అని వాదిస్తున్నారు. ఆ కారణంగా విశాలాంధ్ర నినాదానికి వ్యతిరేకతను వారు ప్రదర్శిస్తున్నారు. విశాలాంధ్రతాంట్రి పెద్ద పెద్ద రాష్ట్రాలు ఏర్పడితే వాటిని అదుపులో పెట్టుడం మన కేంద్ర ప్రభుత్వానికి సాధ్యంకాదు. ఈ భాషారాష్ట్రాలు పెద్దవిగా వుంటుంటే కావున ఇవి ఎదురు తిరిగితే కేంద్రానికి ఎవరు వస్తుంది, కాబట్టి చిన్న రాష్ట్రాలు ఏర్పడాలంటున్నారు. ఆంధ్ర ప్రాంతం ఒక రాష్ట్రంగా ఏర్పడింది— కాబట్టి, తెలంగాణాను స్వతంత్ర రాష్ట్రంగా చేయాలని వాదిస్తున్నారు. దీనిలో ఏమాత్రం బలంలేదని సులభంగా గ్రహించగలుగుతాం. పెద్దరాష్ట్రాలు వుండకూడదంటే—కేంద్ర ప్రభుత్వానికి పరిపాలనావ్యత తేదని బాధపడుతున్నారా? లేక ప్రజలను శంకిస్తున్నారా? అని అనుకోవలసి వస్తుంది. బొంబాయి, సి. పి., యు. పి., తాంటీ పెద్ద రాష్ట్రాలు వున్నాయి అక్కడూ అడ్మినిస్ట్రేషన్ కంట్రోల్స్ వుంచుకొంటూ పరిపాలన సాగించబడుతోంది. అట్లాంటున్నప్పుడు విశాలాంధ్ర ఏర్పడితే సరైన పద్ధతిలో పరిపాలన నడపటం సాధ్యపడదని అంటే అర్థంలేదు. విశాలాంధ్ర ఏర్పడితే రవాణా సౌకర్యాలు అభివృద్ధి చెందిన ఈ రోజుల్లో, పెద్ద రాష్ట్రాన్ని పరిపాలించే తేమని చెప్పటం చేతకానితనమన్నమాట. ఇప్పుడు వున్న పెద్దరాష్ట్రాన్ని సక్రమంగానే తమ పరిపాలన సాగించుకొంటున్నాయి. వాటివల్ల కేంద్రానికిమీ మోసం రాలేదు అటువంటిప్పుడు విశాలాంధ్ర ఏర్పడితే పరిపాలన సక్రమంగా సాగదు, లేక కేంద్రానికి మోసం వస్తుంది అనే వాదన ఏదైతే తీసుకురాబడుతుంటే, ఆ వాదన నిలచేదే కాదు. ఈ కొత్త ముసుగుతో వచ్చినవాళ్ళ Two States Theory చాలా వింతగా కనబడుతోంది. మూడు మాసాల వెనక్కుపోయి చూస్తే ఇది లేదు. అప్పుడు హైదరాబాదు యితల్లాగే వుండాలని సైజాం నవాబు పెత్తనం క్రిందే వుండదలచామని కోరడంగాని, లేక విశాలాంధ్ర కావాలని కోరడం గాని—జరిపే ఈ రెండు రకాల అభిప్రాయాలే కనబడ్డాయి. హైదరాబాదు ఇలాగే వుంటే మా స్వప్రయోజనాలకు రక్షణ వుంటుంది అనుకొన్నవారే ఈ Two States Theory create చేశారు. ఆంధ్ర ప్రాంతం, తెలంగాణా ప్రాంతం ఏక ఖండంగా చేసినట్లయితే మనం సరైన పరిపాలన నడపలేం, ముఖ్యంగా తెలంగాణా ప్రాంతం తన్ను తాను పోషించుకుంటుంది. ఆంధ్ర ప్రాంతానిదే లోటుబడ్డట్టు, అందుకని మన డబ్బు వాళ్ళకు ఖర్చు చేయవలసి వుంటుంది, అందువల్ల నష్టపడుతాం, అనే వాదన తీసుకు వస్తున్నారు. అయితే ఆంధ్ర బడ్జెటును, ఇక్కడే బడ్జెటుతో పోల్చి చూస్తే అంత లోటులేదు. మన హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో మధ్యనిషేధ అమలులోనికి రాలేదు. ఆంధ్రలో అమలులో వున్నది. అందుకని అది లోటు బడ్జెటుగా కనిపిస్తోంది. మధ్యనిషేధం అక్కడ ఆంధ్ర ప్రభుత్వం యొక్క మొండి దృక్పథంవల్ల ఆచరింప బడుతోంది. దానికి వ్యతిరేకంగా సత్సాగ్రహంజరిపి పేరాదీ ప్రజానీకం జైల్లకు పోతున్నారు. అక్కడ మధ్య నిషేధం అమలు చేసిపేస్తే అది ఏమాత్రం లోటుపెట్టె అని అనిపించుకోవడానికి వీలేదు. మన హైదరాబాదు ప్రభుత్వం పెద్ద ఎత్తున మిగిల్చి ఒరగపెడుతున్నది ఏమిలేదు ఇక్కడ పన్నుల విధానం చూస్తే మనవద్ద తలకు ౧౮, ౨౦ వరకు పన్ను చెల్లించవలసి వుంది. ఆంధ్రరాష్ట్రంలో తలకు ౫, ౬, ౮, ౧౦ వరకు మాత్రమే వుంది. అయితే ఇక్కడ, పన్నులధారం ఎక్కువ ప్రజలమీద మోపి కొద్దీ గొప్ప ఆదాయం సంపాదిస్తున్నాం, అని ఏర్పగడానికి వీలేదు. మనమాదిరి వాళ్ళకూడా ప్రజలమీద Taxation భారం మోపితే వాళ్ళ మంచి బడ్జెటు తయారు చేసుకోగలరు. కాబట్టి వారిది లోటుబడ్జెటు అనివాదన సరైనదే కాదు.

ఈ రెండు రాష్ట్రాల వాదులకు ప్రజా ఉద్యమాలతో సేరుగో సంబంధం లేదు. తెలంగాణా ప్రజానీకం యొక్క రాజకీయ శైల్యాన్ని అర్థం చేసుకోకుండా, అక్కడ కృష్ణా, సుంట్లూరు రెండు డిస్ట్రిక్టుల పెద్ద ఎత్తున అభివృద్ధి చెంది వున్నాయి, మనం ఇవాళ తెలంగాణాను తీసుకుపోయి కలిపితే వారు మనని మోసగిస్తారని అంటున్నారు. ఇది ఎంతవరకు సత్యం? మనం విశాలాంధ్ర దృష్టితో చూస్తే, ఒక తెలంగాణా ప్రాంతమే వెనకబడ్డ ప్రాంతం కాదు. ఆంధ్రరాష్ట్రంలో కూడా 3, 4, డిస్ట్రిక్టుల తప్ప తీవ్రమైన చాలావరకు మనలో సమానమన్న మాట. రాయలసీమ, శ్రీకాకుళం జిల్లాలున్నాయి—ఆర్థిక దృష్ట్యా అవి మన స్థాయిలోనే వుంటాయి—కాబట్టి ఆ విధంగా భయపడవలసిన అవసరంలేదు. ఇక్కడ హైదరాబాదు కాంగ్రెసు శాసనసభ్యులు ౯౭ మంది వున్నారు. వారిలో ౫౦ మంది ఈ రిజిస్ట్రేషన్ మీద ఓటింగ్ హక్కు లడిగారు. ౫౦ మంది అంటే మెజారిటీ అని నిర్ణయం అయిపోయింది. ౫౦ మంది సభ్యులు సంతకాలు చేసి కోరినట్టికి మెజారిటీలో వున్నవారు ఓటింగు స్వేచ్ఛ ఇవ్వలేదు. వారి ఆజ్ఞను నిరసావహించాలన్నారు. అది వారి ప్రజాస్వామ్యం. అయితే ఇప్పుడు చెప్పేదేమంటే రాయలసీమ ప్రాంతం, శ్రీకాకుళం ప్రాంతం వుంది. వీరందరూ నాలుగు డిస్ట్రిక్టుల వాళ్ళచేత అణచబడతారని వూహించడంలో అర్థం లేదు. అన్ని ప్రాంతాలనుంచి ఎన్నుకొనబడిన సభ్యులతో అసెంబ్లీ ఏర్పడుతుంది. దానిలో ఏ రెండు మూడు డిస్ట్రిక్టుల వారి అధికారం చెలాయిస్తారని భయపడనవసరం లేదు. మనం దానిని సరిదిద్దుకొనే అవకాశాలు చాలా వున్నాయి అందుకని విశాలాంధ్రను వ్యతిరేకించడంలో అర్థంలేదు. ఈ రెండు రాష్ట్రాల వాదాన్ని కొంతమంది స్వార్థపరులు తీవ్రపెట్టారు. ఇవాళ ఈ రెండు రాష్ట్రాలు కలిపితే, దాదాపు ౨౦ మంది మంత్రులుంటారు. రెండు స్టేట్సు వుంటేగాని రెండు Cabinets వుండవు. కాబట్టి తమ స్వప్రయోజనాలను రక్షించుకోవాలంటే రెండు స్టేట్సు కావాలి.

[Mr. Deputy Speaker in the Chair]

ఈ రెండు స్టేట్సు Theory తెచ్చినవాళ్ళు ప్రజానీకంచేత గుర్తించబడినవారుకారు. అనాయాచితగో, సులభంగా లభించిన సీట్లలో స్వప్రయోజనాలను కాపాడుకొంటూ వుండవచ్చును, అనే దృష్టితో వారు ఆలోచిస్తున్నారన్నమాట. వీరు తమ స్వార్థ ప్రయోజనాలకొరకు ప్రజల వాంఛను నేలరాసే పద్ధతులు ఏపైతే వున్నాయో వాటిని వదులుకోవలసి వుంటుంది. తేనిచో ఏరిటిగానైట్ ఆంధ్రప్రజలు తమ హక్కులు సాధించు కొనుట కొరకు ఉద్యమాన్ని నడిపి, తమ రాష్ట్రాన్ని తాక్కొన్నారో అదేమోదిరి తెలంగాణా, మహారాష్ట్ర మరీయు కర్ణాటక ప్రజలు తమ ప్రాంతీయ ప్రజలతో కలిసి సంయుక్త రాష్ట్రాలు ఏర్పాటు చేసుకొనుటకు ఉద్యమాలు నడుపవలసి వస్తుంది. కాబట్టి Two States Theory లెచ్చి ప్రజల అభిమానాన్ని పూర్తిగా పోగొట్టుకొనుటకు మార్గం ఏర్పరచు కొంటున్నారన్నమాట. స్వార్థపూరితమైన పెద్ద పెద్ద ఆశలు పెట్టుకొని ప్రజా వాంఛకు ఎదురు తిరిగి సర్వనాశనం అయిపోయేదానికన్నా వారు Two States Theory వదలుకొనుట బాగుంటుంది. ఆంధ్రప్రజల సమిష్టి ప్రయోజనాలు సెరపేర్చుకొనుటకు విశాలాంధ్ర ఏర్పడితే సాధ్యం అవుతుంది. మన ప్రాంతంలో Mills వున్నాయి. ఆంధ్ర ప్రాంతంలో పెట్టుబడి లభించే అవకాశం వుంది. మనకు ఆహారధాన్యాల కొరత వుంది. అక్కడ డెల్టాప్రాంతం మిగులు ప్రాంతం, అక్కడనుంచి ఆహార ధాన్యాలు తీర్చుకొనవచ్చును. తరువాత, ఈ రెండు కలిస్తే సమిష్టి ప్రయోజనాలకు అత్యవసర

మైన సందికొండ మొదలగు ప్రాజెక్టులు త్వరగా నిర్మించుకోగలుగుతాం. ఇవాళ్ళ అనుభవంతో తేల్చేది ఏమంటే హైదరాబాదు ప్రభుత్వం నాలుగురోజులు అడ్డం వచ్చిందని, ఆంధ్ర ప్రభుత్వం నాలుగురోజులు అడ్డం వచ్చిందని, ఇప్పుడేమో నెంట్రల్ గవర్నమెంటే సందికొండ ప్రాజెక్టుకు ఎగనామం పెడుతోంది. ఈ రెండు ప్రాంతాలకు ఒకే ప్రభుత్వం ఏర్పడితే మనం ఎవరి పేచీలు లేకుండా వ్యవహరించు కోవచ్చు. కాబట్టి ఆంధ్రప్రజల సమిష్టితోమానీకీ, జాతీ అభివృద్ధికొరకు మనం కృషి చేయటానికి ప్రయత్నించాలి.

ఇప్పుడు ఈ హైదరాబాదు అసెంబ్లీ వుంది. ఇది ఏమిటి? ఇది ఒక బందెలి దాడ్డి ఇంఘటో మన అందరినీ తోలుకొచ్చి ప్రవేశపెట్టారన్నమాట. ఈ విధంగా అనేక భాషలు మాట్లాడేవారిని యీ బందీలిదాడ్డిలో పెడితే, ఇక్కడ ఒకరు మాట్లాడేభాష ఇంకొకరికి తెలియటంలేదు. ఇప్పుడు ఈ తీర్మానంపై నేను మాట్లాడుతూంటే కన్నడ ప్రాంతంనుంచి వచ్చిన కన్నడులకు తెలియదు, మహారాష్ట్ర ప్రాంతంనుండి వచ్చే మహారాష్ట్రీలకు తెలియదు. ఆ ప్రాంతాలవారు ఏమైనా మాట్లాడితే నేను అర్థం చేసుకోడానికి సాధ్యపడదన్నమాట. ఈ పద్ధతిలో ఒకరు మాట్లాడేది పేరొకరికి తెలియకుండా ఇక్కడ వ్యవహరిస్తున్నాం. ఇక్కడి వ్యవహారం అంత మాత్రు భాషలో నడిపించే పద్ధతి రోకుండా యీ కృత్రిమ రాష్ట్రాన్ని అట్లాగే ఉండాలని కోరటం సహించరానిది. ఇంకొక విషయమేమంటే, ఒకే భాషగల ప్రజలను రెండుగా చీల్చడానికి ప్రయత్నించడం ఒక తల్లి బిడ్డలను రెండుగా చీల్చడానికి ప్రయత్నించడం ఔతుందని ఇంతకంటే ఘోరమైన సంగతి మరొకటి ఉండదని చెబుతున్నాను. ఆంధ్ర, మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక ప్రజలు తమ తమ అభివృద్ధి కాంక్షించే విశాలాంధ్ర, సంయుక్త మహారాష్ట్ర, ఐక్యకర్ణాటక ఏర్పాటు కావాలని కోరుతున్నారు. ఆ ప్రజావాంఛకు అడ్డుపోయి, యీ స్టేటును ఇట్లాగే రక్షించుట దురుద్దేశముతో కూడినదని, యీవిధంగా ప్రజావాంఛను ఎదుర్కోటానికి ప్రయత్నిస్తే, ఆ ప్రజావాహిని క్రింద, అట్టుడుగున పడిపోయి వారిఅంతటవారే సర్వనాశనము చేసుకొంటారు. కాబట్టి యీ రెండు స్టేటు ఏర్పడాలనే పద్ధతిని ఇప్పటికైనా వదలుకోవాలని కోరుతున్నాను.

విశాలాంధ్ర, సంయుక్త మహారాష్ట్ర, ఐక్య కర్ణాటక రాష్ట్రాలు ఏర్పడటంద్వారా అక్కడి ప్రాంతీయ ప్రజలు బాగుపడతారని ఆ ప్రాంతప్రజలు సంపూర్ణ విశ్వాసంతో ఉన్నారనే సంగతిని ముఖ్యంగా ఇక్కడవున్న ప్రైజరిబెంచీలలోని వారు గుర్తించాలని కోరుతున్నాను. ఈ ప్రజానీకం యొక్క కోరికను వారు వ్యతిరేకిస్తున్నారంటే, వారియొక్క దురుద్దేశం బహిర్గతం ఔతుంది. మన స్టేటులోని అన్ని భాషల ప్రజలు కోరుతున్న విశాలాంధ్ర, ఐక్యకర్ణాటక, సంయుక్తమహారాష్ట్ర ఏర్పరచాలని సూచించే రీతిగా తీసుకు వచ్చిన నా తీర్మానాన్ని ఆమోదిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

శ్రీ. రంగరావ దేశమూఖ (గంగాఖేడ) :—స్పీకర సర్, आज विरोधी पक्षाकडून हैदराबादच्या विभाजनाचा ठराव सभागृहापुढे आलेला आहे. वास्तविक पहाता काँग्रेसनेच हा ठराव पूर्वी पास केलेला आहे. हैदराबादचे विभाजन होऊन संयुक्त महाराष्ट्र, विशाल आंध्र आणि अँक्य कर्नाटक व्हायला पाहिजेत म्हणजे बहुजन समाजाचें प्रश्न सुटू शकतील आणि त्यांची आर्थिक परिस्थिती सुधरेल व देशाची प्रगति होतील. या करिता हैदराबादचे विभाजन व्हायला पाहिजे

अशा आशयाचा ठराव काँग्रेस ने केलेला आहे. मला असे सांगायचे आहे की हा ठराव, जेव्हा काँग्रेसने केला तेव्हा त्यांच्या हातात सत्ता नव्हती पण आज सत्ता आल्यानंतर काँग्रेस लोकांची दिशाभूल करू न पाहत आहे व हा प्रश्न डावलण्याचा प्रयत्न करीत आहे. वास्तविक दहा पांच वर्षांपूर्वी केलेला ठराव आता पर्यंत अंमलांत यावयास पाहिजे होता पण आपल्या गाद्या टिकवून ठेवण्याकरिता आज ह्या ठरावाला डावलण्याचा प्रयत्न करण्यांत येत आहे. आज ज्या ऑनरेबल मॅबर ने हा ठराव आणला आहे त्याला माझा संपूर्ण पाठिंबा आहे. कारण त्यांनी ह्या ठरावाच्या रुपाने सभागृहापुढे जनतेची मागणी काय आहे हे पट केले आहे.

आज हैदराबादचे विभाजन कां व्हायला पाहिजे याच्या मागे पार्श्वभूमी आहे. आज जो सत्तासुद्ध पक्ष काँग्रेस आहे, तो हैदराबादच्या जनतेचे दैनंदिन प्रश्न सोडविण्यास असमर्थ आहे. दरवर्षी मराठवाड्यांतील जनता लाखो रुपये सरकारी खर्जाच्या टॅक्सच्या रुपाने भरते पण आजच्या सरकारने तेथील जनतेच्या, बहुजन समाजाच्या, शेतकऱ्यांच्या आणि मध्यम वर्गीय लोकांच्या हिताची अेकही गोष्ट केली नाही. मराठवाड्यांत अेकही धरण नाही, तलाव नाही आणि अेखादे मोठे प्रॉजेक्ट सुद्धा नाही. मराठवाड्यांतील जनतेच्या हिताच्या दृष्टीने अेक सुद्धा गोष्ट केली जात नाही व तेथील जनतेची मागणी डावलण्याचा प्रयत्न सरकारकडून केला जातो. आजच्या प्रांतवादी सरकारने पूर्णाधरण पंचवार्षिक योजनेत सामील केले नाही. हैदराबादचे विभाजन झाले तर सर्व तेलगू बोलणारे लोक अेकत्र येऊन विशाल आंध्र होतील, सर्व कन्नडी बोलणारे लोक अेकत्र येऊन अैक्य कर्नाटक होतील व सर्व मराठी बोलणारे लोक अेकत्र येऊन संयुक्त महाराष्ट्र होतील. असे झाले तर राज्य कारभार फारच सोयीचा होतील. आजच्या सारखा भरमसाट खर्च होणार नाही. आज अिंग्रजी भाषा राज्यकारभारांत अुपयोगिली जाते आणि ती लोकांना समजत नाही म्हणून जनतेला सरकारांत काय चालले आहे हे समजत नाही. स्वतः सरकारनेच अेक सक््युलर काढून असा हुकुम काढला आहे की हैदराबाद राज्यांतील न्यायालयांत फक्त प्रादेशिक भाषांच्या द्वारेच कारभार चालला पाहिजे. यावरून हे दिसून येते की राज्यकारभार प्रादेशिक भाषेतून चालावा याची जाणीव सरकारला सुद्धा झाली आहे. अशी सरकारी पॉलिसी असताना त्यांनी हैदराबादच्या भाषावार प्रांतरचनेचा प्रश्न डावलण्याचा प्रयत्न कां करावा हेच समजत नाही. काँग्रेस कडून आम्हाला सांगण्यांत येते की आज भाषावार प्रांतरचना केल्यास ती जनतेच्या हिताला व देशाच्या प्रगतीला अपायकारक होतील पण मला ह्याच्या मागची पार्श्वभूमी समजत नाही की भाषावार प्रांत देशाच्या प्रगतीच्या दृष्टीने अपायकारक कसे होतील. मागच्या वर्षी आंध्र राज्य निर्माण झाले. पूर्वी तर हे काँग्रेसचे पुढारी म्हणायचे की आम्ही सध्या कोणतेही भाषावार राज्य निर्माण करण्यास तयार नाही पण श्री. पोटी श्रीरामलु यांनी आपले बलीदान केले तेव्हा कोठे आंध्र राज्य निर्माण झाले. मी या हुताल्यास आदरपूर्वक श्रद्धांजली अर्पण करतो. जो आंध्र निर्माण केला तोही तोटका आहे. हैदराबादचे विभाजन करून तेलंगाणा त्याला जोडल्याशिवाय तो पूर्ण होणार नाही.

या प्रश्नाची दुसरी बाजू अशी की, सरकार नेहमी म्हणते की डेव्हलपमेंटच्या कामासाठी आमच्या जवळ पैसे नाहीत, मला त्यांना सांगायचे आहे की जर हैदराबादचे विभाजन केले तर आज आपण जो पैसा निजामाला देतो तो द्यावा लागणार नाही व आपोआपच त्याचे राजप्रमुख पद नष्ट होतील. हा निजामाचा पैसा जो वांचेल तो आपण जनतेच्या अुपयोगी लावू शकू आणि आमच्याजवळ पैसा नाही असे म्हणावयाची पाळी आमच्यावर येणार नाही.

भाषावार प्रांत रचनेच्या बाबत आम्हाला घटनेचा हवाला देण्यांत येत नाही आणि जागिरदारांना, जमीनदारांना आणि अनामदारांना मोबदला देण्याचे वेळीं मात्र घटनेचा हवाला देण्यांत येतो. हैदराबादचे विभाजन केले तर आपण आज जो जागिरदारांना व अनामदारांना करोडो रुपये मोबदला देतो ते पैसेहि वांचतील व आपण जनतेच्या मागण्या पूर्ण करू शकू आणि अशा रीतीने आपण आपली आर्थिक परिस्थिति चांगली करू शकू.

आज संयुक्त महाराष्ट्राच्या मागणींत दोन प्रवाह आहेत, अंका पक्षांचे म्हणण असें आहे कीं संयुक्त महाराष्ट्र नागपूर कराराप्रमाणे अंमलांत यावयाला पाहिजे, आणि खरें पाहिले तर नागपूर करारालाच सर्व पक्षांचा पाठींबाहि आहे. दुसरा विचार प्रवाह काहीं स्वार्थसाधु लोकांचा आहे. ते म्हणतात कीं संयुक्त महाराष्ट्र मुंबजी सोडून व्हायला पाहिजे म्हणून मुंबजीचा अंक अलग प्रांत बनविण्यांत यावा. मला असें सांगावायाचे आहे कीं मुंबजी कोण्या अंका वर्गाची नाही. आजची मुंबजी ही महाराष्ट्रांतील शेतकऱ्यांनी व मध्यम वर्गीयांनी आपले रक्त सांडून बनविलेली आहे. आणि म्हणूनच आजच्या मुंबजीवर आणि तिच्या वैभवावर महाराष्ट्रांतील शेतकऱ्यांचा व मध्यम वर्गीयांचा हक्क जास्त आहे. १९४२ सालीं मुंबजींत मराठी बोलणारे अंकर १९ लक्ष लोकसंख्ये पैकीं साडेअकरा लक्ष होते आणि आजही मुंबजींत ५५ ते ५८ टक्के मराठी बोलणारे लोक आहेत. संयुक्त महाराष्ट्रांत जर मुंबजी दिल्ली गेली नाही तर आम्हीं मराठी बोलणारे लोक लढा दिल्याशिवाय राहणार नाहीं. तसेच हैदराबादचे विभाजन करण्यास जर विलंब लागला तर जनता त्या करताहि चळचळ केल्याशिवाय राहणार नाहीं. हा काँग्रेसने पास केलेला ठराव आहे आणि आज तो सभागृहापुढे चर्चेला आला आहे. मला अशी आशा आहे कीं सगळेंजण हा ठराव अंकमुखाने पास करतील. आणि जर तो पास झाला नाही तर मला असें म्हणावयाचे आहे कीं स्वातंत्र्यप्राप्ती पूर्वी तुम्ही जो ठराव पास केला तो आज पास करायला मागेपुढे कां पहाता ?

आजच्या सरकारने मराठवाड्याच्या जनतेचे प्रश्न मुळींच सोडविले नाहीत. तुम्ही जनतेचे प्रतिनिधी आहां आणि जनतेचे प्रश्न सोडवित नाहीं यावरून असें मोठ्या खेदाने म्हणावे लागते कीं आजचे सरकार जनतेचे प्रश्न सोडवण्यास असमर्थ ठरले आहे. मराठवाड्यांतले जनतेचे कितीतरी प्रश्न सरकार पुढे मांडले आहेत, ते सोडविण्याची सरकारची तयारी दिसत नाही. मराठवाड्यांतील टॅक्सच्या रूपाने वसूल होणारा पैसा मराठवाड्यांत खर्च करण्यांत येत नाही. तेथील जनता आपल्या हक्कासाठीं तुमच्याशी लढा देतील. जर कर्नाटक आणि आंध्रमध्ये धरणे होऊ शकतात तर मराठवाड्यामध्ये कां होऊ शकत नाहीत याचे मला आश्चर्य वाटते. आणि जेव्हां आम्ही पुष्कळ ओरड केली तेव्हां अर्थ मंत्र्यांनी सांगितले कीं या पंचवार्षिक योजनेत आम्ही पूर्ण धरण हाती घेत आहेत. पण या पंचवार्षिक योजनेचे तीन वर्षे संपत आले तरी त्याला कांहीं सुरवात केली जात नाही आणि मला तर शंका आहे कीं दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनेतहि पूर्णधरणाचा समावेश होतो किंवा नाही. पूर्ण धरणाचा समावेश निदान पुढील पंचवार्षिक योजनेत करावयालाच पाहिजे या करिता मराठवाड्यांतील सर्वपक्षीय आमदारांनीहि चळवळ करावयाला पाहिजे. ही कोणत्याहि पक्षाच्या आमदारांची बाब नव्हे.

यांत पार्टी पॉलिटिक्स येता कामा नये आणि या पुढें तरी मराठावाड्याकडे दुर्लक्ष केंला जाणार नाही हे आपण पाहिले पाहिजे व तसे झाले तर सर्वांनी मिळून हा प्रश्न मरकार पुढें मांडला पाहिजे.

मला पुन्हा अकदा सांगावयाचे आहे कीं संयुक्त महाराष्ट्र आणि जितर भाषावार प्रांत झाले तर हे प्रश्न सुटतील. तसेच निजामाला ७०, ७२ लक्ष रुपये दिले जात आहेत ते वांचतील. शिवाय आज आपण जमीनदार, जिनामदार आणि जागिरदार यांना करोडो रुपये मोबदला देत आहेत ते पैसेहि वांचतील. आपण त्या पैशांतून आपली आर्थिक परिस्थिती सुधारूं शकूं व जनतेच्या अपुयोगाची बरीच कामे करूं शकूं म्हणून या ठरावाला पुन्हां अकदा पाठिंबा देऊन मी माझे भाषण संपवितो.

شری بی۔ ہلا ریڈی (عالم پور۔ گدوال۔ عام) :- ابھی دو آنریبل ممبرس نے تقریریں کیں۔ ایک آنریبل ممبر نے تلگو میں اور دوسرے آنریبل ممبر نے مرہٹی میں تقریر کی۔ لیکن میں سمجھتا ہوں کہ تمام آنریبل ممبرس کی دلچسپی ادھر نہ تھی اس لئے کہ چند ایسے ممبرس ہیں جو تلگو نہیں سمجھ سکتے اور چند ایسے ممبرس ہیں جو مرہٹی نہیں سمجھ سکتے۔ میری ماتر بھاشا تلگو ہے۔ میں تلگو میں بولنے ہوئے اپنے خیالات بہتر طور پر پیش کر سکتا ہوں۔ انگریزی بولنے کا تو سوال ہی پیدا نہیں ہوتا۔ لیکن ہم ایک کمپوزٹ اسٹیٹ (Composite State) حیدرآباد کی اسمبلی میں بیٹھے ہیں۔ اس وجہ سے چاہے وہ لنگویسٹک پراونسس (Linguistic Provinces) کا مسئلہ ہی کیوں نہ ہو تلگو، مرہٹی یا کنڑی میں بولنا مناسب نہیں سمجھتا کیوں کہ میرے خیالات جملہ آنریبل ممبرس سمجھ نہیں سکتے۔ اس کی زیادہ ضرورت اس وجہ سے بھی ہے کہ میں جن خیالات کو پیش کر رہا ہوں وہ کم از کم اس اسمبلی کے ممبرس سمجھ سکیں۔ یہ دو سو سال کا چرتر (چرित्र) ہے۔ دو سو سال کے پہلے کوئی شخص اردو زبان نہیں جانتا تھا۔ لیکن دو سو سال میں یہ ٹرانسفارمیشن (Transfoermation) آیا کہ ایک ماتر بھاشا ہونے کے باوجود میں یہ کوشش کر رہا ہوں کہ اردو زبان میں اپنے خیالات پیش کروں۔ شائد آپ کو یہ سن کر تعجب ہوگا کہ میں اردو زبان کی ”الف۔ ب۔“ بھی نہیں جانتا۔ اس لئے بولنے میں کچھ فرق ہوتا آپ معاف کریں۔ لیکن میں اپنے وچار کو آپ کے سامنے پیش کرنے کے لئے اردو ہی کو وہیکل (Vehicle) بنایا ہوں۔

جیسا کہ میں ابھی کہہ رہا تھا دو سو سال میں ساوی بھاشاؤں میں ٹرانسفارمیشن ہو گیا اور اس کے ساتھ ساتھ اڈمنسٹریٹیو مشنری (Administrative Machinery) سکریٹریٹ (Secretariat) کلکٹریٹ (Collectorate) اور تحصیلات میں اردو ہی فنگشن کرنے لگی۔ ان دو سو سالوں میں شکر ہے کہ یہ زبان گردابوں ہی تک پہنچی پٹیل پٹواروں تک نہیں پہنچی۔ خدا کا شکر ہے کہ ہم جلد جاگ اٹھے

ورنہ پٹیل پٹواریوں کے ریکارڈس بھی اردو میں ہوتے تو زیادہ مشکل ہوتی۔ اور گاؤں کے ریکارڈس کو بھی رنیو (Renew) نہیں کرسکتے تھے۔ اس کے لئے یہ دوسو سال کم تھے۔

زبان کا مسئلہ بہت اہم ہے۔ ایک طرف نظام کے آٹو کرائٹک رجیم (Autocratic regime) کو جانے کی خاطر اردو زبان کو پاپولا رائز (Popularise) کیا گیا اور دوسری طرف پولیٹیکل موومنٹس (Political movements) بھی چلنے لگے۔ پیپلز (Peoples) کے چند ادارے تھے اور نظام کا ادارہ تھا (میرا مطلب نظام گورنمنٹ) جس نے اردو کو مقبول بنایا۔ لیکن سب لوگ اردو نہیں جانتے تھے۔ اس لئے جو کسان گاؤں کے کسی کونے میں رہتے ہیں اور جو بھاشا وہاں بولی جاتی ہے وہ اسی کو سمجھتے ہیں لہذا جو کچھ انہیں سمجھانا ہے وہ اسی زبان میں ہونا چاہئے۔ آندھرا۔ مہاراشٹرا اور کرناٹک کانفرنس تین مختلف ناموں سے پولیٹیکل موومنٹس شروع ہوئے۔ اس زمانہ میں اوس کو پولیٹیکل موومنٹ کہتے تھے یا سرسوت موومنٹ (Saraswath movement) کہتے تھے بہر حال وہ پیپلس کی آواز کنسالیڈیٹ (Consolidate) کرنے کے لئے تھے۔ چنانچہ حیدر آباد اسٹیٹ کانگریس کا پہلا سلوگن (Slogan) یہ تھا کہ ہمیں ڈس انٹیگریٹ (Disintegrate) ہونے کے بعد آندھرا۔ مہاراشٹر اور کرناٹک نرمان کرنا ہے۔ یہ پیش نظر تھا کہ ہندوستان میں رہتے ہوئے بھارت کے جاگرافیکل لمٹس (Geographical limits) میں ہوتے ہوئے بھی بھارت کا حصہ نہیں بن رہے ہیں۔

“Integrate ourselves with the Indian Union”

یہ ہمارا پہلا سلوگن تھا۔ اس کو ہم نے حاصل کیا لیکن باتوں سے نہیں۔ ساری جتنا نے ملکر لڑائی کر کے دقت کے ساتھ اس کو حاصل کیا۔ اس کے بعد ہمارے سامنے یہ چیز تھی کہ اڈلٹ فرنچائز بیسس (Adult franchise basis) پر ڈیموکرائٹک گورنمنٹ قائم کی جائے۔ ڈیموکرائٹک گورنمنٹ بننے کے بعد اس کا پہلا فرض یہ ہوگا کہ پیپلز گورنمنٹ ہے تو ہرجا کی بھاشا میں ویوہار کیا جائے۔ چنانچہ حیدرآباد کی سٹرل سکریٹریٹ سے بھی سرکولرس نکلے گئے جہاں تلگو بولی جاتی ہے وہاں پر تلگو ویوہار چلے۔ کرناٹک میں کنڑی ہو اور مرہٹواڑہ میں مرہٹی رہے تو اس سے ہمیں کافی دقت پیدا ہوگی۔ وہاں کے لوگوں کی آج یہ سمجھ میں نہیں آ رہا ہے کہ تلگو میں درخواستیں لکھنے کے لئے کیوں کہہ رہے ہیں۔ اس کے پہلے تو اردو میں لکھنے کے لئے کہتے تھے۔ اگر پہلے تلگو میں درخواست دی جاتی تھی تو اس کو ریجکٹ (Reject) کر دیتے تھے اس کو قبول نہیں کیا جاتا تھا۔ لیکن آج کہا جاتا ہے کہ تلگو میں درخواست لکھی جائے۔ آج یہ بھی سوال ہے کہ کس بھاشا کو پرامیننس (Prominence) دی جائے کیوں کہ حیدرآباد اسٹیٹ کانگریس کا آزادی حاصل کرنے کے بعد جو دوسرا سلوگن تھا وہ (Hyderabad is to be disintegrated) اس کے لئے ہم نے کافی کوشش کی۔ یہ سمجھا گیا کہ ہم بھائی بھائی ہیں۔ کرناٹک اور مہاراشٹر

بھائی بھائی ہیں - مرہٹواڑہ کو بمبئی کے ساتھ جوڑ دیں اور کرناٹک کو میسور کے ساتھ جوڑ دیں لیکن اس کے ساتھ ساتھ ہمیں ویوہار ٹھیک طور سے چلانا ہے اور گورنمنٹ کے اسٹرکچر (Structure) کو قائم رکھنا ہے - یہ بہت ضروری تھا اس لئے یہ ضروری ہو گیا کہ کچھ انتظام کریں - مناسب انتظام ہمیں یہ معلوم ہوا کہ حیدرآباد کے تکررے بنادیں - حیدرآباد اسٹیٹ کانگریس نے نظام آباد میں یہ کہا کہ حیدرآباد کے تکررے کر کے اس کو لنگویسٹک ایریاز (Linguistic areas) میں ملا دیں - تلنگانہ کو مدراس میں - مرہٹواڑہ کو بمبئی میں اور کرناٹک کو میسور اور دیگر کرناٹک پرائنٹوں میں ملا دیں - یہ ہونے کے بعد پھر ہماری کانگریس میں بھی ایک ریزولوشن (Resolution) منظور ہوا - پردیش کانگریس کمیٹی کے صدر سوامی راساند تیرتھ کی صدارت میں گاندھی بھون میں ۲ - جون سنہ ۱۹۵۳ء کو یہ رزالو (Resolve) کیا گیا کہ حیدرآباد اسٹیٹ دوسرے لنگویسٹک ایریاز میں مرج (Merge) ہو جائے ایک ڈیفینیٹ اسٹینڈ (Definite stand) حیدرآباد پردیش کانگریس نے یہ بتایا اور اس طرح انہوں نے لیڈ (Lead) کیا - یہ ہونے کے بعد پھر کیوں ہم لینگویج موومنٹ (Language Movement) چلائیں - آندھرا میں گڑبڑ ہوئی - لنگویسٹک پراونس (Linguistic Provinces) کے لئے لڑے - تیس سال تک جھگڑے چلے - پہلے تلنگانے کو تلگو راشٹریہ بنانے کا ارادہ نہیں تھا - تلنگانے کے سامنے یہ آٹو کریٹک ریجیم کے انڈ (End) پر اون کا پرائمری کنسیدریشن (Primary consideration) جو تھا اوس کو انہوں نے لیا - سبارڈینیٹ کنسیدریشن (Subordinate consideration) کو لیکر انہوں نے کنفیوز (Confuse) ہونا نہیں چاہا - حیدرآباد کے نظام کی حکومت کو ختم کرنے کا وقت آیا تو انہوں نے کہا کہ حیدرآباد کے تلنگانے کے ڈسٹرکٹس بھی وشال آندھرا کا ایک پارٹ ہو جائیں - تیس سال کے بعد آج انہوں نے کیا حاصل کیا ؟ جو کچھ انہوں نے حاصل کیا وہ آندھرا اسٹیٹ کہلاتا ہے - وہاں وہ لوگ بہت خوش ہیں - کیوں کہ مدراس کمپوزٹ اسٹیٹ سے وہ لوگ جدا ہو کر اپنے ٹامیلین بھائیوں کے ڈیموکریٹک اکسپلائیٹیشن سے بچ گئے اور اب اچھے طریقے سے اپنی زندگی گزار رہے ہیں اور اکسپلائیٹیشن (Exploitation) سے بچے ہوئے ہیں - وہ جو کچھ کرتے ہیں آندھرا کی بھلائی کے لئے کرتے ہیں - وہ جو پیسہ خرچ کر لیتے ہیں آندھرا کی بھلائی کے لئے خرچ کر لیتے ہیں - وہ بہت خوش ہیں اون کا اڈمنسٹریشن (Administration) بہت اچھی طرح چل رہا ہے - وہاں ڈیولپمنٹس (Developments) ہو رہے ہیں - اون کا اڈمنسٹریشن تلگو میں چل رہا ہے - آج ان لائیک (Un-like) حیدرآباد کی اسمبلی میں ہم بیٹھے ہیں - بہت سے ممبروں تلگو میں اسپیچ (Speech) دیئے ہیں - آندھرا میں بھی زیادہ لوگ تلگو میں بات چیت کرتے ہیں - یہاں کچھ لوگ انگریزی میں بھی بولتے ہیں - اور کچھ لوگ کوٹیشنس (Quotations) انگریزی میں دیتے ہیں یہ برٹش اڈمنسٹریشن کے زمانے سے کچھ عادت سی ہو گئی ہے - اس لئے کچھ آسانی معلوم ہوتی

ہے۔ لیکن اگر تلگو میں کام چلنے لگے تو سب لوگوں کے لئے آسانی ہو جائے گی۔ اسمبلی کا کام بھی تلگو میں چلیگا تو پروسیڈنگس بھی تلگو میں ہوں گی۔ اسمبلی کے لئے اور حکومت چلانے کے لئے آسانی ہو جائے گی۔ جس وقت ہم ڈس انٹیگریشن کا سوال اٹھاتے تھے اوس وقت ہم یہ چاہتے تھے کہ حیدرآباد ڈس انٹیگریٹ ہو جائے تو لنگویسٹک پراویس بنیں گے۔ اس خیال میں اور حیدرآباد پردیش کانگریس کے خیال میں کوئی فرق نہیں آیا۔ اس میں کوئی پولیٹیکلی اپوزیشن (Political Opposition) نہیں ہوا۔ حیدرآباد پردیش کانگریس کمیٹی نے کس لئے ڈس انٹیگریشن کی ضرورت کو محسوس کیا اور کس طرح یونانی سلی (Unanimously) یہ پاس ہوا۔ اگر اس پر امینڈمنٹس آئے بھی تو مائینر امینڈمنٹس (Minor Amendments) آئے وہ لوگ سنٹیمنٹل آرگومنٹس (Sentimental Arguments) پر نہیں گئے۔ کوئی مرہٹواڑہ کا بھائی مہاراشٹرا ہونا کہتا ہے اور کرناٹک کا بھائی بھی یہی چاہتا ہے کہ حیدرآباد تقسیم کر دیا جائے۔ اس طرح پردیش کانگریس کمیٹی کے سامنے یہی ایک چیز تھی کہ حیدرآباد اسٹیٹ کو ڈس انٹیگریٹ کرنا ضروری ہے۔ نہ صرف لینگویج اسٹیٹ فارم (Language State form) کرنا بلکہ اس طرح انڈین یونین کی اسٹرکچر (structure) کو مضبوط کرنا ضروری تھا۔ اور حیدرآباد کے فیوڈل اسٹرکچر (Feudal Structure) کو بدلنے کے لئے اور یہ جو ان نیچرل یونٹ (Un-natural unit) ہے اس کو بریک (Break) کرنے کے لئے مختلف کوششیں کی گئیں اس فیوڈل اسٹرکچر کو بدلنے کے لئے جو مختلف کوششیں کی گئی ہیں ان میں جاگیر ابالیشن (Jagir abolition) ہے۔ لینڈ ریفرمز (Land Reforms) ہیں۔ اور انعام ابالیشن ہے۔ جو آج کل چل رہا ہے۔ ایک پروگریسو لیجسلیشن سے اس فیوڈل اسٹرکچر کو بریک کیا جا سکتا ہے۔ فیوڈل اسٹرکچر کو تو کسی طرح سے بدل سکتے ہیں لیکن جو فیوڈل لارڈس (Feudal Lords) ہیں ان کے کیرکٹر (Character) کو بھی بدلنے کی ضرورت ہے۔ اس کے لئے یہی ایک ڈھنگ ہو سکتا ہے کہ حیدرآباد کے ٹکڑے کئے جائیں۔ ہم لوگوں کو دوسرے حصوں سے کچھ نہ کچھ ڈھونڈنا پڑیگا۔ حیدرآباد میں کرناٹک کے تین ڈسٹرکٹس ہیں وہ دو ڈسٹرکٹس ہو جائیں گے۔ اگر ڈس انٹیگریشن ہو تو دو ضلع ہو جائیں گے۔ ایسی صورت میں دونوں ڈسٹرکٹس یہ نہیں کہہ سکتے کہ ہم کوئی الگ اسٹیٹ بنالیں گے۔ لیکن اس طرح مہاراشٹرا.....

ایک آنریبل ممبر۔ لیکن اس کے بعد بھی تین ہی ضلع رہتے ہیں۔

شری پی۔ یلا ریڈی : کوئی یہ نہیں کہہ سکتا کہ مہاراشٹرا کے پانچ ضلع ملا کر اورنگ آباد یا عثمان آباد کو ایک کمپاٹل (Capital) بنائینگے۔ جیسا کہ آندھرا میں کیا گیا۔ اس طرح کوئی نہیں سوچ رہے ہیں۔

ری آرگنائیزیشن کمیشن (Organisation Commission) یہاں آیا۔ سب لوگوں نے جا کر اپنے خیالات کا اظہار کیا۔ تمام انسٹی ٹیوشنس (Institutions)

کو اپنی رائے ظاہر کرنے کا موقع دیا گیا۔ سرھٹواڑی کے لوگ۔ کرنا ٹک کے لوگ جاکر اپنے خیالات کا اظہار کئے ہیں۔ لیکن ان لوگوں میں سے کسی نے یہ نہیں کہا کہ ہم الگ رہنا چاہتے ہیں۔ مہاراشٹرا کے لوگوں نے کہا کہ پانچ ڈسٹرکٹس ہی مہاراشٹرا کے ساتھ رہنا چاہتے ہیں۔ انہوں نے اس طرح کا فیصلہ کیا۔ جب ہم دوسرے لوگوں سے ملینگے تو ہم کو اون لوگوں سے ملنے کی وجہ سے فائدہ ہوگا۔ جب ہم دوسرے پراونس (Province) کے لوگوں سے ملینگے تو اون سے کچھ فائدہ ہم حاصل کریں گے اور جو فائدہ ہم پہنچا سکتے ہیں پہنچائینگے۔

اس لئے میں اس ریزولوشن کی تہہ دل سے تائید کرتے ہوئے میں اپنے دوسرے وچار ہٹز کے سامنے رکھنا چاہتا ہوں۔ یہ ریزولوشن جن صاحب نے موکیا ہے میں انکا شکریہ ادا کرتا ہوں کہ اسکی وجہ سے مجھے اپنے وچار ہٹز کے سامنے رکھنے کا ایک موقع ملا۔ کیونکہ میں نے اب تک اسمبلی میں اپنے خیالات کا اظہار نہیں کیا تھا۔ کوئی ایسا موقع نہیں آیا تھا کہ میں اپنے خیالات ظاہر کروں۔ میں گدوال کے لوگوں کا نمائندہ ہوں۔ وہاں کے لوگوں نے بھی ایک ریزولوشن پاس کیا کہ حیدرآباد ڈس انٹیگریٹ ہونا چاہئے اور تلنگانے کے اضلاع کو آندھرا میں شامل کرنا چاہئے۔ میرا یہ فریضہ ہے کہ میں ان کے خیالات اس اسمبلی تک پہنچا دوں اور وہاں کی پبلک کا پوائنٹ آف ویو (Point of view) یہاں پیش کر دوں۔ اس لئے میں کہتا ہوں۔ ہمارا مقصد یہ نہیں ہے کہ تلنگانے کے ڈسٹرکٹس وصال آندھرا میں مل جائیں تو وہ ایک بہت بڑا اسٹیٹ ہو جائے گا اور ہم یہاں سے وہاں گاڑی میں پھر سکیں گے بلکہ اس کے دوسرے اسٹرانگ ریزنس (Strong reasons) ہیں اسٹرانگ کنوکشنس (Strong Convictions) ہیں۔ حیدرآباد کے تلگو اسپیکنگ ایریاز (Telugu speaking areas) آندھرا میں مل جائیں تو وہ بہت بڑا اسٹیٹ ہو جائیگا وہاں بڑی بڑی ندیاں بہتی ہیں۔ بعض لوگوں کا خیال ہے کہ وصال آندھرا میں ملنے سے کیا فائدہ ہے۔ تلنگانے کے ڈسٹرکٹس کو ملا کر ایک الگ اسٹیٹ بنائیں تو فائدہ ہوگا۔ لیکن اگر تلنگانے کو فائدہ نہ ہوتا تو ہم ہرگز وصال آندھرا کی تائید نہ کرتے۔ ہم وصال آندھرا کی تائید اس لئے نہیں کر رہے ہیں کہ وہاں کے بڑے بڑے پوسٹس (Posts) ہم کو مل جائیں۔ وہاں کا سی پورٹ (Sea-port) ہم کو مل جائے۔ بلکہ اس لئے کہ جو چیزیں آندھرا میں نہیں ہیں وہ تلنگانے میں ہیں اور جو چیزیں تلنگانے میں نہیں ہیں وہ آندھرا میں ہیں جب یہ دونوں مل جائیں گے تو اس اسٹیٹ کو اڈوانس ہونے میں سہولت ہوگی۔ وہاں پروہییشن (Prohibition) ہے اور یہاں نہیں ہے۔ یہ بھی ایک آرگيومنٹ (Argument) ہے۔ لیکن کسی کو زیادہ سیندھی پلا کر اوس سے پیسہ لیکر اوس پیسے سے حکومت چلا کر اسکو ولفیر اسٹیٹ (Welfare State) کہنا کسی طرح صحیح نہیں ہے۔ جب آندھرا اور تلنگانہ مریج (Merge) (ہو جائینگے تو ایک یونیفارم پالیسی (Uniform policy) کے تحت چل سکیں گے۔ آندھرا

کے پروہیشن کو نکالنا پڑیگا یا یہاں پروہیشن قائم کرنا پڑیگا۔ یا وہاں ڈرنک ایول انٹروڈیوز (Drink evil Introduce) کرنا پڑیگا۔ بہر حال جہاں تک اکسائز کا تعلق ہے کامن اڈمنسٹریشن (common administration) کرنا پڑیگا۔ اس کے ساتھ ساتھ ہمارے ہاں ایک پروگریسیو اسمبلی (Progressive Assembly) بیٹھی ہے جس نے لینڈ ریفرمس کئے ہیں۔ ان پروگریسیو لینڈ ریفرمس کا فائدہ آندھرا گورنمنٹ کو ہوگا۔ جب وشال آندھرا بن جائیگا تو وہاں بھی ان لینڈ ریفرمس کو قبول کریں گے۔ اس طرح ایک یونیفارم لینڈ پالیسی (Uniform land policy) ہوگی۔ یہاں تلنگانہ لیول میں نظام ساگر صرف ایک پراجکٹ ہے جس کے تحت ایک یا دیڑھ لاکھ ایکڑ زمین اریگیٹ (Irrigate) ہوتی ہے۔ وہاں گوداوری ڈیلٹا سائل ہے اور شائد جلد ہی ندی کنڈہ پراجکٹ کا بندوبست بھی ہو جائیگا تو تیس چالیس لاکھ ایکڑ زمین اری گیٹ ہو سکے گی۔ اس کا فائدہ رائل سیا کے لوگ اٹھارہ ہیں۔ اوسکا فائدہ تلنگانے کے لوگ بھی اٹھاسکیں گے۔ یہ چیز میں ماننے کے لئے تیار نہیں ہوں کہ تلنگانہ بیاک ورڈ ایریا (Backward area) ہے۔ اس لئے یہ لوگ آندھرا کو جائیں تو وہ بھی بیاک ورڈ ہو جائیں گے۔ میں اوس کو ماننے کے لئے تیار نہیں ہوں۔ سلیو کنگس (Slave Kings) (Slave) کے ساتھ ایز اے ماسٹر (As a master) ٹریٹ (Treat) کیا کرتے تھے لیکن آج زمانہ الگ ہے۔ وہ ایک ولفیر اسٹیٹ ہوگی۔ وشال آندھرا کا بجٹ ہم فریم کرنے کے لئے بیٹھیں گے۔ یہاں حیدرآباد میں ساٹھ ستر کالجس ہیں۔ وہاں زیادہ سے زیادہ کالج بنائیں گے۔ جن سے تلنگانے کو فائدہ پہنچے گا۔ اس طرح کالجس اور دوسری چیزیں ہیں جب ہم اس کو بیلنس (Balance) کریں گے تو تلنگانہ کو زیادہ فائدہ پہونچے گا۔ اور تلنگانہ کو فنڈس الاٹ (Funds allot) کر کے اس کو ڈیولپ کرنے کی کوشش کی جائیگی۔ یہ کوئی پوچھنے اور کہنے کی بات نہیں ہے یہ تو ویل فیر اسٹیٹ کا ڈیفینیشن (Definition) ہے۔ ہم اس وقت پلاننڈ اکائی (Planned economy) کے متعلق سوچ رہے ہیں۔ انڈین کانسٹی ٹیوشن نے شیڈولڈ کاسٹ کے ممبروں کو پندرہ سال کا ایک لانگ (Long) روپ دیا ہے کہ تم آؤ اور ملک کو ڈولپ کرو۔ اس طرح ملک کے کسی پارٹ کو ڈیپرائیو (Deprive) نہیں کیا جاسکے گا۔ کرشنا اور گوداوری ریورس جو یہاں ہیں وہ رائل سیا کی طرف فلو (Flow) ہوں گے اور وہاں کی لینڈ اریگیٹڈ (Irrigated) ہے وہاں کا سوائل فوٹائل (Fertile) اس لئے وہاں کا جو پراڈیوس (Produce) ہوگا وہ اس طرف فلو ہوگا۔ کیونکہ وہاں ہر چیزنگ کیا سیٹی (Purchasing capacity) زیادہ ہے۔ اتنا ہی نہیں جیسا کہ میں نے کہا کہ دونوں کمپلیمنٹری ہوں گے اس لئے دونوں ایک دوسرے کے لئے فائدہ مند ثابت ہوں گے۔ تلنگانہ میں پیر اور شوگر انڈسٹریز ہیں آندھرا میں یہ انڈسٹریز نہیں ہیں۔ وہاں شپ بلڈنگ

(Ship building) انڈسٹریز ہیں۔ جوٹ ملز ہیں۔ ٹوبا کو ملز ہیں۔ وناسپی
فیکٹریز ہیں۔ یہاں پر کوئلہ ملتا ہے آندھرا میں کوئلہ نہیں ملتا۔ وہاں مائکا (Micha)
آئرن (Iron) اور گولڈ مائنس (Gold mines) ہیں۔ اس لئے
یہاں کا کوئلہ وہاں استعمال کیا جائیگا۔ ایک چیز کا ڈولپمنٹ ایک طرف کم ہے تو دوسری
طرف زیادہ ہے اگر دوسری طرف کسی چیز کا ڈولپمنٹ کم ہے تو یہاں اس کا ڈولپمنٹ زیادہ
ہے۔ اس کی وجہ سے دونوں اسٹیٹس ایک دوسرے کے پراڈکٹس سے فائدہ اٹھا سکیں گے۔
یہ ہمارے سینٹمنٹل ریزنس (Sentimental reasons) نہیں
ہیں۔ ہمارا منشا یہ ہے کہ وشال آندھرا بنے اور تلنگانے کے بھائیوں کی بھی بہبودی ہو۔
ڈس انٹگریشن ہم اس واسطے بھی چاہتے ہیں کہ انڈیا گورنمنٹ کو اسٹرنگتھن
(Strengthen) کیا جائے۔ ساتھ ساتھ دونوں اسٹیٹ مل کرفیوڈل
اسٹرکچر کو بریک کر سکیں۔ آخر میں میں ایک امپارٹنٹ ڈاکومنٹ میں سے چند سنٹنس
سناکر اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔ میں آپ کو یہ بتاؤں گا کہ کس طرح کانگریس
آرگنائزیشن بھی کر رہی ہے جو آپ چاہتے ہیں۔ حیدرآباد پردیس کانگریس کمیٹی نے جو
میمورنڈم اسٹیٹ ری آرگنائزیشن کمیشن کے سامنے پیش کیا اوس کے دو تین کوٹیشنس پڑھ کر
سناؤں گا۔ اوس کا کنکلوژیو سنٹنس (Conclusive Sentence) یہ ہے۔

“ This being so, the logical proposal would be to merge the three linguistic regions with the contiguous linguistic areas of Andhra, Maharashtra and Karnataka ”.

وشال آندھرا کس طرح ایک اسٹرائنگ اسٹیٹ ہو سکتا ہے اور اس میں کس طرح کافی
سورسز (Sources) ہوں گے اوس کے متعلق انہوں نے یہ کہا ہے۔

“The formation of Andhra, Maharashtra and Karnataka States is likely to result in pooling up of resources, greater concerted effort, and increased propriety. These States, when formed, will be in a better position than when they are continued in a divided pattern which exists today. The disintegrated areas, which will integrate with other contiguous and homogenous regions, will enrich themselves by addition of resources and manpower”.

ممکن ہے کہ بعض لوگوں کو یہ خیال ہو کہ ڈس انٹگریشن کے بعد سرویسز
افکٹ (Services effect) ہوں گے۔ اس میمورنڈم میں اس سلسلہ میں
جو سنٹنسز (Sentences) کہے گئے ہیں وہ یہ ہیں۔

“The administrative set up is also not likely to be disturbed in a large measure. The All-India Services will continue to participate in the administration in the newly formed

States as before. The provincial or State Services now under the existing State Governments may have to undergo some change. But a reasonable adjustment between the integrating and disintegrating areas can be made without much difficulty."

انہوں نے اپنے ٹرس آف رفرنس (Terms of reference) میں یہ بھی بتلایا ہے کہ اگر ری آرگنائزیشن آف اسٹیٹس کی وجہ سے فائیو ایر (Five-Year) یا ٹن ایر (Ten year) یا ففٹین ایر (Fifteen year) پلان افکٹ ہوگا تو ایسی صورت میں ری آرگنائزیشن نہیں ہوگا۔ اس سلسلہ میں پردیش کانگریس کمیٹی نے اپنے میمورنڈم میں یہ کہا ہے کہ

"If the demand is not conceded, there is every likelihood, in our opinion, of the energies of the people being dissipated in agitation for achieving the goal of linguistic States. The best way, therefore, of saving the Five-Year Plan and inducing the people to implement it with zeal and energy, is to concede the demand without hesitation and delay."

یہ ہیں وہ کوئیشنس جو میں نے ایک امپارٹنٹ ڈاکیومنٹ سے پڑھ کر سنائے ہیں میں آخر میں اس رزلوشن کو فارملی سپورٹ (Formally Support) کرتے ہوئے اون آنریبل ممبر کا شکریہ ادا کرتا ہوں جنہوں نے اس رزلوشن کو انٹراڈیوس کرکے ہم سب لوگوں کو اس پر بحث کا موقع دیا۔ میں اون کو دھنیہ واد دیتے ہوئے اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

*श्रीमती आशाताजी बाघमारे (वैजापूर):—अध्यक्ष महोदय, संयुक्त महाराष्ट्राच्या आणि अितर भाषावार प्रांतरचनेच्या ठरावावर बोलतांना मी मराठीतून बोलणार आहे आणि मी पहिल्यांदा त्या ठरावाला पाठिंबा देते.

मी या ठरावावर बोलतांना दोन तीन मुद्द्यावर माझे विचार मांडणार आहे. पहिली गोष्ट अशी की भाषावार प्रांतरचना व्हावी म्हणजेच पर्यायाने संयुक्त महाराष्ट्र आणि अितर भाषावार प्रांत व्हावेत. या तत्वाला काँग्रेसने अगोदरच मान्यता दिली आहे, आणि १९४७ नंतर या प्रश्नाला विशेष चालना मिळाली आहे. प्रत्येक भाषेचा स्वतंत्र प्रांत व्हायला पाहिजे, त्या शिवाय जनतेची प्रगति होणार नाही. अेका कवीने म्हटले आहे की 'दे जन्म मात्र माता भाषा व्यवहार चालवी सकळ, म्हणजे आजी फक्त जन्म देते, आणि मुनव्याची प्रगति भाषा करते. भाषेमुळेच माणसाचा खरा विकास आणि अुत्कर्ष होतो. माणसाने निरनिराळ्या भाषा शिकाव्या पण मला अनुभव आहे की जी गोष्ट शिकण्यास मातृभाषेतून अेक तास लागतो तीच गोष्ट परकीयांच्या भाषेतून शिकण्यास अेक आठवडा लागतो. आमच्या येथे अेक काळ असा होता की प्रत्येक माणसाला पांच सहा भाषा शिकाव्या लागत असत. येथील राजभाषा अुर्दू असल्यामुळे ती पुष्कळांना

समजत नसें. पक्षकाराची भाषा असायची मराठी आणि वकीलाने कागदपत्र लिहायचे अर्दू किंवा अंग्रजीतून आणि कोर्टाचे कामहि चालायचे अर्दू किंवा अंग्रजीतून. या मुळें पक्षकाराला फारच त्रास होत असें व त्याला त्याच्या मुकुटस्थांतील कांहीं समजत नसे. खेड्यांतील लोकांना आपल्या मातृभाषे शिवाय अितर भाषेचे ज्ञान नसते. मात्र शहरांतील लोकांना दोन तीन भाषेचे ज्ञान सहज असते. म्हणून शहरांतील लोकांना कांहीं त्रास होत नाही पण खेड्यांतील लोकांना याचा फारच त्रास होतो आणि तेच बहुसंख्य असतात. त्यांना त्रास होऊं नये या करिता भाषावार प्रांत झालेच पाहिजेत. या ठरावाला सर्व लोकांनी पाठिंबा दिला पाहिजे. मला आठवते कीं श्री. बिंदू साहेब काँग्रेसचे अध्यक्ष असतांना निजामाबादला काँग्रेस चे अधिवेशन झाले होते तेव्हां काँग्रेसने हा ठराव मंजूर केला होता. कीं काँग्रेसने राज्यकारभाराची सुत्रें सांभाळली कीं प्रथम हैदराबादचे विभाजन करण्यांत येतील. हिंदुस्थानांतील कोणत्याहि प्रांतात अशी सहा भाषांची खिचडी नाही. दोन तीन प्रांत जोडून त्या वेळीं अंग्रजांनी ही गोष्ट केली होती पण आता या गोष्टीची मुळीच गरज अुरली नाही. या वेळीं जबाबदार असेंल्ली आहे तिचे कर्तव्य आहे कीं हे निरनिराळ्या भाषेचे तुकडे जोडून जो प्रांत बनविला आहे तो आतां मोडून तें तुकडे निरनिराळ्या प्रांतात विलिन केले पाहिजेत. ही तीन तुकड्यांची सांगड अशीच कायम राहिली तर हैदराबादची प्रगति होणार नाही. म्हणून माझी अशी विनंती आहे कीं सर्व सभासदांनी या ठरावाला पाठिंबा द्यावा. म्हातारीने जरी कोंबडा झाकून ठेवला तरी अुजाडावयाचे राहत नाही. म्हणून सरकारने कितीही प्रयत्न केला तरी भाषा-वार प्रांत रचना झाल्या शिवाय राहणार नाही आणि जनता आपला हक्क बजावल्या शिवाय राहणार नाही. आज जनतेतील जागृती पाहून मला असें म्हणायचे आहे कीं संयुक्त महाराष्ट्राची निर्मिती ही गोष्ट अटळ आहे. नुसता संयुक्त महाराष्ट्रच व्हावा असें नाही तर अँक्य कर्नाटक आणि विशाल आंध्र देखील निर्माण व्हायला पाहिजे.

या बाबतींत आंध्रने पहिला मान मिळवला आहे. पण मला असें म्हणावयाचे आहे कीं अजून आंध्र पूर्ण झाला नाही. जो पर्यंत कर्नूलच्या टिनाच्या झोपड्यांतील कचेऱ्या हैदराबादला येणार नाहीत आणि तेलंगणाचा भाग आंध्रला मिळणार नाही तो पर्यंत आंध्र पूर्ण झाला असें मी मानायला तयार नाही. कारण हैदराबादवर त्या लोकांचा हक्क आहे. त्याच प्रमाणें आम्हां महाराष्ट्रीय लोकांचा मुंबयीवर हक्क आहे. मुंबयीसह महाराष्ट्र द्यावा व आपला मुक्कष करून घ्यावा. ह्या दोन्ही प्रांतांचा प्रश्न सुटल्याबरोबर कर्नाटकाचा प्रश्न आपोआपच सुटतो. पण आज हा प्रश्न सोडविण्याची टाळाटाळ चाललेली आहे. पण ही गोष्ट अटळ आहे आणि कोणी कितीहि टाळाटाळ केली तरी ती झाल्या शिवाय राहणार नाही. अतिहासाकडे थोडी नजर टाकल्यास आपणास असें दिसून येतील कीं १८२२ पर्यंत औरंगाबाद, बीड आणि अुस्मानाबाद हे तीन मराठी बोलणारे जिल्हे पूर्वी पेशव्यांचे होते, ते नंतर अंग्रजांनी निजामाला दिले आणि त्यावेळी कर्नूल, कृष्णा व गोदावरी हे जिल्हे अंग्रजांनी घेतले. तसेच परभणी आणि नांदेड हे जिल्हे वऱ्हाडचे होते ते कर्नूल वगैरे जिल्ह्यांच्या बदल्यांत अंग्रजांनी निजामाला दिले. आतां जेव्हां मराठींचा एक प्रांत व्हावयाची वेळ आली आहे तेव्हां हे मराठी जिल्हे एकत्र करून त्यांचा एकच संयुक्त महाराष्ट्र तयार व्हावयाला पाहिजे.

संयुक्त महाराष्ट्राच्या मागणीला विरोध करतांना काहीं लोक म्हणतात कीं हा प्रांत तीन कोटी लोकवस्तीचा होविल आणि राज्य कारभाराच्या दृष्टीने योग्य होणार नाही. पण मला

त्यांना असे सांगावयाचे आहे की जर तुमच्या राज्यांत यु. पी. ६ कोटीचा प्रांत राहू शकतो तर तीन कोटीचा महाराष्ट्र न राहायला काय झाले ? आणि जर तुम्हाला यु. पी. पासून आज पर्यंत कांहीं अपाय झाला नाही तर महाराष्ट्रापासून काय भीती आहे ? आतांच मला कळले की विशाल आंध्र, सुद्धा तीन कोटीचाच होणार आहे. आंध्र आणि महाराष्ट्र मिळून अंका मि. पी. प्रांताबरोबर हे प्रांत होणार आहेत म्हणून तुम्हाला कांहीं भिण्याचे कारण नाही.

हे तीन निरनिराळे भाषांचे तुकडे जोडून हा हद्दराबाद प्रांत झालेला आहे. ही तीन तुकड्यांची गोडघडी तशीच राहिली तर लोकांचा भुत्कर्ष मुळीच होणार नाही. आज आमचे जबाबदार सरकार आहे तसेच लोकांना जबाबदार असेंब्ली आहे म्हणून सर्व आमदारांनी आणि कॅबिनेटने विचार करावयाला पाहिजे की भाषावार प्रांत रचना लोकांतलौकर कशी करता येतील. भाषावार प्रांतरचना होतील ही गोष्ट अटळ आहे. कारण ती लोकांची मागणी आहे. हुकूमशाहीच्या राजवटीत देखील लोकांनी ही मागणी केली होती. आता लोकांचे सरकार आहे तेव्हा ती पूर्ण झाल्याशिवाय राहणार नाही आणि लोक ती पूर्ण करून घेतल्याशिवाय राहणार नाहीत. काँग्रेसने ही गोष्ट १९३१ सालीच मंजूर केली होती परंतु १९४७ नंतर मात्र ही गोष्ट मागे पुढे ढकलली जाऊ लागली आहे हे बरोबर नाही. हा लोकांचा हक्क आहे आणि तो त्यांना मिळाला पाहिजे.

भाषावार प्रांत झाले तर हिंदुस्थानचे अर्थ धोक्यांत येतील लोक प्रांतीय वादी बनतील हे आरोप केले जातात पण मला असे सांगावयाचे आहे की ह्या कोणत्याहि गोष्टी होणार नाहीत. मनुष्य स्वभाव असा आहे की तो प्रथम आपल्या घरच्या लोकांचा विचार करतो, नंतर शेजाऱ्याचा करतो. तसेच आम्ही प्रथम आमच्या प्रांताचा विचार करू आणि नंतर देशाचा विचार करू आणि आता ही तेच होत आहे. म्हणून भाषावार प्रांत झाले पाहिजेत आणि ते देशाच्या अखतीसाठी फारच आवश्यक आहेत.

शिवाय दुसरी गोष्ट अशी की जर अखादी गोष्ट मर्यादित प्रमाणांत असेल त्यांतून चांगले काढतांना आपण दगड विटा निवडतो म्हणजे प्रांत जर लहान असला तर सगळे चांगले लोक निवडून देता येत नाहीत कारण लोक निवडावयाच्या वेळेला त्या थोड्या लोकांतूनच बरेवाईट लोक निवडून घ्यावे लागतात पण प्रांत जर मोठा असला तर लोकांची निवड करताना जास्त चांगले लोक निवडून पाठवता येतात. तसेच खर्चाच्या दृष्टीनेहि आहे. जितके लहान लहान तुकडे तितका राज्यकारभाराचा खर्च जास्त. आता अंकाच महाराष्ट्रांत सध्या तीन असेंब्लीज आहेत पण संयुक्त महाराष्ट्र झाला तर अंका असेंब्लीने काम भारो व दोन असेंब्लीचा खर्च वाचेल आणि बरेले पैसे विदेशीय उपयोगी कामाकरिता खर्च करता येतील म्हणून पुन्हा अंका या ठरावाला प्राठिवा देऊन आणि ज्या ऑनरेबल मॅम्बरने हा ठराव आणला त्यांचे आभार मानून मी आपले भाषण संपविते.

شری سی ایچ - وینکٹ رام راؤ (کریم نگر) :- مسٹر اسپیکر سر - جس طرح مائٹس کے میدان میں نئے نئے سائنسیں آتے ہیں اور نئے نئے انونشنس (Inventions) کرتے ہیں ویسے ہی سیاسی میدان میں (جہاں شاذ و نادر لیڈرس نکلتے تھے) اب گئی سو کی تعداد میں لیڈرس نکل رہے ہیں اور نئی نئی تھیوریز انونٹ (Invent) کر رہے ہیں - چنانچہ اسی طرح چند لوگ یہاں کے سیاسی میدان میں صرف دو ماہ قبل ایک

نئے نعرہ کے ساتھ آئے۔ سپریٹ ملنگانہ (Separate Telengana) ان کا نعرہ ہے۔
آج میں ان کا جواب دینے کے لئے یہاں کھڑا ہوں۔ میں ان سے یہ پوچھنا چاہتا ہوں کہ
وہ کونسے اڈمنسٹریٹو فسیلیٹیز (Administrative Facilities) ( )
ہیں جو وہ چاہتے ہیں۔ جواب دینے سے پہلے میں یہ بتلا دینا چاہتا ہوں کہ میں صرف
ان کانگریسیوں سے مخاطب ہوں جو یہ نعرہ لیکر اٹھے ہیں۔ دوسرے کانگریسیوں سے متعلق
مجھے کچھ کہنا نہیں ہے کیونکہ وہ لنگویسٹک اسٹیٹس (Linguistic States) ( )
کی مانگ اس سے پہلے بھی کر رہے تھے اور اب بھی کر رہے ہیں۔ جو ایسے کانگریسی
اور جنہوں نے کہا ہے کہ ٹو اسٹیٹ تھیوری (Two State Theory) ( )
پراکٹیکل تھیوری (Practical Theory) ( ) بن سکتی ہے ان کا جواب دینے
کے لئے کھڑا ہوں۔

یہ تھیوری اس وقت پیش کی جاتی ہے جبکہ اسٹیٹ ری آرگنائزیشن کمیشن (State
Recorganisation commission) آنے والا ہونا ہے۔ جب یہ ٹو اسٹیٹ تھیوری اس طرح
باہر آتی ہے اور ایسا کام ہوتا ہے۔ جس طرح برسات کا موسم شروع ہوتے ہی نئے نئے
کیڑے مکوڑے پیدا ہوتے ہیں ویسے ہی یہ ٹو اسٹیٹ تھیوری کے حامی بھی ہمارے
سامنے آتے ہیں اور اس پر عمل کرنا چاہتے ہیں۔ میں اس ٹو اسٹیٹ تھیوری والوں سے
یہ پوچھنا چاہتا ہوں کہ کیا کراچی اور جے پور سے لیکر نظام آباد کے ریزولیوشن تک
کچلر اور زبان ذاتی اسٹیٹس کے پرنسپل کو نہیں مانا گیا۔ کیا ان ریزولیوشن میں
ون لینگویج - ون کچلر ون اسٹیٹ (One Language, one Culture, one State) ( )
کا پرنسپل تسلیم نہیں کیا گیا۔ پھر آج اس نعرہ کو پس پشت ڈال کر ایک نیا نعرہ کیوں
بلند کیا جا رہا ہے۔ کیا یہ اس لئے ہے کہ چھوٹے چھوٹے اسٹیٹ ہونے سے پبلک کے
ساتھ قربت رکھ سکتے ہیں۔ یہ بتانا چاہتا ہوں کہ آپ نے یہ غلط راستہ بتلانے
کی کوشش کی ہے اور خود بھی بھٹکے ہیں۔ اگرچہ ایک سپلیمنٹری میمورنڈم
پیش کر کے اس کو نبھانے کی کوشش کی گئی ہے۔ یہ دلیل پیش کی جاتی ہے کہ
ایک بڑے اسٹیٹ میں آئی جی پی کو جھگڑے کی جگہ پر فوراً پہنچنا مشکل ہو جاتا ہے
لیکن کیا ٹو انڈیپنڈنٹ ملنگانہ اسٹیٹس چاہنے والوں کے لئے۔ اڈمنسٹریٹو پوائنٹ آف ویو
(Administration point of view) ہی سب کچھ ہے۔ کیا یوں۔ پی میں بمبئی میں اور
مدھیہ پردیش میں اڈمنسٹریشن ٹھیک نہیں ہے۔ کیا وہاں انتظام ٹھیک نہیں چل رہا ہے۔ اور
کیا آپ ولفیئر اسٹیٹ (Welfare State) بنانا چاہتے ہیں۔ یا پولیس اسٹیٹ بنانا چاہتے ہیں
اگر پولیس اسٹیٹ (Police State) آپ بنانا چاہتے ہیں تو وہ آپ کو مبارک آپ آئی۔ جی۔ پی
ہی کو کیوں چاہتے ہیں۔ آپ اڈمنسٹریشن ہی پر کیوں نظر رکھتے ہیں۔ ایک سوشلسٹ
گورنمنٹ بھی وہاں کے نقطہ نظر سے اڈمنسٹریشن رکھتا ہے۔ مرزا اسماعیل کے زمانے میں ان کا
اپنا اڈمنسٹریشن تھا۔ نظام گورنمنٹ کے زمانہ میں ایک الگ اڈمنسٹریشن تھا۔ آپ اپنے
پوائنٹ آف ویو کے لحاظ سے اپنا اڈمنسٹریشن چلا رہے ہیں۔ اسی طرح جے پور میں۔ بمبئی اور
مدھیہ پرانت میں وہاں کے لحاظ سے اڈمنسٹریشن ہے۔ لیکن یہاں وشال آندھرا کی بابت

دیکھنا ہے۔ اگر اڈمنسٹریشن کے نقطہ نظر سے بھی دیکھا جائے تو یہ تیسرے نمبر کا اسٹیٹ ہے۔ پہلے جب ہم یہ نعرہ لگاتے ہیں تو آپ ہم کو انڈیا کو بالکنائز (Balkanize) کرنے والوں میں شمار کئے۔ مگر آج آپ خود چھوٹے چھوٹے اسٹیٹ بنانا چاہتے ہیں۔ میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ کیا چھوٹے چھوٹے اسٹیٹوں میں عوام سے زیادہ نزدیک کا تعلق ہوتا ہے۔ پہلے آپ کے (۸) مینسٹرس تھے اب سولہ مینسٹرس ہو گئے ہیں تو آپ کتنے عوام میں گھل مل گئے ہیں اور کہاں تک ان کے دلوں کو ٹٹولا ہے۔ ان سے کہاں تک آپ ٹچ (Touch) ہو رہے ہیں۔ اگر ایسا ہی ہے تو کریم نگر کا ایک الگ اسٹیٹ بنائیے۔ نظام آباد کا الگ اسٹیٹ بنائیے۔ آپ کی یہ کیا تھیوری ہے جس کا آپ نے گتہ لیا ہے۔ چند وسٹڈ انٹریسٹس (Vested interest) کی خاطر۔ چند کی منسٹری باقی رکھنے کی خاطر اور چند کی لیڈرشپ کی خاطر آپ اس غلط اصول کو عوام کے سر تھوپنا چاہتے ہیں اور اس کو اڈمنسٹریٹیو پوائنٹ آف ویو کا نام دیتے ہیں۔ آپ بجٹ کے گورکھ دھندوں کو لا کر بتلاتے ہیں اور یہ کہتے ہیں کہ آندھرا کا بجٹ ڈفیسٹ ہے اور تلنگانہ کا بجٹ سرپلس ہے۔ پہلے تو ہم بجٹ کے گورکھ دھندوں کو مانتے ہی نہیں۔ ہم بہر حال لنگویسٹک اسٹیٹ بنانا چاہتے ہیں۔ اگر تھوڑی دیر کے لئے اس اصول کو مان لیں تو میں بتلاتا ہوں کہ وہ اصول کس طرح غلط ہے۔ بجٹ کے گورکھ دھندے بھی عجیب ہیں۔ نظام کے زمانہ میں نظام کا بجٹ پتا تھا۔ سر مرزا اسماعیل کے زمانہ میں وہ اپنا بجٹ بناتے تھے اور اب آپ کے روشن زمانے میں ایک الگ بجٹ آپ بنائے ہیں۔ اس طرح ہر ایک حکومت اپنے اصول کے لحاظ سے بجٹ بناتی ہے۔ اس لئے میں یہ بتلانے کی کوشش کروں گا کہ اسٹیٹس بنانے کے لئے بجٹ کا اصول اس کا صحیح حل نہیں ہو سکتا۔ میں یہ کہوں گا کہ پہلے آپ وہ میمورنڈم دیکھیئے جس میں آپ نے کہا ہے کہ ہمارا بجٹ سرپلس ہے۔ میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ آپ کے پاس سرپلس کیسے ہو گیا۔ اس میں آپ نے یہ بتلایا ہے کہ ہم پراہییشن چاہتے ہیں۔ اس میں پراہییشن چاہنے والوں نے ۸ لاکھ بتلا کر آپ کے بجٹ کو سرپلس بتلایا ہے جب تلنگانہ اسٹیٹ بنے گا تو یہ ۸ لاکھ کہاں جائیں گے۔ یہ ڈفیسٹ ہے یا سرپلس۔ اس کو چھوڑ کر ایک سپلینڈری میمورنڈم آپ کا میں نے دیکھا ہے جس میں آپ نے آندھرا اسٹیٹ میں جو آمدنی ہوتی ہے وہ اور ہمارے پاس جو آمدنی ہوتی ہے وہ بتلائی ہے۔ اس میں یہ ہے کہ ہم یہاں سترہ کروڑ خرچ کر رہے ہیں اور وہاں ۹ کروڑ خرچ کر رہے ہیں۔ لیکن ٹیکسیشن کو آپ نہیں بتلاتے۔ دراصل قصہ کیا ہے۔ آپ عوام کے نام پر کتنے کروڑ روپیہ حاصل کر رہے ہیں اور کتنے کروڑ روپیہ ان پر خرچ کر رہے ہیں۔ وہاں تو ۹ کروڑ خرچ کر رہے ہیں۔ لیکن آپ تو عوام کے نام سے لیکر سترہ کروڑ کا خرچہ بتلاتے ہوئے نظام اور جاگیرداروں کو دے رہے ہیں وہاں عوام سے صرف ۹ روپیے ٹیکس لے رہے ہیں اور اتنا ہی ان پر قس ۹ روپیہ کے لحاظ سے خرچ کر رہے ہیں۔ لیکن کیا آپ عوام پر اتنا ہی فی کس خرچ کر رہے ہیں۔ پراہییشن تو چھوڑئیے۔ سنٹرل گورنمنٹ کو آپ نے فنانس کمیشن کے نام سے جو میمورنڈم دئے ہیں اسے دیکھیئے۔ آپ نے میمورنڈم میں کہا ہے کہ ہم ڈفیسٹ

میں ہیں۔ کسٹمس کے ضمن میں یہی کہا ہے اور ایسا کہتے ہوئے فنانس کمیٹی کو جو میمورنڈم دیا ہے اس میں مان لیا ہے کہ ہمارے حالات خراب ہیں۔ ان تمام کمزوریوں کو پھر سے غور کر کے آپ نے ایک دوسرا میمورنڈم (S. R. C.) کو دئیے ہیں اور اس میں یہ کہہ رہے ہیں کہ سیرلس ٹیکس کو بڑھائینگے۔ چنانچہ آپ نے جب ملٹیپل پوائنٹ ٹیکس (Multiple Point Tax) رکھا تھا جسکی وجہ سے کئی چھوٹے اور متوسط طبقے کے لوگوں کے بزنس گر گئے تھے اور وہ ہرجگہ آپ کے اس اقدام کے خلاف جدو جہد کئے۔ کسٹمس کو بھی آپ نے ابھی تک پورا نہیں کیا۔ بعض جگہ جہاں سنگل پوائنٹ ٹیکس (Single point tax) ہے یہ سوچ رہے ہیں کہ کس طرح اس کو بڑھا ئینگے۔ ہم نے ایک دوسرا ذریعہ اگریکلچرل انکم ٹیکس (Agricultural Income Tax) کا نکالا اور کئی مرتبہ بل لانے کی کوشش کی۔ لیکن آپ نے اس کو نہیں مانا۔ ہم نے یہ چاہا کہ پندرہ ہزار سے دس ہزار یا کم از کم ۵ ہزار تک ٹیکس لگائیں۔ آپ نے اس کو بھی نہیں مانا اور آج کہتے ہیں کہ اگریکلچرل انکم ٹیکس بڑھائینگے۔ پٹرمنٹ ٹیکس بڑھائینگے۔ لیکن جہاں جہاں سٹریٹ سو فیصد بڑھائے ہیں اس ضمن میں کیا ہو رہا ہے۔ میں خود آپ کے چند مشیروں کا ذکر کرتا ہوں اور پھر دکھانا ہوں کہ وہ کیا کہتے ہیں۔ کیشو آئنگار صاحب نے صاف صاف کہہ دیا کہ حیدر آباد میں ٹیگریشن سیچوریشن پوائنٹ (Saturation Point) پر پہنچ گیا ہے۔ وہ آپ ہی کے اڈمنسٹریشن کے آدمی ہیں اور ڈس انٹیگریشن کے خلاف ہیں۔ یہ کہہ کر غلط فہمی پیدا کرنے کی کوشش کی جاتی ہے کہ آندھرا میں فی شخص آمدنی ۹ روپے ہے اور یہاں ۱۷ فی شخص ہے۔ آپ محض اپنی لیڈر شپ کے لئے ایسی باتیں کہتے ہیں۔ آپ جانتے ہیں کہ رائٹل سہا کے لیڈر شپ نے ایسا ہی کہا تھا تو وہاں کی جتنا نے انہیں کیسے طمانچہ مارا اور اب وہی سنجیوا ریڈی خود ہی سامنے آکر بار بار آپ کے پیچھے پھر رہے ہیں یہاں کے عوام یہی کہیں آپ کو ویسے ہی طمانچہ نہ ماریں۔ یہاں پہلے کوئی بھی ٹو اسٹیشن تھیوری نہیں تھی۔ اب دو مہینے ہوئے اس مسئلہ کو اس طرح کھڑا کیا جا رہا ہے۔ تلنگانہ کے کسی بھی ضلع میں کوئی بھی ٹو اسٹیشن تھیوری کی تائید میں نہیں ہے۔ ورنگل۔ نلگنڈہ۔ کریم نگر۔ ہرجگہ لوگ ٹو اسٹیشن تھیوری کے خلاف ہیں۔ ایسا کیوں ہے۔ میں جانتا ہوں کہ خود کانگریس میں کانگریس کے بعض نیتاؤں نے منسٹرس سے کہا کہ اگر وہ ڈرتے ہیں کہ کہیں آندھرا کے قیام سے ان کی منسٹری نہ چلی جائے تو ہم انہیں وشال آندھرا میں بھی منسٹری دینے کے لئے تیار ہیں۔ بہر حال کسی طرح وہ وشال آندھرا کے بنانے پر تو راضی ہو جائیں۔ ایسی کوشش کی گئی۔ لیکن اس پر بھی راضی نہیں ہوئے پھر بھی ٹو اسٹیشن تھیوری لائی جاتی ہے۔ خود اس جانب کے ایک آریبل ممبر نے بتایا کہ وشال آندھرا کے بننے سے کیا کیا فائدے ہیں۔ انہوں نے ڈفیسٹ بچٹ کے بارے میں نہیں بتایا مگر یہ صاف کہا کہ ایک اسٹیٹ کے لئے یہ ضروری ہے کہ اس کی ایک بھاشا ہو ایک کلچر ہو۔ اس کے اکنامک اور جغرافیائی حالات موافق اور یکساں ہوں۔ اس بارے میں

کہ حکومت اس پر جلد سے جلد ٹھنڈے دل سے سوچے۔ بہاشاوار پرانت کی مانگ کوئی نئی مانگ نہیں یہ بہت پرانی مانگ ہے یہ جتنا کی اچھا ہے جسے پورا کیا جانا چاہئے۔ مگر افسوس کی بات ہے کہ حکومت کو اس پر جس سنجیدگی کے ساتھ سوچنا چاہئے تھا وہ نہیں سوچ رہی ہے۔ میں مانتا ہوں کہ رولنگ پارٹی ہندوستان کے ایک ضلع کو چھوڑ کر جو باقی تمام صوبوں پر حکومت کر رہی ہے اس کے سامنے کئی مسائل ہیں۔ مگر صرف یہ کہہ دینا کہ ہمارے سامنے کئی مسائل ہیں اور ہم اس مسئلہ کو حل کرنے کے موڈ (Mood) میں نہیں ہیں یہ کوئی معقول وجہ نہیں۔ یہ کچھ جتنا کی مانگ نہیں پورے دیش کی آج یہی مانگ ہے۔ یہ مانگ ہے جس کی تکمیل جتنا کی زندگی کے لئے ضروری ہے۔ ہمیں اس نقطہ نظر سے اس مسئلہ پر سوچنا ہے۔ لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ رولنگ پارٹی اس کو نہ صرف پیچھے ڈھکیلنے کی کوشش کر رہی ہے بلکہ اس میں دوسرا رنگ بھرنے کی بھی کوشش کر رہی ہے اور وہ رنگ یہ ہے۔ ایک طرف یہ کہا جاتا ہے کہ بہاشاواوری پرانت ہونے سے صوبہ جات مضبوط ہو جائیں گے اور سنٹر (Centre) مرکزی حکومت کمزور ہو جائیگی اوس کی کمر ٹوٹ جائیگی۔ دوسری طرف یہ کہا جاتا ہے کہ بہاشاواوری پرانت خطرناک ہو جائیگی جو کمیونیزم سے کم نہیں ہوں گے۔ یہ بھی کہا جاتا ہے کہ ہندوستان کی آزادی اور اس کے اتحاد کے لئے بہت خطرناک ہوگا۔ مگر یہ سب کہنے والے لیڈر۔ یہ عوام کی نمائندگی کرتے والے۔ یہ حکومت کی باگ ڈور سنبھالنے والے آج جو اس منہ سے کہتے ہیں کیا آزادی حاصل کرتے سے پہلے ایسی باتیں کسی جگہ کسی کی زبان سے نکلی ہیں۔ اگر نہیں نکلی تھیں تو کیوں نہیں نکلی تھیں اس کا صاف صاف جواب دینا پڑیگا۔ اس بارے میں اس طرف کے آئریبل ممبرس اور اس طرف کے آئریبل ممبرس نے بہت کچھ کہا ہے اور کچھ آئریبل ممبرس اپنے خیالات کا اظہار کرنا چاہتے ہیں ہونا بھی چاہئے۔ بہاشاواوری پرانتوں کے بارے میں اظہار خیال سے روکنا مناسب نہیں ہے۔ زبان پر قفل ڈال کر کسی کو اظہار خیال سے روکنا کسی طرح درست نہیں ہے۔ اگر ایسا کیا جائے تو یہ ان ڈیموکریٹک (Undemocratic) طریقہ ہوگا۔ اس لئے میں ان تینوں کا خلاصہ سن کرنا چاہتا ہوں۔ میں نہیں سمجھتا کہ بہاشاواوری پرانت بتائے جائیں تو اس سے مرکزی حکومت کی کمر ٹوٹ جائیگی۔ یا مرکزی حکومت کمزور ہو جائیگی۔ ہندوستان میں جو پریگیتی (Pragati) ہو رہی ہے اور دوسری طرف دیکھنے کے جو طریقے اختیار کئے جارہے ہیں اوس سے ہوسکتا ہے کہ ہندوستان کی کمر ٹوٹ جائے۔ ملک میں یہ امنی کے جو آثار نظر آرہے ہیں جو تباہی و بربادی بھی ہوئی ہے اوس کو دور کریں تو حکومت کی کمر مضبوط ہو جائے گی۔ یہ چھوڑ کر گندی باتیں۔ خراب باتیں اور جرائم بڑھ رہے ہیں۔ اس طرف توجہ نہیں کی جاتی ہے۔ کسی نہ کسی طرح اسکو ٹالنے کی کوشش کی جا رہی ہے۔ بہاشاواوری پرانتوں سے کمر نہیں ٹوٹے گی۔ میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ حیدر آباد کے تین ٹکڑے ہونے کے بعد۔ کرناٹک کے میسور میں اور مہاراشٹرا کے بمبئی میں اور تلنگانہ کے آندھرا میں ملنے کے بعد موجودہ اسٹیٹ کا جیوگرافیکل ایریا (Geographical area)

بڑھ جائیگا۔ یا کم ہو جائیگا۔ اس طرح کم زیادہ ہونے سے یا ان باتوں سے ہندوستان کی طاقت میں کمی یا زیادتی نہیں ہوگی۔ کوئی اختیارات نہ اسکی وجہ سے ملتے والے ہیں اور نہ کوئی اختیارات کم ہونے والے ہیں۔ یہ جو ہندوستان اور حیدر آباد میں اسمبلیاں بیٹھتی ہیں وہ اپنی جتنا کی آسائشوں کے ذرائع تلاش کرتی ہیں۔ وہاں بھی اس طرح کا عمل ہوگا یہ نہیں کہ وشال آندھرا بڑا ہوگا۔ مہاراشٹرا بڑا ہوگا تو وہ ایک علحدہ ڈومین قائم کر کے علحدہ فوجیں جمع کر کے حملہ کریں گے۔ ایسے اختیارات انکو نہیں ہونگے۔ آج دستور کی رو سے جو اختیارات دوسرے اسٹیٹ کو ہیں وہی اختیارات وشال آندھرا کو بھی رہیں گے۔ تو پھر میں پوچھتا ہوں کہ کیا خطرہ ہے۔ اگر کوئی ایسا خیال کرتا ہے تو میں کہوں گا کہ بالکل غلط ہے۔

دوسری چیز یہ کہ یہ جاتیہ (جاتییتا) کا مسئلہ جتنا خطرناک ہے کہا جاتا ہے کہ یہ بھاشا واری پرانوں کا مسئلہ بھی اتنا ہی خطرناک ہے۔ کیوں کیا بات ہے۔ اسکی متعلق ہمکو سوچنا چاہئے۔ کل کرناٹک بننے کے بعد کرناٹک کے اندر کونسی جاتی کے لوگوں پر اس کا بار پڑنے والا ہے۔ وشال آندھرا اسٹیٹ بن جائے تو کونسی جاتی کے لوگوں کو بے آف بنگال (Bay of Bengal) میں ڈبوئے والے ہیں۔ میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ یہ جاتیہ کے کیا معنی ہیں۔ کہا جاتا ہے کہ جاتیہ بڑھنے لگے گی جاتیہ وہ ہے جو پہلے حیدر آباد میں تھی یعنی ایک سو لوگ رہتے ہیں تو ۱۰ فیصد لوگ ۸۰ فیصد لوگوں پر حکومت کرنا چاہتے تھے انکو مساوی درجہ دینا نہیں چاہتے تھے۔ ریلیجیسی (Religiously) بولیٹکی (Politically) اور اکنامیکلی (Economically) انکو مساوی درجہ دینے کے لئے تیار نہیں تھے لیکن آج کوئی ایسی بات نہیں ہے۔ آج ہندوستان میں سبکو مساوی درجہ اور حیثیت حاصل ہے چاہے وہ کھتری ہو برہمن ہو شودر ہو یا ہریجن ہو۔ پھر کس بات کا خطرہ آپ محسوس کر رہے ہیں۔ یا ایسا کوئی خواب دیکھ لیا ہے کہ جسکی وجہ سے آپ خطرہ محسوس کر رہے ہیں۔ آپ کے دل میں ایسا خیال کیوں پیدا ہو رہا ہے کہ وشال آندھرا کے بننے کے بعد جاتیہ بڑھ جائے گی۔ لیکن جو لوگ آرتھوڈکس ٹائپ (Orthodox type) کے ہوتے ہیں وہ کلر دیتے ہیں اور اس اسٹیٹ میں بھی ایسا سوچنے والے لوگ ہیں کہ ہمارے بازو ریڈی نہ بیٹھے۔ ہمارے بازو مرہٹہ نہ بیٹھے۔ ہمارے بازو ہریجن آکر نہ بیٹھے۔ ہندوستان کا صدر کسی دوسری جاتی کا ہم نہیں دیکھ سکتے۔ حیدر آباد کا چیف منسٹر کسی دوسری جاتی کا آدمی نہ ہو۔ اگر کوئی دوسرا آدمی آکر بیٹھتا ہے تو وہ قربانی کا سارا جذبہ ختم ہو جاتا ہے۔ اس قسم کے لوگ ہیں جو کلر دے رہے ہیں۔ یہ کوئی چھپنے والی بات نہیں ہے۔ ہم دل میں اور دماغ میں چھپا سکتے ہیں لیکن لوگوں کی نظر سے نہیں بچ سکتے۔ جاتیہ میری سمجھ میں نہیں آتی۔ ہر مذہب والے کو اپنے مذہب پر چلنے اور اسکی پابندی کرنے کا حق حاصل ہے۔ اپنے مذہب کا پرچار کرنے کا حق حاصل ہے تمام مذاہب کے لوگ ہندوستان میں رہتے ہیں کوئی ایک دوسرے پر زبردستی کرنے والا نہیں ہے ہو سکتا ہے کہ کرناٹک میں دو کروڑ آدمی بستے ہیں۔ ہر ہو سکتا ہے کہ کسی ایک جاتی کے ۱۰ لاکھ آدمی

ہوں لیکن کیا وہ یہ کہہ کر حکومت کی باگ ڈور اپنے ہاتھ میں لے لینگے کہ ہم فلاں جاتی کے ہیں یہ بالکل غلط تصور ہے یہ باتیں ایسے لوگ سوچ سکتے ہیں جنکا خیال کمیونل (Communal) ہے - ہندوستان کے اندر اپنی زندگی کے تعلق سے کچھ الگ سوچیں اور دوسرے کی زندگی کے تعلق سے کچھ الگ سوچیں ایسا نہیں ہو سکتا اور جو ایسا سوچتے ہیں ویسے آدمی کمیونل مائینڈڈ (Communal minded) ہو سکتے ہیں -

اتنا کہنے کے بعد میں یہ کہہونگا کہ یہ بھاشا واری پرائیوٹوں کا خیال لوگوں کے دلوں سے ایسا کہنے سے جانے والا نہیں ہے - یہ ایک رائٹ (Right) ہے اور یہ ایک صحیح خواہش ہے - بعض لوگ یہ کہنا شروع کئے ہیں کہ اس سے اتحاد کو خطرہ ہے - میں کہہونگا کہ کیندر کو مضبوط کرنا اور اتحاد کو قائم رکھنے کے لئے سیکولر اسٹیٹ کے اصول کو عمل میں لانے کی کوشش کریں اور ڈیموکریٹک اصولوں کو عمل میں لائیں گے - معاشی حالت کو درست کرینگے اور بیروزگاری جو ہمارے سامنے ہے اوسکو دور کرنے کی کوشش کرینگے - ان چیزوں کو حل کرنے کے لئے تمام لوگوں کا سہکار لیکر انکو دور کرنے سے سنٹرل گورنمنٹ بھی مضبوط ہوگی اور پراونس بھی مضبوط ہونگے پھلینگے پھولینگے اور اگر کوئی خطرہ باہر سے آ بھی جائے تو ہندوستان کا بچہ بچہ اوس کا مقابلہ کر کے اس آزادی کو برقرار رکھنے کے لئے تیار ہو جائیگا - اوس وقت یہ نہیں کہا جائیگا - کسی گوشے سے بھی نہیں کہا جائیگا مہاراشٹرا ہو یا کرناٹکا یا وشال آندھرا کوئی بھی یہ نہیں کہیگا کہ کشمیر پر حملہ ہوا ہے ہمیں اس سے کیا - یہ پہلے زمانے کی باتیں ہیں کہ ہندوستان میں مسلمانوں کا حملہ ہوا سوراشر پر ۱۶ سو سواروں نے حملہ کیا تو بازو کے اسٹیٹ کے راجہ نے کچھ بھی خیال نہیں کیا - مدراس پر حملہ ہوا تو کلکتہ کے لوگوں نے کوئی پرواہ نہیں کی - نظام کے اسٹیٹ پر حملہ ہوا تو پیشواؤں نے کوئی پرواہ نہیں کی - میسور میں حیدر علی پر حملہ ہوا تو کسی نے پرواہ نہیں کی - لیکن اگر کسی طرف سے ہندوستان پر حملہ کیا گیا تو سب ایک آواز پر آگے بڑھینگے اور اوس طوفانی فوج کے حملے کو پسپا کر دینگے - یہ جذبہ ہندوستانیوں میں پیدا کرنا چاہئے - اس جذبہ کو لیکر چلیے - یہ چھوڑ کر جاتیمہ کی باتیں کرنا - برہمن راج ہریجن راج - ریڈی راج وغیرہ کی باتیں کرنا صحیح نہیں ہے -

اسی طرح وشال آندھرا میں دو ریاستیں قائم کرنے کا بھی ایک سوال اٹھایا گیا ہے - وشال آندھرا میں دو - مہاراشٹرا میں دو - کرناٹکا میں دو ریاستوں کی بحث پیدا کر کے اس طرح مسائل میں روڑا اٹکانا چاہتے ہیں - ایسی باتوں کا نتیجہ کیا ہوتا ہے آپکو معلوم - جب ہائی پاور کمیشن (High Power Commission) یہاں آیا تھا تو ہم سے پوچھ رہا تھا کہ آپ لوگ تو وشال آندھرا چاہتے ہیں مگر میسور والے آنے کے لئے تیار نہیں ہیں - میں کہہونگا کہ سوال یہ نہیں ہے کہ میسور والے آنا چاہتے ہیں یا نہیں - سوال یہ نہیں بلکہ میں یہ پوچھتا ہوں کہ آپ بھاشا واری پرائیوٹوں کے

اصول کو مانتے ہیں یا نہیں - ایک کلچرل یونٹ اور کلچرل ڈیولپمنٹ ایڈیا کو آپ مانتے ہیں یا نہیں - میسور والے نہیں آنا چاہتے تو میں اسکی پرواہ نہیں کرتا - بمبئی کے لوگ نہیں آتے ہیں تو ہمیں اسکی پرواہ نہیں ہے - میں تو حکومت ہندوستان سے یہ چاہتا ہوں کہ آپ بھاشا واری پرانتوں کے اصول کو مانتے ہیں یا نہیں - جب آپ اس اصول کو مانتے ہیں تو پھر نہ مانتے والوں کو بھی آپ منوائیں - یہ آپکا کام ہے کہ انہیں اس پر مجبور کریں - اگر ایسا نہ کریں اور انکو انکی مرضی پر چھوڑ دیں تو میسور والے ایک علیحدہ ڈومینین قائم کرنا چاہیں گے تو کیا آپ انکو اسکی اجازت دینگے - یا کوئی اور اسٹیٹ علیحدہ رہنا چاہے تو کیا آپ اسکو قبول کرینگے - ہرگز نہیں بلکہ آپ اسکو اسکے خلاف مجبور کرینگے - اسی طرح آپ جس اصول کو تسلیم کرتے ہیں جس اصول کو مانتے ہیں اسکی اہمیت کو دوسروں سے بھی منوانا ضروری ہے اوس اصول پر چلنے کے لئے مجبور کرنا چاہئے - اسلئے میں ہاؤز کا زیادہ وقت نہ لیتے ہوئے تمام آنریبل ممبرس سے درخواست کرونگا کہ اس مسئلہ کو جو رنگ دیا جا رہا ہے وہ سب غلط باتیں ہیں ان میں کوئی ارتہ نہیں ہے - بدامنی پھیلانے کی باتیں ہیں یا اپنی لیڈر شپ قائم کرنے کے لئے اور پاور پالیٹکس قائم کرنے کے لئے یہ ہو سکتا ہے - دو تین سال کے بعد جب الیکشن آئینگے اوس وقت دیکھیں گے - اس طرح الیکشن میں کامیابی حاصل کرنے یا اپنی منسٹری کو باقی رکھنے کے لئے اس قسم کا انتشار پیدا کرنا صحیح طریقہ نہیں ہے بلکہ ہمیں اپنا دھیان کنسٹرکٹیو ورک (Constructive work) کی طرف لگانا چاہئے - جو ماحول پیدا کر رہے ہیں حکومت اسکی ذمہ دار ہے اسلئے رولنگ پارٹی کو چاہئے کہ وہ یونانی مسلی (Unanimously) اس ریزولوشن کو پامن کریں - ہماری بھی خواہش ہے اسکے سوائے اس میں کوئی اور مت بھید نہیں ہے -

The House then adjourned for recess till Half Past Five of the Clock.

The House re-assembled after recess at Half Past Five of the Clock.

[Shri Anna Rao Ganamukhi, (Chairman) in the Chair]

Shri Devi Singh Chauhan (Ausa): Mr. Chairman, Sir I stand to support the resolution which is before this House for discussion.

While appointing the States Re-organisation Commission the Government of India in their resolution have desired that the Commission should make recommendations in regard to the broad principles which should govern the solution of this problem. While giving the terms of reference, in an indirect way the Government of India made it clear that language

along with cultural and social homogeneity, should be the basic principle, or fundamental consideration for the formation of these new States. While accepting language and culture as the basis for the re-organisation of States, it has been made clear at the same time that considerations of preservation and strengthening of the unity of India, and financial, economic and administrative considerations, and the necessity of making changes as not to interfere with the successful prosecution of the national plan should be borne in mind. These are the three important conditions for the re-organisation of States.

The first consideration, namely, language and culture, I submit, has been broadly accepted by the Government and also it would be accepted by the States Re-organisation Commission. Some doubts, however, have been raised, while considering the question of the re-organisation of the States as to the preservation and strengthening of the unity of India. I may make it clear before this House that this is simply a reorganisation of States; it is simply changing the boundaries of certain States, so that it may be convenient—it may be suitable, for the administration of the country. The Dhar Commission, which was appointed in 1947 before giving final shape to the Constitution of India, observed that there were certain fissiparous tendencies in the Country. It had termed such fissiparous tendencies as creating of sub-nations or exclusive possessions or inviolate territories. They had also referred this demand of reorganisation of States as a sort of a right of secession. I would like to make it quite clear here that the re-organisation of States does not envisage even a semblance of any of these concepts. We, who stand here in support of these linguistic States, want to reiterate that we wish to remain in the same Republic of India, the same country and our loyalties are with the same nation; and nobody should give them the meaning of the nature suggested by the Dhar Commission. Some elements which oppose the formation of new States think that these tendencies will increase, but I wish to state that this is far from the truth.

Even today, if we glance at the present States in India, we will find that almost all the States—Part A States and Part B States—have been formed according to the language, more or less according to the language. There are 10 Part A States. Out of these 10 States, 8 States are more or less on the linguistic basis. I am saying 'more or less' with special significance; Madras is predominantly a Tamil area, Andhra

predominantly a Telugu area, etc., there may be some other areas included in these States, some border areas. There may be a little pruning so that these areas may be uniformly of the same language ; some re-adjustment may be necessary, but predominantly these areas are of the same language. Out of the 8 Part B States, only Hyderabad is a multi-lingual State. I shall read out the names of the Part A States : Uttar Pradesh is a Hindi area, Bihar is a Hindi area, Orissa is a Oriya language area, West Bengal is a Bengali area, Assam is Assamese speaking area, Andhra is a Telugu area, Madras is a Tamil area and Punjab is a Punjabi speaking area. Bombay and Madhya Pradesh are the only two States in Part A States which have more than one language. In Part B States, Hyderabad is the only State which has three languages. So, the argument that if the States are mainly based upon considerations of language and culture, the unity of India would be disturbed is far from the truth and is a travesty of facts. Only such elements who do not belong to any of these regional groups or regional languages put forth this claim. In Hyderabad only those elements, which do not belong to Andhra, which do not belong to Marathwada or which do not belong to Karnataka, have put forward this argument. I think when we consider this question, we should not be led away by the murmurs of grumbling of these stray individuals. What the mass or people say we must accept, and if we accept the demand of the masses nothing injurious to the prestige of the country is going to happen.

About the economic viability which has been put as one of the very important considerations in the terms of reference, I may submit that the States which will be created out of the re-organisation on cultural and linguistic basis would fulfil all the conditions which are necessary for a viable unit.

In the South some two or three States have to be disturbed for the creation of new boundaries—Bombay, Madhya Pradesh and Hyderabad. They will have to be re-adjusted. Out of this re-adjustment new States will arise—out of Bombay, Gujrath and Maharashtra and Karnatak will arise. It is an admitted fact that Karnatak with more than $2\frac{1}{4}$ or $2\frac{1}{2}$ crores of people would be quite a viable unit judged by the criteria of population or income and expenditure. Maharashtra would also be a viable unit with 325 lakhs of population and sound finances which the Bombay State commands at present. Similarly, Gujrath, from Bombay

State, will be merged with Saurashtra and it will be quite a viable unit. I think these new States, after re-organisation, would be sound financially, economically and administratively. Some objections. ....

An hon. Member : What about Bombay City ?

Shri Devisingh Chauhan : Bombay will remain with Maharashtra. It goes without saying. I need not say that the sun will rise tomorrow. As much as we are definite that the sun will rise tomorrow I am also sure that Bombay cannot be detached from Maharashtra. If there are any considerations for separating Bombay city from Maharashtra, then the same considerations will have to be applied to Calcutta, Madras, Hyderabad and possibly to Nagpur, Cawnpur and other big cities of India. As much as Cawnpur is surrounded by Hindi speaking population, Nagpur by Marathi speaking people they are natural parts of W.P. and M.P. Bombay too is surrounded by Marathi speaking people and belongs to Maharashtra. We cannot detach or separate it from the mainland of Maharashtra.

About the economic viability of Maharashtra State, I may state that the State after re-organisation would be as big, as populous and as financially sound as the present Bombay State. No one has ever denied that Bombay is economically sound. No one has raised any objection that the Bombay State is financially unsound. Similar would be the position of the Maharashtra State. Therefore, the economic and administrative viability of these new States after re-organisation is based on valid grounds and the question of re-adjustment cannot be shelved any longer.

Some objections have been raised about the fact that the prosecution of the Five-year Plan would be disturbed if the States are re-grouped. At this juncture, it is a coincidence that the First Five-year Plan is ending by 1956 and we are also envisaging the creation of new States by the end of 1956. The first Five-year Plan would not therefore be disturbed. It can be as efficiently implemented as it is being implemented now. For the next Five-year Plan we may plan from now on, on the basis that new States would be created so that the next Five-year Plan would not be disturbed. One other consideration which is very important for the prosecution of the national plan is this : Today in these multi-lingual States there are many groups that have

some grudge or other against the existing Governments. One of the hon. Members, probably from Gadwal, read out a passage or a sentence about this. The Hyderabad Government has also accepted—that there are some areas in the State which have genuine grievances. That is a fact. If these States are re-organised, in the new set-up there will not be so many occasions for complaints. The complaints, made by the people would be attended to and rectified with full energy and with the support of the people. In Hyderabad certain areas have a complaint. These complaints have been brought before this House on many occasions. I would not go into the details, but the complaint generally is that certain areas have not received their due share in the irrigation projects, in education and in so many other respects. Hyderabad is not the only State where such complaints have been made. I may be permitted to read one passage from a memorandum given to the States Re-organisation Commission by the Mahavidharbha Congress Committee or on behalf of the Marathi Speaking Areas of Madhya Pradesh. They also complain that their State or areas have for a long time not been properly cared for or that a due share in the National Plan has not been given to them. This sort of a complaint is there in almost all the multi-lingual areas, where there are provincial or linguistic minorities.

“In the State five-year Plan, the proportion of expenditure for college and university development purposes for Maharashtra and Hindi areas respectively is glaringly unjust. Out of a total provision of 310 lakhs not less than 240 lakhs are earmarked for being spent in Hindi areas, while a mere pittance of 70 thousand rupees has been doled out to Marathi Speaking Areas. Similarly for the completed village Water Supply Schemes out of 17.8 lakhs, only 2.1 lakhs have been spent on Marathi districts. Similarly..

(Interruptions)

[Mr. Chairman rang the bell].

Shri Devisingh Chauhan : I hope, Sir, some more time would be given to me.

Shri Guruva Reddy (Siddipet) : Will the hon. Member throw some light on the Two States Theory also ?

Shri Devisingh Chauhan : In course of time. The hon. Member may please wait.

Mr. Chairman : There is no time.

Shri Devisingh Chauhan : " Out of the current Village Water Supply Scheme to which total provision of Rs. 12.4 lakhs has been made, only 98 thousand rupees are proposed to be spent in the Marathi Speaking districts. Out of a total provision of 2 crores for Road Development Works, a very small portion is being spent in the Marathi districts. Major Irrigation Schemes involving more than 3 crores of rupees have been located in Hindi areas and not even one in Marathi area. Even in Minor Irrigation Works, the Marathi areas have not received their due share. An Agricultural College worth 50 lakhs of rupees though not provided in the Five-year Plan, suddenly comes to be opened in the Hindi area, while the small demands from Marathi areas are turned down on the plea that money is not available .."

Sir, I would not go into the details about conditions in our State. If the figures are changed the same sentences quoted here would hold good and would give a correct and true picture about the complaints made in certain regions of this State. The same complaints have been made by the Kannada speaking areas of Bombay State. I would not here charge any Government with partiality or would I like to go into the merits of that case. But I would submit that this is a natural consequence of the conditions existing in these States. We should reform our States, re-organise our administrative units in such a way and on such principles that there should be no ground for complaints from minorities. That is the point. Some of the hon. Members who have spoken before me have charged the present Government. That is not true. The present Government also has been the heir or the successor to the Governments which have been continuing here for so many years. Since 1938 the Marathi Speaking Areas in Madhya Pradesh have been voicing these complaints and the same is the case with Kannada areas in Bombay State and the Marathi and Kannada Speaking areas in Hyderabad State. So, I would not charge or would grudge against the existing Governments in these States. This is the outcome of the conditions existing in the situation. Therefore, my suggestion is that we should re-organise multi-lingual States into Uni-lingual areas and thus remove the grounds for complaints from minorities. If we accept these broad principles for the re-organisation of the boundaries of our States, then the question of Hyderabad becomes a mere corollary. The issue of Hyderabad is not the main point, it is subsidiary. When we work a theorem in Geometry,

certain conclusions follow naturally. When we accept the broad principles for the re-organisation of States, then Hyderabad must naturally be dissolved, must be dis-membered, must be dis-integrated. That is a natural consequence.

An argument is sometimes placed before the people that there is some Hyderabad culture or some Deccani culture. I think this is a false notion, a bogey created by the feudal Government which reigned in Hyderabad upto five or six years ago. The amalgamation or the coming together of two cultures, two languages, could have been there, but the natural conditions necessary for this fusion of cultures, did not exist in Hyderabad. That has been made quite clear in the memorandum submitted to the States Re-organisation Commission. I would not go into the details and waste the time of the House, but I may make it quite clear here that in the co-existence of more than 200 years, the Marathi people, the Andhra people and the Kannada people, have not evolved one single institution, which speak for the common culture in these three areas. The amalgamation of the ruling race with some elite, some educated people walking on the cement roads, cannot mean that there has been an amalgamation of different cultures. That is not the amalgamation of the cultures of the people. There may have some mixture of the language or the culture of the ruling class with the masses. A good idea is being imported and used for false purposes. This claim of Deccani culture has been placed before the people by non-Andhras, by non-Maharashtrians and non-Kannadigas. So this talk of Deccani culture should be taken 99 per cent discount.

We have always supported that there should be only one State based upon one language. That has been our consistent stand. We have stood for it since 1921 and even today we support it and stand by it. Some people, those who supported this one State for one language propose, have recently come out with a new idea that a new State, called Mahavidharbha, should be created. Their main plea is that the areas in Madhya Pradesh are very far of from the main capital, Bombay and therefore, they should be given a separate State. But, Sir, I can again repeat here that this demand of a separate Mahavidharbha has been made mainly by the non-Marathi people. Because they happened to live in the Marathi speaking area, they have been elected to the Legislatures, have been made Ministers and fill up some posts of prestige. They have utilised their posts of vantage for their interested

purposes. The main body of the Marathi people want one Marathi State. There was the Akola Pact, which had come into existence under different conditions. The Leaders signed the Akola Pact at a time when Hyderabad was under the thumb of the Nizam, when Berar was contributing 25 lakhs yearly to the Nizam. Therefore, the question of unification of all the Marathi areas could not have been taken up at that stage. The Akola Pact came into existence and the Biyanis and advocates of Mahavidharbha are clinging to the same old idea, which has already been discarded for good. There are some counterparts of the separate Mahavidharbha idea in this State also, but it is of very recent growth consistency and the reasonableness which can be associated with the demand of one State for one language cannot be attributed to these new persons giving support to the separate Telangana idea. Mahavidharbha with a population of only 80 lakhs and a finance of 7 or 8 crores cannot function as a viable unit in any sense of the term.

Similarly separate Telangana cannot function as a separate unit, if we place before us the benefits, advantages and welfare of the people. The demand for a separate Telangana is quite unnatural, based on false grounds and false arguments, and, therefore, it stands self-condemned. We cannot hope to contribute to the welfare of the people of Telangana with some 10 or 15 crores of rupees ; and if we are to depend upon these 10 or 15 crores of rupees, the income coming from Excise should always be maintained. Unless that income from Excise is maintained at all times, this separate Telangana cannot function. In this enlightened 20th Century Democratic age we cannot hope that, as the British people sold opium to the Chinese and thus gained a sphere of influence of China, a separate Telangana can flourish and its people be governed with the income derived from Excise. We do not desire that the income from Excise should always be maintained. That is not our aim, nor can it be the aim of any Democratic Government.

On a consideration of all these factors, the demand of having only one State for one language is quite sound. In this House, I think there is a very great majority—I would say rather unanimity, on the question that Hyderabad State should be disintegrated and linguistic states should be created. The telugu-speaking areas of the State will go to Andhra ; the marathi-speaking areas will merge with the other Marathi

areas and the Karnatak areas which are at present divided in 3 or 4 States would form one state.

Mr. Chairman : It is not 3, it is 6 (States).

Shri Devisingh Chauhan : Thank you, Sir. With the disintegration of Hyderabad State, these linguistic states should be formed. I submit that with the creation of these linguistic states, we would be creating an atmosphere conducive for the strength of our Republic. Today people have many complaints against the State Government about the execution of the Five-Year Plan. If we want to execute certain plans and implement them for the welfare of the people, we must have homogeneous and unilingual units, so that the energy of the people may well be diverted for creative purposes. This problem can only be solved by accepting the principle of formation of States on the basis of language and culture and reorganization of the States on that principle.

Shri K. Venkatrama Rao (Chinnakondur) : Is the hon. Member going to vote for the resolution ?

Shri Devisingh Chauhan : Still I am giving my views. The hon. Member may wait till the time of voting comes. I would however like to submit one thing. Many hon. Members while speaking on the resolution have tried to create bitterness. They have tried to condemn the ruling party. I would request them that on this problem at least—on the question of reorganization of States—no such criticism is warranted and such criticism would only create bitterness among the people. ....

The Minister for Supply, Agriculture Development and Planning (Dr. Channa Reddy) : As the hon. Member has done.

Shri Devisingh Chauhan : I have done nothing. I have just given my views on the question. I have not mentioned any party. Some references have been made to some persons or groups ; but I have not made reference to any political party. There are many parties and many persons composing each one of such parties ; and they hold different views. I am not referring to any particular party or to any particular group. So I would request on this question at least hon. Members should not condemn the ruling party. I am sure this House will appreciate that the ruling party has done its

best to solve the problem. A Commission for the reorganization of the States has already been appointed. The Commission visited our State. Most of the hon. Members sitting here have put their view-points before the Commission. In the face of all these, how can anyone say that the ruling party has not done anything in this matter? The ruling party is doing everything that it could in solving this problem; and within a very short time, the recommendations of the Commission would be known shortly the result of the Commission's efforts will be before us. So we should be patient and try to consolidate our position. It is futile and very dangerous to condemn other parties that they are not doing anything.

ಶ್ರೀ. ಬಸವನಗೌಡ (ಲಿಂಗಸುಗೂರು): ಮಾನನೀಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೇ,

ಇಂದು ನಮ್ಮ ಈ ವಿಧಾನಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ವಿಭಜನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತಾಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಈ ದಿನದ ವಿಷಯ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ತೆಲಂಗಾಣ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂದು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕೆಂಬುದು. ಆ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಯರುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ ದರಿಂದ ನಾನೂ ಸಹ ತಿಳಿದಿರುವ ಅಲ್ಪ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಇತಿಹಾಸವು ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಇಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನಾಡುವ ಪ್ರಾಂತಗಳು ಇದ್ದವು ಎಂಬುದು ಚರಿತ್ರೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮೊಗಲಾಯಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಎಂದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಸಿದು ಬಿದ್ದಿತೋ ಅದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಪರ್ಷಿಯನು ನಮ್ಮ ಭಾಷೆ ದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು. ಆಗ ಇಲ್ಲಿರುವ ಅಸೈಕ್ಯತೆಯ ಲಾಭವೊಂದಿ ಬಲವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟರು, ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಗ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅನಾಯಕತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರಿಂದ ಲಾಭ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪಂಗಡಗಳನ್ನು ಅವರು ಉಂಟುಮಾಡಿದರು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯವೂ ಮೂರು ತುಂಡಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉರ್ದು ಭಾಷೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಭಾಷೆ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಉರ್ದು ಭಾಷೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಜರು ಬಹಳ ಅಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇದು ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಸುಬ್ಬೆಗಳಲ್ಲಿ, ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಷೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಬಂತು. ಆ ಭಾಷೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಾಂಗವೂ ವರ್ಯದೊಡನೆ ಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಲು ಕೂಡಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸನ್ನಿಹಿತ ಈ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿತು, ಅಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಆದರಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ನಷ್ಟ

ವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಮೂರು ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿವೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ನಾವು ಹಿಂದುಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲದ್ದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಲಪಕ್ರವಿಸಿದರೆ ವಿಷಾದವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಧೋರಣರು ಹೆಗಲಿರುಳೂ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಉನ್ನತಿಯಾಗಬೇಕೋ ಅದು ಇದುವರೆಗೂ ಕೈಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈಗ ಒಂದು ಹೈಕಮರ್ ಕಮಿಷನ್ ಇದೆ; ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದೆ. ಅವರ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಧೋರಣರು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಮಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದನ್ನು ವಿಭಜಿಸಕೂಡದು, ಮತ್ತು ತೆಲಂಗಾಣ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬುದಾಗಿ ಏನೇನೋ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಎಂದೂ ಅನುಸರಿಸಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅವರವರ ಸ್ವಂತ ವಿಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಮುಂದಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಜನತೆಯ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಗೆಹರಿಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಉನ್ನತಿ, ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉನ್ನತಿಯಾಗುವುದು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನಾವು ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಬೇಕು. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಉನ್ನತಿಯಾಗಲಾರದು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಮುಂದುವರಿಯದು ಎಂದು ನಾನು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಗೊಟ್ಟರೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ, ಹುಡುಗರು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಅವರು ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್, ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಈ ರೀತಿ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸಿದರೆ ಹುಡುಗರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾರಬೀಳುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಉನ್ನತಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೂ ಆ ಉನ್ನತಿ ಜನ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆಯಾಗಬೇಕು. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಹುಡುಗರ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಲಾಭವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಂತವಾಗಿ ಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕವಿಗಳು, ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳು ನಾಲಕ್ಕಾರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಉನ್ನತಿ ಯಾವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂವಿನ ನಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಮ್ಮ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತರಚನೆ ಆಗೇ ತೀರಬೇಕು ಮತ್ತು ನಾವು ನಮ್ಮ ಕೂಗನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಇವೆಲ್ಲವು ಸಾಮಾಹಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ

ಯಾಗಿ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತಿ, ಯಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವರೆ ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಗಳು ಪುನಃಭಾವಾಗಿ ಎಬ್ಬಿದಾಗ ಲಾಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನೋಡಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಕಾಲ ವೆಯಿಂದ ಆಪ್ತ ಕೆಲಸ ಆಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಲಾಭವಾಗಿದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಾಕಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹಾರ್ಗ ಉಳಿದಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮನೆಯದರೆ ಮರಾಠವಾಡ, ತೆಲಂಗಾಣ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂದು ಮಂಡ್ಯನ್ನು ಜೇರಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಈ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಖರ್ಚು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕೆಲವ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ಬಹಳ ಕಡಮೆ ಎಂದು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಇವತ್ತಿನ ದಿನವೆ ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಜನರು ಆರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಸಣ್ಣದು. ಇಲ್ಲಿನೋ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷದ (Opposition) ವೆಂಬುದುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಏನೋ ಇವತ್ತು ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಯಿಂದ ಬೃಹ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾಸ್ತಿ ಮುಂದುವರಿಯದೆ ಆಸರೆ ಪ್ರಗತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ನಮ್ಮಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯಾದ ಸಹಾಯವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೆಲವರ ವೈಷಮ್ಯ. ಈ ವೈಷಮ್ಯ ವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಲು ನಾವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಏನೇನೋ ಈ ರೀತಿಯ ಭೇದ ಭಾವಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೊಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ತೋರಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಏನೇನೋ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಎಂದು ನಮಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ವೈಷಮ್ಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ ಪ್ರೇಮ ಬೆಳೆಯಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹೊರಪೂರ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಈಗ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ನಾನು ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಯಾರು ಎಂಬಾತಿಸುತ್ತೇನೆ.

* شری جی۔ سری راملو (متھنی) : — مسٹر اسپیکر سر۔ میں اس ریزولوشن کے بارے میں اپنے خیالات تلگو میں ظاہر کرنا چاہتا تھا اور کئی آرٹیکل ممبرس نے بھی مجھ سے یہ خواہش کی تھی کہ وشال آندھرا کے قیام کے بارے میں چونکہ یہ ریزولوشن اسلئے تلگو میں اپنا خیال ظاہر کروں لیکن پھر میں نے خیال کیا کہ ہاؤز کے دوسرے ممبروں کو سمجھانا اور انکو ریزولوشن کی تائید پر آمادہ کرنا بھی میرا فرض ہے اسلئے مناسب خیال کیا کہ اردو یا ہندی میں تقریر کروں۔ لوگوں کی یہ پرانی خواہش ہے کہ جب بھاشاوار پرانت بن جائینگے تو وہ اپنی بھاشا میں کاروبار چلا سکیں گے۔ بس (Bills) اپنی زبان میں پیش کریں گے۔ وہ انکو سمجھ سکیں گے اور ایسا نہیں ہوگا کہ اس پر۔

“ Whether relevant or irrelevant, whether it is derogatory to the House or not.”

ವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಮೂರು ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿವೆ. ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಎಲ್ಲಾ ನಾವು ಹಿಂದುಳಿಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲದ್ದು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೂ ಬಹಳ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಲಪಕ್ರವಿಸಿದರೆ ವಿಷಾದವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಧೋರಣರು ಹಗಲಿರುಳೂ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಈ ಭಾಷೆಗಳ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ಹೀನಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈಗ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಉನ್ನತಿಯಾಗಬೇಕೋ ಅದು ಇದುವರೆಗೂ ಕೈಗೊಂಡಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈಗ ಒಂದು ಹೈಪರ್ ಕಮಿಷನ್ ಇದೆ; ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ರಚಿಸಿದೆ. ಅವರ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಧೋರಣರು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ಮಂದಿ ಭಾಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದನ್ನು ವಿಭಜಿಸಕೂಡದು, ಮತ್ತು ತೆಲಂಗಾಣ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂಬುದಾಗಿ ಎನೇನೋ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಎಂದೂ ಅನುಸರಿಸಕೂಡದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಅವರವರ ಸ್ವಂತ ವಿಚಾರಗಳು ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈಗ ಮುಂದಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಜನತೆಯ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಗೆಹರಿಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ಉನ್ನತಿ, ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉನ್ನತಿಯಾಗುವುದು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೂ ನಾವು ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಬೇಕು. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಉನ್ನತಿಯಾಗಲಾರದು. ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಮುಂದುವರಿಯದು ಎಂದು ನಾನು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಗೊಟ್ಟರೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಲಿಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ನಾವು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ, ಹುಡುಗರು ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಅವರು ಕನ್ನಡ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್, ಮತ್ತು ಹಿಂದಿ ಈ ರೀತಿ ಮೂರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡನೆಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹೊರಿಸಿದರೆ ಹುಡುಗರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾರಬೀಳುತ್ತದೆ. ದೇಶದ ಉನ್ನತಿ ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಬೇಕಾದರೂ ಆ ಉನ್ನತಿ ಜನ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆಯಾಗಬೇಕು. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಹುಡುಗರ ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟು ಲಾಭವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಂತವಾಗಿ ಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಗತಿಹೊಂದುಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕವಿಗಳು, ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳು ನಾಲ್ಕಾರು ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಉನ್ನತಿ ಯಾವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಮ್ಮ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದುಳಿದಿದೆ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾಷಾನಾರು ಪ್ರಾಂತೀಕರಣ ಆಗೇ ತೀರಬೇಕು ಮತ್ತು ನಾವು ನಮ್ಮ ಕೂಗನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಇವು ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ

ಯಾಗಿ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತಿ; ಯಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವರೆ ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಗಳು ಪುರ್ಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನೆನಪಿನ ತುಂಗಭವ ಕಾಲ ವೆಯಿಂದ ಆಪ್ತ ಕೆಲಸ ಆಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಅಭವಾಗಿದೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಾಕಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹಾಗೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವೇನೆಂದರೆ ಮರಾಠವಾಡ, ತೆಲಂಗಾಣ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಎಂದು ದಂಡನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಈ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ಖರ್ಚು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕೆಲಸ ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ಬಹಳ ಕಡಮೆ ಎಂದು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಇಲ್ಲದೆ ಇನ್ನಿತರ ದಿವಸ ಇಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಜನರು ಆರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಸಣ್ಣದು. ಇಲ್ಲಿನೋ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಮತ್ತು ವಿರೋಧ ಪಕ್ಷದ (Opposition) ಮೇಬರುಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಏನೋ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಡೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪುಸ್ಥಿತಿ ಮುಂದುವರಿಯುವೆ ಅಸರ ಪ್ರಗತಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ನಮ್ಮಿಂದ ಚುನಾಯಿತರಾದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ನಮ್ಮ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಾವರೀತಿಯಾದ ಸಹಾಯವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕೆಲವರ ವೈಷಮ್ಯ ಈ ವೈಷಮ್ಯ ವನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಲು ನಾವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಏನೇನೋ ಈ ರೀತಿಯ ಭೇದ ಭಾವಗಳ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೊಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ತೋರಿಕೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಏನೇನೋ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದ್ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ವೈಷಮ್ಯ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ ಪ್ರೇಮ ಬೆಳೆಯಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹೊಸಪುರ್ಣಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಈಗ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ನಾನು ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಯಾರು ಎಂದಾತಿಸುತ್ತೇನೆ.

* شری جی۔ سری راملو (متھنی) :- مسٹر اسپیکر - میں اس ریزولوشن کے بارے میں اپنے خیالات تلگو میں ظاہر کرنا چاہتا تھا اور کئی آرٹیکل ممبرس نے بھی مجھ سے یہ خواہش کی تھی کہ وشال آندھرا کے قیام کے بارے میں چونکہ یہ ریزولوشن اسلئے تلگو میں اپنا خیال ظاہر کروں لیکن پھر میں نے خیال کیا کہ ہائز کے دوسرے ممبروں کو سمجھانا اور انکو ریزولوشن کی تائید پر آمادہ کرنا بھی میرا فرض ہے اسلئے مناسب خیال کیا کہ اردو یا ہندی میں تقریر کروں۔ لوگوں کی یہ پرانی خواہش ہے کہ جب بھاشاوار پرائٹ بن جائینگے تو وہ اپنی بھاشا میں کاروبار چلا سکیں گے۔ بس (Bills) اپنی زبان میں پیش کریں گے۔ وہ انکو سمجھ سکیں گے اور ایسا نہیں ہوگا کہ اس پر۔

“ Whether relevant or irrelevant, whether it is derogatory to the House or not.”

بحث کریں۔ بلکہ وہ سوچ سمجھ کر اپنی رائے دے سکیں گے۔ کیونکہ دوسری زبان میں بلس وغیرہ پیش ہوں تو وہ یہ بھی سمجھنے کے موقف میں نہیں رہتے کہ وہ جس مسئلہ پر بحث کر رہے ہیں وہ اصل مسئلہ سے مطابقت بھی رکھتا ہے یا نہیں۔ اس وجہ سے وشال آندھرا ہو جائے تو تلگو بھاشا میں تقریر کرنے کا انتظار کرتے ہوئے میں اردو یا ہندی میں اپنے وچار ہاؤز کے سامنے رکھنا چاہتا ہوں۔

آج جو پرستاؤ پیش کیا گیا ہے اس پر گہمیرتا کے ساتھ سوچنے کی ضرورت ہے جو لوگ دیش میں کام کر رہے ہیں جن لوگوں نے کام کرتے ہوئے اپنے بال سفید کر لئے ہیں انکی یہ خواہش تھی کہ جب انگریز ہمارے دیش سے چلا جائیگا تو ہم اپنے پرانتوں کی بھاشاوار تقسیم کرینگے۔ یہ ہماری مانگ آج کی نہیں بلکہ بہت پرانی، مانگ ہے اور آج بھی وہ بہت ہی مستند طریقہ سے اپنی جگہ پر قائم ہے۔ میں یہ سمجھنے سے قاصر ہوں کہ جب تک آزادی حاصل نہیں ہوئی تھی بھاشاوار پرانتوں کا ڈنکا بجاتے آئے لیکن آج اس بھاشاوار پرانت کی ہیڈنگ (Heading) کو بدل کر ری آرگنائیزیشن آف دی اسٹیش کی ہیڈنگ لگانے سے کیا حاصل ہے۔ جو وعدے عوام کے سامنے کئے گئے تھے اور اسکا سائیکالوجیکل ایفکٹ (Psychological effect) جو اون پر ہوا تھا وہ اب دور نہیں ہو سکتا۔ مجھے افسوس نہیں بلکہ اسکا صدمہ ہے کہ جب ری آرگنائیزیشن کمیشن آتا ہے تو چند مٹھی بھر لوگ اپنی دم دبا کر اسکے پاس جاتے ہیں اور پمفلٹس لیجا کر ایک نئی چیخ ایک نئی پکار بچاتے ہیں۔ حیرت نہیں بلکہ صدمہ ہوتا ہے کہ لوگ اسطرح بدل جاتے ہیں۔ اور وہی ”مرغی کی ایک ٹانگ“ کہتے ہیں۔ جب اوس پر کچھ گڑبڑ ہوئی تو پمفلٹس کے ذریعہ سکند کلب ری فیکیشن اور تھرڈ کلب ری فیکیشن کنونینس (Convince) کرنے کے لئے جاری کیا گیا۔ میں انکے تجربہ کی داد دے بغیر نہیں رہ سکتا۔ اور ساتھ ساتھ اونکی نادانی کی تعریف کئے بغیر بھی نہیں رہ سکتا۔ ایک دشمن اگر نہیں جانتا ہے تو ہم اسکو منواسکتے ہیں لیکن ایک ایسا دشمن جو سب کچھ جانتے ہوئے بھی راون کی طرح کام کر رہا ہو تو اسکو سمجھانا مشکل ہے۔ پنڈت جی نے ایک مرتبہ کہا تھا کہ ”عوام کے جذبات کو کوئی روک نہیں سکتا“۔ بالکل اوسی طرح جس طرح ایک تنگ کرتا کوئی پہننے کی کوشش کرے تو اوس تنگ کرنے کو چیر کر جسم باہر نکل آئیگا اوسی طرح ان پابندیوں کو توڑ کر ساج باہر آئیگا۔ مٹھی بھر لوگ تین کروڑ عوام کے خلاف اپنی رائے نہیں منواسکتے۔ جن لوگوں کو ان لوگوں نے بھڑکایا ہے وہ انکی غلطی ہے۔ لیکن آپ نے عوام کو صحیح راستے پر چلنے کے لئے تیار کیا اور جب وہ چلنے لگے تو یہ قصور آپکا ہے کہ ان مٹھی بھر لوگوں کو اپنے مفاد اور اپنی کرسی کی خاطر۔۔۔

مسٹر چیر من :- کیا یہ میرا قصور ہے۔

شری جی۔ سری راملو :- نہیں۔ آپکا قصور نہیں۔ میرے کہنے کا مطلب یہ ہے کہ لوگوں کا قصور ہے۔ اون لوگوں کا قصور ہے جنہوں نے عوام کو بھاشاوار

ہرائتوں کا راستہ دکھا کر اب اس سے منہ موڑنا چاہتے ہیں۔ گویا اسطرح دریا کے بہاؤ کے خلاف وہ تیرنے کی کوشش کر رہے ہیں۔ مجھے یہ دیکھ کر صدمہ ہوتا ہے۔ گو حیدرآباد پردیش کانگریس کا ریزولوشن وشال آندھرا کی تائید میں ہے لیکن تلنگانے کے چند لوگ عجیب و غریب طریقہ سے ڈیلیگیٹس (Delegates) کی میجاریٹی (Majority) کے باوجود خود مینارٹی (Minority) میں رہ کر بھی حیدرآباد کی میجاریٹی کا جائزہ لینے کی کوشش کر رہے ہیں۔ لیکن میں کہوں گا کہ ایسے لوگوں نے جو ریزولوشن بغیر انویٹیشن (Invitation) کے پیش کیا ہے وہ نہ صرف پردیش کانگریس کے خلاف ہے بلکہ اونکے ضمیر کے بھی خلاف ہے۔ لہذا اون لوگوں کو سوچنا چاہئے کہ ہم جو قدم اٹھا رہے ہیں وہ ماحول کے کس قدر خلاف ہے۔ ایک سو سال کی کوششوں سے جو محافظ خانہ تیار ہو چکا ہے وہ ایک دن کی بے نائدہ حجت سے ختم نہیں ہو سکتا۔ اس وجہ سے میں اون سے التجا کرتا ہوں کہ وہ آج بھی اپنی نادانی کا اعتراف کر لیں اور اپنے اس مطالبہ کو وٹھڑا (Withdraw) کر لیں اور حقیقت میں سنسیر فرنڈس آف دی سائل (Sincere friends of the soil) کہلانے کے مستحق ہو جائیں۔

اپوزیشن پارٹی کے تمام ادارے یہ کہنے کے موقف میں ہیں کہ وشال آندھرا بننا چاہئے۔ سیوکنتہ مہاراشٹر بننا چاہئے اور ایکیہ کرنائٹکا بننا چاہئے حیدرآباد کے جو علاقے آندھرا میں جانا چاہیں وہ آندھرا میں جائیں۔ جو اضلاع مہاراشٹر میں جانا چاہیں وہ مہاراشٹر میں جائیں اور جو کرنائٹکا میں جانا چاہیں وہ کرنائٹک میں جائیں۔ یہی سب کو منظور ہے۔ غالباً کانگریس کے چند لوگوں کو نظام کا رہنا پسند ہے۔ مگر چند لوگ اپنی سیالریز اور اپنی منسٹری کی خاطر پورے تین کروڑ عوام کا راستہ روکنا چاہتے ہیں۔ میں نہیں سمجھتا کہ اون کے انفرادی وجود کی خاطر کیسے تین کروڑ عوام کو پیچھے رکھا جاسکتا ہے۔ یہ محض اون کی بے معنی جلت ہے۔ ساتھ ہی ساتھ میں اون لوگوں سے درخواست کرتا چاہتا ہوں کہ آپ محض اسٹیسٹکس (Statistics) عوام کے سامنے رکھ کر کہ جیسا کہ ہے ویسا ہی رہنے سے ہمارا بچھ متاثر نہیں ہوگا اس لئے (Let it be as it is) ایسا نہ کہیں۔ میں اون کو یاد دلانا چاہتا ہوں کہ جس وقت ہم نے انگریزوں سے لڑائی لڑی تو اوس وقت ہندوستان کے متعلق آنکڑے اون کے سامنے رکھ کر یہ بتا کر کہ ہم آزاد ہونے کے بعد اتنے اتنے پراجکٹس بناسکینگے لڑائی نہیں لڑی۔ بلکہ ہندوستان کا کلچر الگ تھا۔ ہندوستان پر فارین رول تھا اوسکو دور کرنے کے لئے بلا لحاظ ایجنڈا یا اعداد و شمار ہم اوس لڑائی میں کود پڑے تھے۔ اور اس کا نتیجہ یہ ہوا کہ بالآخر انگریزوں کو یہاں سے جانا پڑا۔ اور اوس کے بجائے ہمارے ہی ملک کے لوگ برسر اقتدار آگئے۔ برسر اقتدار آنے کے بعد چاہے وہ لوگ بھول گئے ہوں یا غلطی کر رہے ہوں آخر وہ ہمارے ہندوستانی بھائی ہی تو ہیں جو ہم پر حکومت کر رہے ہیں۔ ہم کو اس بات کی خوشی ہے۔ خواہ مزدوروں کو کورے لگائیں یا کچھ کریں (اور ایسا ہو رہا ہے) لیکن اس کے باوجود

ہندوستان پر ہمارے ہی لوگوں کی حکومت ہے۔ اس سے پہلے حیدرآباد کے نظام نے بھی حیدرآباد کی الگ وحدت کے لئے کام کیا۔ ہم نے اوس وقت اون کو للکارا اور کہا کہ اس طرح ایک ملٹی لنگویج اسٹیٹ (Multi Language State) ہندوستان کے بیچ میں قائم نہیں رہ سکتا۔ اوس وقت بھی ہمارے سامنے کوئی اعداد و شمار نہیں تھے۔ اوس وقت ہم نے یہ نہیں دیکھا کہ حیدرآباد کے ہندوستان میں مل جانے سے ہندوستان کو کتنا فائدہ ہوگا۔ سنگارینی کالریز سے ہندوستان کو کتنی آمدنی ہوگی۔ بلکہ سائیکلوچیکل مائنڈ تھا جو کام کر رہا تھا کہ فارین رول ہندوستان میں نہیں رہنا چاہئے۔ اور آج بھی ہم وشال آندھرا کے لئے اوسی نقطہ نظر سے سوچتے ہیں۔ جس طرح ماں اپنی مانتا سے مجبور ہو کر اپنے دور کھڑے ہوئے بیٹے کو پیار سے پکارتی ہے۔ اور جس طرح دور کیا ہوا بیٹا اپنی ماں سے ملنے بیچن رہتا ہے اسی طرح اس اسٹیٹ کے عوام اپنے بھائیوں سے ملنا چاہتے ہیں۔

[Mr. Speaker in the Chair]

جب ماں اپنے بیٹے کو اپنے پاس بلاتی ہے تو اوس وقت کوئی اوس بیٹے کو یہ نہیں کہہ سکتا کہ اب تمہاری حالت اچھی ہے پھر کیوں تم اپنی ماں سے ملنا چاہتے ہو۔ مجھے افسوس ہے کہ جب بیٹا اپنی ماں سے ملنا چاہتا ہے تو آپ بوجھتے ہیں کہ کیوں ملنا چاہتے ہو۔ اس طرح آنکڑے بازی کے ذریعہ سے آپ عوام کو ایک دوسرے سے دور نہیں رکھ سکتے۔ یہ تو ایک سائیکلوچیکل افکٹ ہے۔ اس کے سامنے نہ تو کوئی اسٹیشنکس کا سوال آسکتا ہے نہ کوئی اکنامک پائنٹ آسکتا ہے۔ نہ کوئی پولیٹیکل پائنٹ آسکتا ہے۔ یہاں تو اپنی ماں سے بیٹے کے ملنے کا سوال ہے۔ ہم یہ نہیں دیکھ رہے ہیں کہ وشال آندھرا قائم ہوگا تو یہاں کی سنگارینی کالریز سے وہاں کے لوگوں کو کتنا فائدہ ہوگا یا وہاں کی مائیکا مائنس (Mica Mines) سے یہاں کتنا فائدہ ہوگا۔ اس کے متعلق تو بعد میں کہہ سکتے ہیں لیکن یہاں پہلا سوال یہ ہے کہ ماما کو اپنے بچے سے ملنے کی ضرورت ہے یا نہیں۔ جب ماں اپنے دور کھڑے ہوئے بچہ کو بلاتی ہے تو فطری طور پر بچہ خود بہ خود جا کر اپنی ماما کے گلے لگ جاتا ہے۔ لیکن آپ اس اصول کو نہیں مانتے آپ کہتے ہیں کہ ہمارا بیٹ اس قابل ہے کہ آٹھ کی بجائے سولہ منسٹریز یا پوری (۹۶) منسٹریز بھی قائم ہو جائیں تو وہ کافی ہوگا۔ وہاں جائینگے تو نقصان ہوگا یہ جوفیلنگس (Feelings) ہم میں کام کر رہی ہیں اون کو بالائے طاق رکھنا ہوگا۔ تلنگانہ اور آندھرا کے لوگوں میں کوئی فرق نہیں ہے۔ وہاں کا کوئی جو گائے لکھتا ہے یہاں کا کوئی ویسے ہی گائے لکھتا ہے۔ وہاں کی جو معاشرت ہے یہاں کی بھی وہی معاشرت ہے۔ گوداوری کے کنارے جو گائے لگے جاتے ہیں وہی کرشنا کے کنارے بھی لگے جاتے ہیں۔ یہاں کے انسان وہاں کے انسان سے الگ نہیں ہو سکتے۔ اس لئے اسٹیشنکس کی باتیں کرنا یا یہ دیکھنا کہ بیٹ برابر رہتا ہے یا نہیں فائدہ مند نہیں ہو سکتا۔ دل سے جس چیز کا لگاؤ ہوتا ہے اوسکو دور نہیں کیا جاسکتا۔

اور اس طریقہ سے عوام کو کرشنا اور گوداوری میں ڈوبایا نہیں جاسکتا۔ اس وجہ سے
اسٹیٹسٹکس کی باتیں کرنا نا موزوں ہے۔ اس سلسلہ میں تو

Psychologically it is the conclusion that one brother should
join another brother, who has been separated for long.

ہم کو تو ہر وقت دماغ میں یہ رکھنا ہے کہ وہ بھی ہمارے بھائی ہیں اس کی بجائے
ہمیں کی طرح سے آنکڑے دیکھنا درست نہیں بلکہ ان چیزوں کو بالائے طاق رکھتے ہوئے

Logical conclusion of mind and psychology should take
place immediately.

میں اسٹیٹسٹکس کی بحث میں نہیں جانا چاہتا۔ لیکن اس میں شک نہیں کہ صرف تلنگانہ
آندھرا کے برابر مستحکم نہیں ہو سکتا۔ اگر تلنگانہ کا ایک الگ صوبہ بنادیا جائے تو
وہ ٹک سکتا ہے اور نہ باقی رہ سکتا ہے۔ جس طرح بہمنی بادشاہوں کے زمانہ میں الگ الگ
بہمنی سلطنتیں تھیں اور بالآخر وہ ختم ہو گئیں وہی حشر اس کا بھی ہوگا۔ ہمارے
آنریبل منسٹر ڈاکٹر چنا ریڈی نے اس کے متعلق جو کچھ کہا تھا یو۔ پی کے ایک اخبار
نے اپنے ایڈیٹوریل میں اس پر تبصرہ کرتے ہوئے یہ لکھا تھا کہ -

“One can understand the position that Hydera-
bad should be as it is, i.e., status quo should be maintained ;
one can understand the plea that Vishalandhra should be
formed ; but one cannot understand this new theory of Dr.
Chenna Reddy ”.

The paper is not with me just now, but I am prepared to
quote the date on which this editorial was written.

The editorial further said that this would be just like the
dreams of the Bahamani Sultanies and that Dr. Reddy wanted
to make a Reddy Sultanite in Hyderabad. These are pungent
remarks no doubt and I hope Dr. Chenna Reddy will reply
to them ; he seems to be eager to do so.

اس طرح سے انہوں نے لکھا ہے۔ اس لئے ہم کو یہ چیز اچھی طرح سوچنا
چاہئے کہ ہم کیا کر رہے ہیں۔ (Bell was rung)

جو میمورنڈم کمیشن تک پہنچایا گیا ہے اوس میں یہ واضح کیا گیا ہے کہ پروہیشن
پر پوری طرح سے عمل ہوگا۔ اکسائز کا بھٹ نکال دیا جائیگا۔ جب آٹھ کروڑ اس طرح
نکل جائیں گے تو صرف دس کروڑ باقی رہیں گے اور اوس میں سے بھی منسٹرس اور

ڈپٹی مسٹرس کے دو کروڑ چلے جائینگے - باقی چھ کروڑ میں تلنگانے کے صوبہ کا کہاں تک بچا ہوسکتا ہے - چند لوگ اس بناء پر یہ دلائل پیش کر رہے ہیں کہ الگ تلنگانہ کا قیام ایک خواب ہے - اسی حجت کی بناء پر حیدرآباد کو "ایزاٹ از" (As it is) رکھنا چاہتے ہیں - حیدرآباد میں نظام کی "شمع" کے جو بروائے ہیں وہ حیدرآباد کو ایزاٹ از مینٹین کرنا چاہتے ہیں - ایسی حالت میں پنڈت جی کو یہ کہنے کا موقع ملے گا کہ آپ لوگوں کے خیالات میں اختلاف ہے کچھ لوگ تقسیم چاہتے ہیں کچھ لوگ تقسیم نہیں چاہتے - ایسی صورت میں وشال آندھرا کا قیام کیسے ہوسکتا ہے - میں کہوں گا کہ اس غلطی کا پاپ اونہی لوگوں پر ہوگا جو سپریٹ تلنگانہ اسٹیٹ چاہتے ہیں - یہ چیزیں پیدا کر کے وہ لوگ پنڈت جی کا ارادہ مستحکم کر رہے ہیں کہ حیدرآباد کی تقسیم نہ ہو - یہ لوگ گویا نظام کے تخت کو بحال رکھنا چاہتے ہیں - اس لئے میں کہوں گا کہ اسٹیٹسٹکس کی بنیاد پر اس مسئلہ کو نہ سوچیں بلکہ اس سائکالوجیکل کنکلوژنس (Psychological conclusions) پر اس کو سوچیں کہ ایک بھائی دوسرے بھائی کا ہاتھ اپنے ہاتھ میں لینا چاہتا ہے - آئریبل چیف مسٹر نے قبل ازیں کہا تھا کہ ہم بھی وشال آندھرا کے فیور (Favour) میں ہیں (ملاحظہ ہو پروسیڈنگس کا صفحہ نمبر (۲۷۹۷)) - لیکن جب عمل کا وقت آتا ہے تو اتنے گونگے بن جاتے ہیں کہ کچھ کرنا نہیں چاہتے - اس سلسلہ میں گورنمنٹ ورژن (Government Version) دینے کے لئے جھجکتے ہیں - یہ گویا ایک قسم کی "پلنگ آف وائرس" (Pulling of wires) ہے - آج حیدرآباد کو آپ کنٹرول نہیں کرسکتے - جیسا کہ آجکل فسادات کو کنٹرول نہیں کیا جا رہا ہے - اگر تلنگانہ ہو جائے تو کنٹرول کرسکیں - یا ایک ضلع کو تلنگانہ کا صوبہ بنا دیا جائے تو اچھی طرح انتظام کرسکتے ہیں - کیا وشال آندھرا میں ایسا چومکھا راج ممکن ہوسکتا ہے - اس پر آپ غور کریں - اتنا کہنے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں -

Shi V. B. Raju (Secunderabad-General): Mr. Speaker, Sir, sometimes a good case is spoiled by bad arguments. I am afraid the friends on the Opposition are trying to bring in some tempo and antagonism by using certain words which they ought not have used while speaking on a problem concerning millions of people, a problem which is above the politics of parties, groups or communities or sects. I request the members of this House not to impute any motives. When we are living in a democratic age, let us concede the same honesty, the same conviction to the opponents as we claim for ourselves. That is not a policy of appeasement, it is a question of winning over the opponents. This must be the policy of the protagonists of Vistalandhra. They must realise that Hyderabad had a history and has still a history. 600 years of mis-rule cannot be obliterated by a few speeches from this platform.

There are some clouds that are covering the minds of some people, which are not allowing them to see the perspective clearly. We should realise that we had passed through such a confusion which had been very unhealthy to Hyderabad and is still unhealthy. We have observed some of these in the last two or three weeks in our State. Let us be aware that enemies working against unification are still there and are winning over our friends to see that the mass of people of Hyderabad would not progress. If any of our friends fall a prey to this propaganda, it is our bounden duty to win them over and correct them. In the end, I am sure we will succeed. With these few remarks, I will touch a few points which have not been sufficiently emphasised by my friends.

Hyderabad State is claimed as a native State. It was an area retained for the sake of the Nizam, in the feud or in the battles that took place between the French and British. For their advantage they retained Hyderabad and only for the sake of the Nizam they have done so. With the quitting of the British, the Nizam and Hyderabad ought to have gone. But Hyderabad is still on the map. It is the duty of this generation to remove it from the map. Whether one agreed or not, it is going to be done. This historical process must be cherished and the sooner it is done the better. If anybody cares to study the political development of this great country—India—one would know how 600 and odd native States were integrated. That is the process of political integration which no one could have halted. Even at that time care had been taken, attention has been bestowed to see that Cochin is integrated with Travancore so as to conform to the principle of homogeneity. The area of Bellary has been integrated with Mysore. What was the factor behind it? It was to obtain the greatest amount of homogeneity in an administrative unit. That being the case, this House debating about the merits or demerits of linguistic States would be out-of-place. Already some of the friends on this side, particularly Shri Devisingh Chauhan, have said that political integration of India would be complete with the formation of linguistic States. In the South the States to be tackled are Madhya Pradesh, Bombay and Hyderabad. In other States only boundaries have to be adjusted. This integration of native States is followed by an automatic process of disintegration and re-integration. Only then will the political map of India be complete. This idea is not based on sentimental grounds; I am glad to say that the three linguistic groups of Hyderabad have lived

as brothers for long and want to separate as brothers for the purpose of re-integration. When people have failed to bring in antagonism among these three groups they are trying to divide the Andhras, Maharashtrians and Kannadigas.

This game cannot be allowed. We have seen in the past that people had opposed the integration of the Hyderabad State with the Indian Union. Such elements have always been there ; and yet, we have won over those elements. We have not achieved the objective of integration of the State with the Indian Union with any violence. If Police Action had happened, that was for entirely other reasons. The people of Hyderabad remained one to the last excepting a few to achieve their goal of integration with the Indian Union and succeeded in their aim.

The same urge is there now among the Telugu-speaking people of the State to unite themselves with their brethren in the neighbouring State. One thing I would ask : Who is joining whom ? It is not Telangana that is going to Andhra. If Tungabhadra and Krishna joined together and the ultimate name of the river is given as Krishna, it is not Tungabhadra that joined Krishna or Krishna that joined Tungabhadra. The simple fact is that one joined the other. Similarly, it is not Telangana that goes and joins the Andhra. Only, the two will merge together into one, which will be named as 'Vishalandhra'. If you have any sentimental objection to name it as 'Vishalandhra'—name is not going to make any difference at all—call it Telangana, call it Andhra, call it Vishalandhra, or call it Akhil Andhra, or by any name we choose. It is not sentiment that counts here.

Let us not forget the historical process that is taking place around us, namely, the urge among the people speaking the same language to unite themselves under one State.

There are three types of people and three types of thinking in our State. One is the Adwaita school, which advocates one state for one language. The second is the Dwaita school, followers of Madhwa who propagate the Two States' Theory. The third is the Visistadwaita school, which wants to maintain the status quo, i.e., the Hyderabad State should continue as it is without being disintegrated. This sort of thinking is there. But let us not worry. The hon. friend on my right side may be a Visistadwaita ; I am an Adwaita,

while the hon. Member to my left is a Dwaita. But all of us are sitting here together. These three types of thinking could be there, and each type can have its own arguments to place before the House. But the ultimate question is, what is the best for the people ?

I am going to place before the House the case that it is a composite Andhra State, a big state, alone, that could solve the unemployment problem ; it is a big State like Vishal-andhra alone that could present a balanced economy and could sustain a modern state or modern administration of a State. I am going to place before the House material which would convince us all that there are definite advantages for the individual in being in a bigger State.

Hyderabad today which claims to be a big State with 82 thousand square miles of area and a population of one crore and 86 lakhs, has a budget of 29 crores of rupees expenditure. We should not be deceived by this figure of budget expenditure. I can prove that in the matter of administration the smaller the State the greater would be the per capita expenditure. I shall read to the House a statement which is not very long giving details of the per capita expenditure in each State and this statement proved beyond doubt that smaller the state, bigger is the per capita expenditure on administration. There are however two exceptions. Among the big States, Bombay is an exception and among the small States, Orissa is an exception. Leaving these apart, the figures of per capita expenditure in the other States are as under :

Bihar	..	..	7.4
Madras	(before it was		
divided)	..	..	11.5
Utter Pradesh		..	10.3
Sourashtra	..	..	21.3
Travancore & Cochin		..	18.2
Pepsu	..	..	16.7
Mysore	..	..	17.6
Madhya Bharat		..	16.4
Hyderabad	..	..	14.6

Thus if we compare Bihar with Sourashtra, in Bihar the per capita expenditure is 7.4, while in Sourashtra it is 21.3, i.e., 3 times what it is in Bihar. What is this due to ? I have calculated to show the expenditure necessary to run the

ministrative machinery. At least it requires 3 crores of rupees for running a modern administration for a sizable State, as it is pictured by the protagonists of two States, a crore and a half of people and about 50 thousand square miles of territory will constitute an optimum size of a State. I tried to work out the figures. It would cost at least 3 crores of rupees to run the administration of that State. Now if we divide India on this basis, it will come to 30 States. As it is, we have now got 18 States, both Part A and Part B States. If this number plus the number of Part C States are re-grouped and are arranged to constitute 30 states, please see what the additional expenditure would be.

When Andhra State was being separated from Madras, there was a complaint that there would be unnecessary administrative expenditure which will go against the principles of planning and so during the Plan-period Andhra State should not be created. If that was so, having 2 Telugu-States—Is it not adding further to the unnecessary expenditure that is being already incurred? Let the protagonists of the Two States' Theory realise that the facts and figures go to support the formation of Vishalandhra. I would not agree with my hon. friend Shri G. Sriramulu that statistics should not be considered.

Shri G. Sriramulu : I did not say 'not at all'. I said they should not be the sole criterion or prima facie consideration.

Shri V. B. Raju : Still I do not agree. Sentiment has no place. In this age of scientific thinking, when we are confronted with the unemployment problem, when we are committed to raise the standard of living of the people, let us prove to our opponents that on those grounds alone—on economic grounds alone, we want Vishalandhra. Let the protagonists of the two States' Theory adduce facts and figures which run counter to my contention and which show that Telangana can by itself stand.

I was just mentioning that it would require at least 3 crores of rupees to maintain Telangana even if the present level of administration is not to continue. After disintegration, if Telangana remains a residuary State, it costs 4.73 crores or nearly 5 crores of rupees will be the cost of administration if the present level of administration is to continue. Now the I. G. P. or the Chief Secretary or any other Head of a Depart-

ment, is serving one crore and 86 lakhs of people. Tomorrow when it is reduced to a crore, can you ask the Chief Secretary or the I. G. P. to take only half the salary? Can you reduce the rent of the buildings? After all, you can remove some chaprasis, a few third-grade clerks. The axe will fall on those poor people. There will not be appreciable reduction in the cost of expenditure of the Government. So I submit that to maintain a separate Telangana State it will need at least 5 crores of rupees. Why should you tax for the fancy of running a State Rs. 5 a person? Is it good to levy a tax of Rs. 5 on each person? The same administration will be useful for 3 crores of people. The Andhra people and the Telangana people both can have the benefit of the same administration by the integration of the two. We will save the expenditure on one Government. That is my first point. If I am asking for Vishalandhra, it is only to save the cost of one Government, the benefit of which will accrue to the tax-payer.

About the Telangana budget, different calculations have been made. I would take a typical example. If we apply one formula, the income is about 15.5 crores. It comes to 16.5 crores; but on customs' account when the customs and surcharge are abolished, which we are going to do very early, it comes to only 15.5 crores. Calculated by the same formula, the expenditure would come to 17 crores of rupees. There will thus be a deficit of 1.5 crores for the Telangana State. This must be accepted. If you say we will have a common Governor, a common High Court and a common Public Service Commission, I would ask what harm is there in having a common cabinet. The only difference is a common cabinet. About the Hyderabad City being the capital, there is no dispute. So to reduce our expenditure if we are going to have common things, why sentimental objection to have a common ministry? If we maintain the same level of administration, we will undergo a deficit of 1.5 crores of rupees. I have placed these figures before the House and if they are disapproved, I shall be much glad to withdraw from my stand.

What is the deficit of Andhra? Somebody has put this question. How can two deficit States become a surplus state, when integrated? As in mathematics, just as minus multiplied by minus becomes a plus, two deficit states become surplus. It is a school-boy's mathematics. We are going to save the expenditure on one Government. There will not be two Governments and automatically the amount of 3 or 4

crores which we will save will meet the deficit. If Telangana and Andhra are both integrated, both the States will be free from deficit and the new State will be without a deficit. That is the only way to save this. Otherwise, both the States will undergo deficit. I therefore request the supporters of the Two States' Theory to consider this aspect. It is no use of simply imagining certain figures and relying too much upon the excise income. I do not mean prohibition. Will the falling prices of agricultural commodities, this income dwindles. We cannot build up an expenditure of administrative structure depending upon the excise income.

Let us analyse the Telangana budget. More than 35% of the budget income is raised by excise. That being the case, when we join Andhra area, we are going to gain tremendously in this way also. The per capita administration expenditure will be 17 in the Telangana State. In this connection I would like to emphasize that national income is different from State revenue income.

Mr. Speaker : The hon Mem'ers taking more time.

Shri V. B. Raju : I will take 10 minutes more with your permission, Sir.

Mr. Speaker : Already exceeded 18 minutes.

Shri V. B. Raju : Unfortunately, I have built up my arguments in such a manner but I am confronted with the problem of concluding my speech.

Mr. Speaker : In that case, the hon. Member will not be able to conclude it today.

Shri V. B. Raju : The question is very important. You will give us 2 or 3 non-official days. On such a problem like this, I want to convince my friends or the so-called enemies of Vishalandhra about the benefits of integration. I have no other anxiety.

Dr. Chenna Reddy : First convince the friends.

Shri V. D. Deshpande : There are very few people to be convinced in the House.

Shri V. B. Raju : I was just submitting before the House that the new Telangana State, if it is created, will be collecting Rs. 17 per head while the Andhra State is collecting Rs. 12. There is a difference of Rs 5. In Telangana, we are taxing Rs. 5 more than in Andhra. Let us consider the problem from this aspect : if Telangana is integrated with Andhra and if uniformity of tax collection is to be brought about where is the scope for further collection ?

We have already submitted that Telangana has reached the saturation point. It has reached the stage of Rs. 17. There is possibility in Andhra where you can collect Rs. 5 more per head. It comes to 10 crores of rupees and those 10 crores of rupees which could be collected from Andhra will be available to the whole of Vishalandhra. Not a pie will flow from Telangana to Andhra. If any pie flows, it will be from Andhra to Telangana. Let me be shown the figures of the protagonists of the two states who have already submitted before the Finance Commission and the Taxation Enquiry Commission that the Hyderabad State has reached the saturation point in taxation. Now, where is the money for future development ?

They want to carry on the planning & development with surplus budgets or with the savings on the recurring account ! It is not possible. No budget can be surplus in a planning era ; and if a surplus is shown it means that they are not serving the people and that they have not been doing things the people want. In no country, during a period of planning, let my friends examine, the budget can afford to be surplus. It is good to show a surplus, during such period, but that can be done only by transferring certain items from the revenue account to capital account etc. It is just a manipulation of figures. It will be very difficult to show a surplus budget in a planning period.

In future if the Telangana people want to develop themselves, the money that will be available for the purpose is only in Andhra ; it can be tapped only in Andhra. Let not the Telangana people be misled to understand that something from Telangana is being taken away. Nothing is being taken away from here, but something is coming here. The Andhra Government is going to come to Hyderabad ; the High Court from Guntur will come to Hyderabad. Some people are being misled in this respect, particularly, the merchants, the students and the services, and some sort

of scare is being created. I do not like this. I do not want anybody to create a scare in anybody. This is a very dangerous tendency, because ultimately there will be two sections and they will be separatists and unionists and the whole population will be divided. I do not want to see that day. Secondly, separatism always breeds hatred. If one wants to say that this man is not one's friend or that this man is not one's brother, one will have to create hatred. If he creates that hatred history will not spare him. We have got an opportunity now in the history of India and in the history of Deccan after a period of 600 years to unite. Why should we forego this opportunity? Why should we lose this opportunity and allow our name to be forgotten. If we take this opportunity, our name will be written in letters of gold by posterity that we have been the cause for bringing about this union. I do not want to attribute any narrow-minded motives to my friends, but let them think over the matter.

Some of my friends are worried that the Andhra people might come here and exploit us. The same fear was there in the minds of the people of Rayalaseema also. I had the occasion to meet the leaders there, who said "now, today we are getting the major share in Andhra State, because ours is a backward area." When a backward area is tied down to a progressive area, in a planned economy the backward area has a greater demand on the finances of the State and the backward area will be attended to first till it comes up to the level of the forward area. Telanaga will have the same benefits as Rayalaseema is having now.

I have worked out the number of miles of road length per 100 square miles and have found that we are non-match to Andhra in this respect. In Andhra, which is only about 63,000 sq. miles in area, the miles of road length is about 13,000 sq. miles, whereas in the whole of Hyderabad territory, which is 82,000 sq. miles in area, the road length is only 5,000 miles. Similarly, if we take the amount of rice produced or the acreage under irrigation in the two States, there is no comparison at all, in spite of spending so many crores of rupees here. Not even 25,000 acres we could bring under irrigation over and above the area that existed ten years ago; in the Delta areas of Andhra, we find that nearly 40 to 50 lakhs of acres is under irrigation. The Andhra State has a surplus of 3 lakhs tons of rice to give; and our hon. Food Minister will perhaps give us some figures as to how much money has

been spent and how much wasted for importing rice for our needs from Burma, Siam and China. Why should we not import our requirements from Bezwada?

Dr. Chenna Reddy : And how much are we exporting now?

Shri V. B. Raju : That is quite true ; in a good monsoon year we may be surplus. I am thankful to the hon. Food and Supply Minister for having drawn my attention to this subject.

I can analyse to show that our irrigation sources are not perennial. Our irrigation is mainly under tanks and wells—there are 30,000 tanks and good many wells. Out of nearly 10 lakhs of acres in Telangana not more than 2½ lakhs of acres are under canals. The rest of the area is under tanks and wells. If the monsoon fails all the irrigated land under tanks and wells will have to be cultivated as dry land. I would suggest to the hon. Minister for Food just to read the graph for the last 10 years and see what is the average food production. It is from a minimum of 11 lakhs of tons to a maximum of 27 lakhs of tons. In a good monsoon year we may produce about 25 lakhs of tons, and in a bad year we will have to come down to as low a figure as 11 lakhs of tons. Can we undertake this risk? If there is no local rainfall we are bound to suffer. In a wider area where there is a possibility for diversified economy and where the delta area is a guarantee for the production of food, our being integrated with them is an advantage. If there is unemployment in Hyderabad State, we can rehabilitate some people in the prosperous area of Andhra ; if there is famine in Metpalli, we can send people to have their food in Godavari area. There is a possibility of adjusting ourselves in a longer period in a wider area. Why should we forego this benefit. When we say all Indians are one, I do not like asking for Vishalandhra being called as linguistic fanaticism. When we say all are Indians and love everybody so much, why not we love a brother from Andhra, who has been separated for long, from where one's uncle had married a girl and from where one's son may pick up a girl? Why should we hate them and why should we think that they are superior and that they are going to exploit us? Exploitation is not there only in Andhra ; there is exploitation in our own house and exploitation by our neighbour. Exploitation is not the monopoly of Andhras only and exploitation is not the mono-

poly of any one community, and exploitation is not a permanent factor. When we have Welfare State as the objective, I am sure my friends will agree that no person will be left without being provided with social amenities.

Shri V. D. Deshpande : Mr. Speaker, Sir, I find that all the 10 speakers who have spoken till now on the Resolution, have supported it and they seem to be so much convinced that no further debate on it seems to be necessary. Therefore, I propose that the debate be closed and the resolution be put to vote.

Mr. Speaker : Somebody may speak against it also.

Mr. V. D. Deshpande : I do not find anybody against it.

The Minister for Medical & Public Health (Shri Mehdi Nawaz Jung) : I can speak against it.

مسٹر اسپیکر :— میں نے یہ طے کیا ہے کہ اسمبلی کا کام ۲۴ تاریخ تک جاری رہے۔ پہلے یہ خیال تھا کہ ۲۵ تک جاری رکھیں لیکن ۲۵ کو سیٹر ڈے (Saturday) ہے اس لئے ۲۴ تاریخ اس سیشن کا آخری دن رہے گا۔ سوالات سے متعلق کل کے اجنڈا کے ساتھ یہ بتلادیا جائیگا کہ کس تاریخ کو کونسے مسٹر کے سوالات رہیں گے۔

* شری ایم۔ نرسنگ راؤ (کلواکرتی) :— جناب اسپیکر صاحب۔ آنریبل ممبر کو یہ غلط فہمی نہ رہنی چاہئے کہ میں خواہ مخواہ کسی ریزولوشن کی مخالفت کرنے کے لئے کھڑا ہوں۔ لیکن میرے جو کچھ وچار ہیں انہیں میں ہاؤس کے سامنے رکھ رہا ہوں۔ اس ریزولوشن کی تائید، تائید مزید۔ اور زور دار تائید ہونے کے بعد میں آخر کیا کرتا۔ ممکن ہے آپ یہ کہیں کہ یہ کیا دیوانے کی بڑ ہے۔ یہ کیا بک رہا ہے۔ ممکن ہے یہ کہا جائے۔ میں اس کا صرف اتنا جواب دوں گا کہ ہندوستان میں دیوانوں کو کچھ فنڈا منٹل رائٹس (Fundamental Rights) حاصل ہیں۔ آپ یہ سمجھ لیجئے کہ میں دیوانے کی بکواس کر رہا ہوں۔ . . . .

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—असके सिवा भी आपको हक हो सकता है, दीवाना बनने की जरूरत नहीं है।

شری ایم۔ نرسنگ راؤ :— کہا گیا کہ لنگویٹک (Linguistic) مسئلہ نزاعی نہیں ہے بلکہ وہ مسلمہ امر ہے۔ اسکو عملی حیثیت دینے کے لئے کمیشن کا قیام عمل میں آیا۔ کمیشن حیدر آباد بھی آیا۔ کمیشن اضلاع کا دورہ کیا۔ سب کو اس کے سامنے خیالات کی آزاد کی دیدی گئی۔ کسی کے خیالات پر پابندی نہیں رکھی گئی۔

کمیشن پورے خیالات سے واقف ہو کر حیدرآباد سے چلا گیا۔ اب وہ آندھرا اور دوسرے علاقوں کا دورہ کر رہا ہے۔ یہ تمام مراحل طے ہونے کے بعد اسمبلی میں اس ریزولوشن کی کیا ضرورت تھی۔ سب سے پہلے ہمارے سامنے جو وجہ سمجھ میں آتی ہے وہ یہ ہے کہ ریزولوشن پیش کرنے والے آئریبل ممبر نے یہ سمجھ کر ریزولوشن پیش کیا اور تائید کرنے والوں نے یہ سمجھ کر اسکی تائید کی کہ تلنگانہ اسٹیٹ کا ایک نیا ایڈیا (Idea) سامنے آیا ہے۔ وشال آندھرا۔ سمیکتہ مہاراشٹرا اور سمیکتہ کرناٹکا کا جو ایڈیا تھا اسکے مقابلہ میں دو اسٹیٹس کا جو نظریہ سامنے آیا ہے اس کے مدنظر ممکن ہے اس ریزولوشن کے پیش کرنے کی ضرورت محسوس کی گئی ہو۔ مباحث سے بھی یہی معلوم ہوا اور اسی پر زیادہ زور دیا گیا۔ میں اس مسئلہ پر آگے بڑھنے سے پہلے ایک چیز عرض کر دیتا ہوں۔ یہ کہا گیا کہ ہندوستان میں بہت سی لینگویجس (Languages) ہیں۔ کئی پراونس ہیں۔ لیکن صرف ۳ پراونس ایسے ہیں جہاں لنگوئٹک اصول کو ملحوظ نہیں رکھا گیا ہے۔ یہ تین ہی نہیں ہے۔ میں بہار کی مثال دیتا ہوں۔ بنگال میں یہ مطالبہ ہوا کہ بہار کے چار اضلاع میں بنگالی بولی جاتی ہے۔ اس لئے بہار کو بنگال میں ملانا چاہئے بنگال اسمبلی میں بھی ایسا ریزولوشن پاس کیا گیا۔ اسکو چھوڑ دیجئے۔ وہاں ایک پرائنٹ در بھنگہ ضلع ہے۔ وہ کہتے ہیں کہ یہ مکھدراج نہیں ہے مدھواراج ہے۔ اسکو الگ ہونا چاہئے۔ یہ مباحث چلتے ہیں۔ پنجاب میں ایک گرمکھی زبان بولی جاتی ہے۔ اسکی بناء پر ایک جھگڑا سکھستان کا کھڑا ہوا۔ کئی بھاشائیں ہیں کھڑی بولی ہے۔ کئی بولیاں ہیں۔ ان پر اسٹیٹ اور پرائنٹوں کا جھگڑا چل رہا ہے۔ مجھے اس سے ہرگز اختلاف نہیں ہے کہ ڈیموکریسی میں عوام کی زبان کو اہمیت ہوتی ہے۔ کسی بھی ڈیموکریسی میں عوام کی زبان کو اہمیت ہوتی ہے۔ منار کی (Monarchy) میں بادشاہوں کی زبان کو اہمیت ہوتی ہے۔ پر جا راج میں جتنا کی زبان کو اہمیت حاصل ہوتی ہے۔ ہونی چاہئے اور وہ ضروری ہے اس سے انکار نہیں کیا جا سکتا ہے۔ اسی اصول کی بناء پر ایک تلنگانہ اسٹیٹ بن سکتی ہے۔ لنگوئٹک انتظامی ڈویژن بھی بنا سکتے ہیں۔ لیکن میرا جھگڑا صرف ان لوگوں سے ہے جو یہ کہتے ہیں کہ ایک زبان ایک قوم ایک اسٹیٹ۔ اودھر بھی کہا گیا کہ ایک زبان ایک قوم ایک اسٹیٹ ادھر بھی کہا گیا۔ لیکن آپ یہاں نیشن وتن اے نیشن (Nation within a nation) کا اصول لارہے ہیں۔ آپ ایک قوم ایک نیشن کہہ کر بھی کئی نیشن پیدا کر رہے ہیں۔ اس طریقہ سے بھارت کی راشٹر پتا کو دھکے پہنچنے والا ہے۔ آپ چاہے مانیں یا نہ مانیں لیکن میں یہ بات آپ کے سامنے پیش کر رہا ہوں کہ میں اسی پر اس سے اختلاف کرتا ہوں۔

اب اڈمنسٹریٹو ڈویژن میں آئیے۔ مجھے اس سے اختلاف نہیں ہے۔ لیکن یہ کہنا کہ ایک بھاشا ایک جاتی ایک راشٹر پتا۔ تو پھر یہ کیا جھگڑا پیدا کر رہے ہیں۔ لہذا میں اس سے اختلاف کرتا ہوں۔ آپ ہندوستان کی ایک نیشن کو مانتے ہیں۔ یہ الگ الگ

نیشنالیٹیز) Nationalities (ہمارے خواب و خیال میں بھی نہیں تھی لیکن آج یہ کس طرح چل رہا ہے۔ آج آپ کے سامنے ہندوستان کی اتنی اہمیت نہیں رہتی جتنی کہ اپنے لنگوٹک پرانت کی رہتی ہے اس سے انکار نہیں کیا جاسکتا اور جب وشال آندھرا اور سمیوکتہ مہاراشٹرا وغیرہ بنیں گے میں اون سے اختلاف نہیں کر رہا ہوں لیکن اپنے ڈر کو آپ کے سامنے رکھ رہا ہوں۔ مجھے ڈر ہے۔ مجھے جو خوف ہے وہ یہ ہے کہ کہیں یہ چیز آگے نہ بڑھ جائے۔ ڈر اس لئے محسوس کر رہا ہوں کہ جب آپ کے سامنے یہ مسئلہ ہو کہ کسی نمائندہ کو منتخب کرنا ہے۔ ایک اسمبلی کے لئے اور ایک نمائندہ پارلیمنٹ کے لئے تو آپ ہندوستان کی پارلیمنٹ کے لئے کیسے ممبر کو کنڑا کرنا چاہیں گے۔ اور کیسے ممبر کو اسمبلی کے لئے کھڑا کرنا چاہیں گے۔ آپ یہ خیال کریں گے کہ اہم شخصیت و قابلیت کا آدمی اسمبلی کے لئے ہو اور غیر اہم شخصیت و قابلیت کا آدمی پارلیمنٹ کے لئے منتخب ہو۔ کیونکہ ہمارے پاس پارلیمنٹ کی اہمیت نہیں ہوگی اور کسی کو بھی وہاں بھیج دینگے کیونکہ آج آل انڈیا امپارٹنس (All India importance) (رکھنے والا لیڈر زندہ ہے) خدا اوس کو سلامت رکھے وہاں وہ موجود ہے۔ اوسکی موجودگی میں ہم سمجھتے ہیں کہ اسمبلی میں بیٹھنا ہی باعث شان ہے کیونکہ پارلیمنٹ میں اہمیت نہیں رہتی ہے کیونکہ ایک اہم شخصیت وہاں موجود ہے۔ اور یہ بھی صحیح ہے کہ اسمبلی میں اسٹیٹ کے منسٹر کی جتنی اہمیت ہوتی ہے اتنی انڈیا یونین کی پارلیمنٹ کے ممبر کی اہمیت نہیں ہو سکتی۔ یہ صحیح ہے۔ اور جن عوام نے چنا ہے وہ بھی یہی سمجھتے ہیں کہ یہاں رہے تو اہمیت رہتی ہے اونکی کانسٹیٹیوٹنسی کے لوگ اون سے ملتے ہیں۔ بہت سے لوگوں سے جان پہچان ہوتی ہے وہاں گئے تو کون پوچھتا ہے۔ یہ انڈین پارلیمنٹ کی امپارٹنس (Importance) ہے۔ آپ نے کہا ہے کہ چھوٹا اسمبلی نہیں ہونا چاہئے بڑا اسمبلی ہونا چاہئے۔ کیونکہ اس سے اڈمنسٹریشن کے اخراجات کم ہونگے۔ لیکن مجھے جو ڈر ہے وہ یہ ہے کہ فرض کیجئے کہ کل وشال آندھرا اسمبلی قائم ہو گیا تو وہاں کے لوگ یہ سمجھیں گے کہ ہمکو یہیں جینا ہے اور یہیں مرنا ہے مجھے دہلی کو کیوں جانا چاہئے مجھے دہلی سے کیا کام۔ مہاراشٹرا بن گیا تو وہاں کے لوگ یہ سمجھیں گے کہ ہمکو یہیں رہنا ہے یہیں جینا ہے یہیں مرنا ہے ہمکو دہلی سے کیا کام۔ اسی طرح کرناٹک والے کہیں گے ہمیں دہلی سے کیا کام ہم دہلی کیوں جائیں۔ وہ لوگ اپنے اپنے اسمبلی کو دیکھیں گے اوس کا زیادہ خیال کریں گے یا مرکزی حکومت کا۔ ظاہر ہے کہ وہ لوگ اپنے اسمبلی کو دیکھیں گے اور ان امپارٹنس) Un-importance (رکھنے والے لوگوں کو وہاں یعنی پارلیمنٹ میں بھیجیں گے۔ اس کا لازمی نتیجہ یہ ہوگا کہ فورسٹ کلاس لیڈر شپ) First class leadership (اسٹیٹ میں رہیگی اور سکنڈ کلاس لیڈر شپ پارلیمنٹ میں جائے گی۔ جس کا نتیجہ یہ ہوگا کہ ویک سنٹر (Weak centre) قائم ہوگا۔ اگر سنٹر کمزور ہو تو اوس کا نتیجہ کیا ہو سکتا ہے اوس کا اندازہ کرنا ہے تو دو ہزار سال کی تاریخ نکال کر دیکھ لیجئے۔ بال گنگا دھر۔ تلک آجہانی

اور گو کہلے کہاں سے آئیں گے - راجہ اشوک کی حکومت تھی جب وہ گئے تو
ہر جگہ، اسٹرائنگ یونٹس (Strong units) نے الگ الگ اسٹیٹس
قائم کر لئے - گپتا خاندان کی ہسٹری (History) دیکھئے - جب چندر گپت
گئے تو انکے بعد فری انڈیپنڈنٹ اسٹیٹس (Free independent States)
قائم ہو گئے - مغل ڈائینسٹی (Mughal Dynasty) کی ہسٹری دیکھئے
اورنگ زیب گئے انکے بعد نظام وغیرہ آگئے اسطرح دیکھتے جائیے -

آج (خدا رکھے) نہرو جی زندہ ہیں جو نیشنل ہیرو (National hero)
ہیں اس لئے سب کی زبان دی ہوئی ہے لیکن کل آندھرا والے کہیں گے کہ ہمارا اسٹیٹ
آزاد ہو تو ہم تھوڑے دنوں میں پرانے راج کو نیا راج بنا سکتے ہیں - ہم ایک بندرگہ
بناسکتے ہیں .....

شری کے - ایل - نرسنما راؤ :- ایک بندرگہ کیوں تین بندرگہ بنا سکتے ہیں ...

شری ایم - نرسنگ راؤ :- ہاں ہاں تین بندرگہ بنا سکتے ہیں - لیکن اسطرح کی
جو بحث ہوگی وہ غلط ہوگی - چاہے آپ اسکو مانیں یا نہ مانیں - کیونکہ آپ کے منشاء کے
خلاف جو کہے وہ ری ایکشنری (Reactionary) سمجھا جاتا ہے -
جتنا کا دشمن سمجھا جاتا ہے - اس کا کوئی علاج نہیں - اچھا چلتے - آپ لنگوئسٹک اسٹیٹس
(Linguistic States) بنانا چاہتے ہیں - ہم اس سے اتفاق
کرتے ہیں - نو (No) تلنگانہ - وشال آندھرا بنائے - مہاراشٹرا بنائے - کرناٹکا
بنائے - مگر ایک شرط ہے - کیا آپ اوس شرط کو منظور کرتے ہیں - وہ شرط یہ ہے کہ
یہ اسمبلی نہ رہے صرف انڈین پارلیمنٹ رہیگی اور ایڈمنسٹریٹو ڈویژنس (Administrative
Divisions) رہیں گے جو یہاں کے کاروبار چلائیں گے - تلنگانے کے کاروبار
تلنگی میں - مہاراشٹرا کے کاروبار مرہٹی میں اور کرناٹک کے کاروبار کنڑی میں ہونگے
لیکن منسٹرس کا تقرر پریسیڈنٹ آف دی انڈین ری پبلک (President of the
Indian Republic) کریں گے - یہ سنٹرل گورنمنٹ کے آگے جوابدہ رہیں گے - کیا
آپ اسکے لئے تیار ہیں - میں پوچھتا ہوں کیا آپ اسکے لئے تیار ہیں ؟ آپ ہرگز
اسکے لئے تیار نہیں ہونگے کیونکہ آپ یہ سمجھیں گے کہ اسطرح ہماری لوکل اسپارٹس
(Local importance) باقی نہیں رہے گی - لیکن اگر آپ کے نزدیک
جتنا کی بھاشا کی اہمیت ہے تو اسکو ماننا چاہئے ....

ایک آنریبل ممبر :- پھر کانسی ٹیوشن ایسا کیوں بنائے ہیں -

شری ایم - نرسنگ راؤ :- جس وقت کانسی ٹیوشن بنا تھا یہ مسئلہ نہیں اٹھا تھا -
یہ مسئلہ تو اب زوروں پر اٹھ رہا ہے ....

ایک آنریبل ممبر :- یہ تو پہلا مسئلہ ہے -

ایک آنریبل ممبر :- یہ نظام کی آواز ہے۔

شریٹی شاہجہاں بیگم (پرگی) :- آپ وصال آندھرا چاہتے ہیں یا .....
شری ایم - نرسنگ راؤ :- آپ ذرا سکون سے سنتے - لوگوں کو غلط فہمی میں
ڈالکر ماسس (Masses) نکالنا اور پروٹسٹ (Protest) کرنے کے لئے
جذبات پیدا کرنے کا یہی طریقہ ہے۔ جو لوگ آپ سے اختلاف کریں ان سے متعلق یہ کہنا
کہ یہ نظام کی آواز ہے غلط طریقہ ہے۔ نظام کو نکالنا چاہتے ہیں تو نکال دیجئے
آپ کے ساتھ ہوں۔ لیکن سوال یہ ہے کہ اسٹیش کس طرح سے فارم ہونگی - میں یہ نہیں
کہہ رہا ہوں کہ نظام اور حیدرآباد اسٹیٹ لازم و ملزوم ہیں - بلکہ ان تمام چیزوں پر
غور کرنا چاہئے -

اب اس پوائنٹ پر آتا ہوں کہ دو اسٹیش ہونا چاہئے یا تین اسٹیش - بظاہر
میں اسکے ورودہ میں ہوں - جب لنگوئسٹک اسٹیش بتتے ہیں تو الگ تلمگانہ اسٹیٹ بنانے میں
کوئی پوائنٹ نہیں ہے - اگر کوئی پوائنٹ ہے جسکو ہم ایگری (Agree) کر سکتے
ہیں تو یہی کہ وہ "ون نیشن - ون لینگویج - ون اسٹیٹ" (One nation
One language One State) کی حیثیت سے ہم ایگری کر سکتے ہیں
اسکے لئے اس ایڈیا (Idea) کو توڑنا پڑیگا - جب توڑ دیں تو پھر مہاراشٹرا
کے بھی دو اسٹیٹ بن سکتے ہیں - کرناٹکا کے بھی دو اسٹیٹ بن سکتے ہیں - اور تلمگانہ
کے بھی - ورنہ کوئی وجہ نہیں ہے - بجٹ ڈیفیسٹ (Deficit) ہے یا
سرپلس (Surplus) ہے - پروہیبیشن (Prohibition) ہونا
چاہئے یا نہیں ہونا چاہئے یہ چیزیں غیر اہم ہیں -

بہر حال تلمگانہ اسٹیٹ کو ایگری کرنا ہو تو اس ایڈیا کو توڑ دیجئے -

شری شرن گوڑہ انعامدار :- کیا ڈیوائڈ اینڈ رول (Divide and Rule)
کی پالیسی پر عمل کرنا چاہتے ہیں -

مسٹر اسپیکر :- جو آنریبل ممبرس درمیان میں کہیں گے انکے متعلق میں
یہ سمجھونگا کہ انکا پوائنٹ فیل (Fail) ہو رہا ہے اس لئے وہ بیچین
ہورہے ہیں -

شری ایم - نرسنگ راؤ :- یہی پوائنٹ اتر پردیش سے بھی متعلق ہوگا - اسکو بھی
دو حصوں میں تقسیم کیا جا سکتا ہے۔ اسی طرح دوسرے اسٹیش کو بھی دو دو حصوں میں
بائٹا جا سکتا ہے۔ بہر حال میرا کہنا یہ ہے کہ اس پورے بیک گراؤنڈ (Background)
کے ساتھ اس مسئلہ پر غور کیا جائے - یہ سمجھنا صحیح نہیں ہے کہ یونانی میٹی
(Unanimity) نہیں ہے - ان چند الفاظ پر کاملی (Calmly) کول لی
(Coolly) غور کرنے کی استدعا کرتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں -

*श्री. फूलचंद गांधी (अमरगा) :—अध्यक्ष महोदय, यह भगवान की कृपा है कि जिस विषय पर आज सब आजादी से बोल रहे हैं। यह विषय ही ऐसा है कि जिसके बारे में बहुत लोगों की अनेक वाक्यता है। फिर भी यह प्रस्ताव के रूप में यहां आया है। अभी जो भाषण हुआ उनमें बहुत सी बातें तेलंगाना अलहदा हो, या विशाल आंध्र हो, या दोनों की आर्थिक परिस्थिति कैसी होगी, जिस विषय पर ही हुआ, और होनी भी चाहिये थीं। लेकिन भाषण जिस प्रस्ताव के संबंध में हो या जिस विषय के संबंध में हो, पहला प्रश्न यह है कि हैदराबाद का विभाजन होना चाहिये। हैदराबाद का विभाजन होने के संबंध में दो रायें नहीं हो सकतीं। मुझे दावे से यह कहना है कि विभाजन की हद तक दो रायें होना नामुमकिन है। जसा कि अभी एक आनरेबल मॅम्बर ने कहा मुमकिन है कि जिस प्रांत की किसी भी भाषा से संबंध न रखनेवाला दूसरी राय रखता हो, लेकिन जो किसी न किसी प्रांतिक भाषा यानी मराठी, तेलुगु या कानडी, से संबंध रखता हो, वह जिसके बारे में दूसरी राय नहीं रख सकता।

मैं तो समझता हूं कि भाषावार प्रांतरचना होनी चाहिये, या नहीं यह कोई विवाद्य विषय हो ही नहीं सकता। कम से कम जो लोग कन्नडी, मराठी या तेलुगु जिन भाषाओं से संबंध रखते हैं उनके लिये तो यह बिल्कुल साफ है कि भाषावार प्रांत रचना होना जरूरी है, लेकिन जिन लोगों ने जिस तरह की बहस की है कि भाषावार प्रांत रचना होनी नहीं चाहिये, वे न तो मराठी हैं, न कन्नडी हैं, और न तेलुगु हैं। कोई कहता है बंबई अलग होनी चाहिये, कोई कहता है कि तेलंगाना अलग होना चाहिये, कोई कहता है विदर्भ अलग होना चाहिये। मैं कहना चाहता हूं कि अलग विदर्भ की या अलग बंबई की जो मांग की जा रही है, वह कोई जनता के फायदे के लिये नहीं बल्कि खुद के स्वार्थ के लिये की जा रही है। क्योंकि जिससे समाज का कोई फायदा नहीं हो सकता। अलग विदर्भ या अलग बंबई या अलग तेलंगाना यह जो मांग की जा रही है वे खुद के फायदे के लिये की जा रही हैं।

एक जगह एक सवाल आया था कि तेलंगाना और आंध्र अलग अलग बनाया जाय तो क्या नुकसान होनेवाला है, लेकिन दूसरी जगह यह कहा गया कि तेलंगाना और आंध्र एक ही बनाना चाहिये, क्योंकि दोनों यदि अलग बनाये जाय तो वे स्टेट सेल्फसपोर्टिंग (Self Supporting) नहीं हो सकते। (Laughter)

यह कोई हंसी की बात नहीं है। जिस पर संजोदगी के साथ सोचना चाहिये। जिस तरह के अलट पुलट आरग्युमेंट्स (Arguments) करने से यह सवाल हल नहीं होनेवाला है। हमने बराबर यह कहा है कि भाषा बोलनेवाले लोगों के लिये एक ही स्टेट होना चाहिये। लेकिन एक मॅम्बर साहब ने अपने भाषण में कहा कि जिस तरह का नारा लगाया गया कि एक कल्चर भाषा और एक कौम के लोगों के लिये एक स्टेट होना चाहिये। मुझे मालूम नहीं कि कौम का लफ्ज किसने अिस्तेमाल किया। कौम का यहां कोई सवाल ही नहीं आता। हम तो बिल्कुल साफ कहते हैं कि एक भाषा और एक कल्चर के लोगों के लिये एक स्टेट होना चाहिये हमारी यह मांग बिल्कुल साफ है। उसमें गलतफहमी के लिये कोई जगह नहीं है।

जिस तरह भी कहा गया कि जिस तरह यदि भाषावार आधार पर प्रांतों की रचना की जाय तो हमारे देश की यूनिटी (Unity) नहीं रहेगी और नुकसान होने का डर है। मैं कहना

चाहता हूँ कि जिस तरह का डर रखने की कोशिश जरूरत नहीं है। (Laughter) मेरा तो कहना है कि जिस तरह से भाषावार प्रांत रचना हो जाय तो अलुटे हमारे देश की अकेला ज्यादा पक्की होगी। उससे किसी भी तरह का कोशिश नुकसान नहीं होनेवाला है।

अक ऑनरेबल मेंबर ने अपने भाषा में कहा कि आंध्र बनेगा तो उसमें कोशिश इंडस्ट्रीज नहीं होंगी, लेकिन वह यदि तेलंगाना अलग बनाते हैं, तो हमारे पास काफी अच्छी इंडस्ट्रीज हैं, और हमारी फायनान्सियल पोझिशन भी अच्छी रह सकेगी। मैं पूछना चाहता हूँ कि आज हैदराबाद में जो इंडस्ट्रीज हैं, उनकी हालत क्या है? इंडस्ट्रीज यहां पर नाम लेने के लिये तो बहुत हैं, अस बेसट्रेंस इंडस्ट्रीज, ताज ग्लास, पेपर इंडस्ट्री, शुगर फॅक्टरी, और भी बहुत सारी छोटी मोटी इंडस्ट्रीज भी यहां पर नाम लेने के लिये तो काफी हैं, लेकिन आज इन इंडस्ट्रीज की क्या हालत है? जिसमें से कुछ तो बंद होगी हैं, कुछ किसी न किसी तरह से चलाओ जा रही हैं, और हमारे यहां की शुगर और सिरसिक् फॅक्टरी चलाने के लिये तो बाहरसे लोगों को बुलवाना पड़ा है। यह आप सब लोग जानते हैं। मेरी समझ में यह बात नहीं आती की तेलंगाना या आंध्र ये यदि अलग अलग स्टेट बनाये जायें तो ये व्हायटल युनिट (Vital Unit) कैसे बन सकते हैं? उनकी अकानॉमि (Economy) साउंड (Sound) कैसे रह सकती है? जिस लिये तेलंगाना और आंध्र अक होने की जरूरत है, असा मेरा ख्याल है। ये अलग अलग नहीं रह सकते हैं। दोनों यदि अलग अलग होगये तो उनके बीच में सेटलमेंट (Settlement) होने का सवाल बड़ा कठिन है।

असी तरह विदर्भ का भी अक अलग स्टेट बनाया जाय तो वह व्हायटल युनिट कैसे हो सकता है? यह मेरी समझ में नहीं आता। विदर्भ के आठ जिले अक साथ लेकर यह कैसे होगा? जिस लिये जो लोग यह चाहते थे कि महाराष्ट्र से विदर्भ अलग बनाया जाय, उनका यह कहना था कि विदर्भ के आठ जिलों में मराठावाडे के जो पास के जिले हैं, वह मिलाये जायें और बाकी महाराष्ट्र में मिलाये जायें। लेकिन हैदराबाद के मराठावाडे ने बिल्कुल अक मत से यह तय किया है कि हम अक जगह ही रहेंगे और अक ही जगह जायेंगे। हमारे जिले अलग अलग नहीं होने चाहिये। हमने तो यह तय किया है कि हम अलग अलग नहीं होंगे। हमारी यह भावना है कि हमारे जिले अलग नहीं हो सकते और मराठी बोलनेवालों का अक ही प्रांत होना चाहिये। यह देखा गया है कि मराठी, कन्नडो या तेलगु बोलनेवालों जो भी लोग उन प्रांतों में मॉनोनाटिविटी में हैं उनपर ज्यादा अन्याय होता है। जो विदर्भ मांगनेवाले और असका पुरस्कार करनेवाले हैं, वे कहते हैं कि हम यदि संयुक्त महाराष्ट्र में आजायें तो हमें बराबर चान्सेस नहीं मिलेंगे जिस लिये हम अलग प्रांत बनाना चाहते हैं। उनका जो यह शुबाह है वह गलत है। विदर्भ यदि महाराष्ट्र में आजाय तो किसी का कोशिश नुकसान नहीं होगा। हमारा नुकसान होगा असा कहकर अलग स्टेट मांगने की कोशिश आवश्यक्ता नहीं है।

अक ऑनरेबल मेंबर ने कहा कि भाषावारी प्रांतरचना का सवाल सिर्फ बंबई, हैदराबाद, और मध्यप्रदेशतक ही सीमित नहीं है किंतु बिहार, बंगाल, और उत्तर प्रदेश में भी यह सवाल आज खड़े हो रहे हैं। मैं कहना चाहता हूँ कि जिस तरह अरग्यूमेंट (Argument) करन ठीक न होगा कि वहां पर भी खड़ी बोली और आड़ी बोली और भी कुछ बोलियां हैं, क्योंकि वे

जो भी बोलियां हैं वे सब बोलचाल की बोलियां हैं, और उनमें हमारे अतना फरक नहीं है, लेकिन हमारे यहां की जो बोलियां हैं वे बिल्कुल भिन्न हैं। मैंने तेलगू सीखने की गत तीन साल में कोझीश की लेकिन मैं उसमें कामयाब न हो सका। मैंने कन्नड़ी भाषा भी जो थोड़ी बहुत सीखी, वह मैं जिस होटल में खाना खाने के लिये जाता था वहां वही भाषा चलती थी, इस लिये सीख सका, यानी कन्नड भाषा सीखने के लिये भी मुझे वहां खाना पडा। लेकिन खड़ी बोली और हिंदुस्तानी बोली इसमें अतना फरक नहीं है। इस लिये जो भी सही प्रश्न हैं वह तीन प्रांतों के ही हैं। यही तीन भाषी प्रांत ऐसे हैं जिनके लिये भाषावार प्रांत रचना होना निहायत जरूरी है। मुख्य प्रश्न अिन तीन प्रांतों के ही बारे में है और वह काफी महत्व का प्रश्न है। आज हमारे सामने तीन प्रांतों के विभाजन का ही मुख्य प्रश्न है। बाकी प्रांत तो पहले से ही भाषावारी आधार पर बनेही हैं। अिन तीन प्रांतोंका विभाजन हो जाय तो फिर सभी भाषावारी प्रांत अपने आप ही बन जायेंगे। इस तरह से यदि प्रांत बनाये जायें तो उससे अकत्मताकी भावना ज्यादा फैलेगी और जो अक माहोल पैदा होगा वह हिंदुस्तान की प्रगती में सहायता पहुंचायेगा। इस तरह डर रखना ठीक न होगा कि इस तरह से यदि प्रांत बनाये जायें तो आपसी फूट और भेदभाव ज्यादा बढ़ेगा। बल्कि इस तरह का डर कम होगा। आज यदि आप इस तरह से दो स्टेट की थियरी (Theory) मानते हैं और कहते हैं कि अक भाषा के लिये अक स्टेट से ज्यादा स्टेट होने चाहिये, तो फिर आंध्र और तेलंगाना दोनों अलग रहकर उनका काम कैसे चलेगा, क्योंकि यह दोनोंभी व्हायटल युनिट नहीं हो सकते। इस तरह यदि हम छोटे प्रांत लेकर बैठेंगे तो हमारे प्रांत दूसरे प्रांतों की अपेक्षा ज्यादा बिछड जायेंगे। काँग्रेसने ही इस तरह की भाषावार प्रांत रचना होनी चाहिये, इस तरह का प्रस्ताव बहुत पहले ही पास करके अक अटमॉस्फियर (Atmosphere) पैदा किया था। पहले ही से काँग्रेस ने इस तरह का माहोल पैदा किया था, और हर वक्त काँग्रेस यह कहते आजी हैं कि भाषावार प्रांत रचना होनी चाहिये। आज भी स्वातंत्र्य हासिल होने के बाद काँग्रेस की वह भावना बदली नहीं है। लेकिन होता यह है कि यदी हम चलते घोड़े का लगाम खींच कर उसे रोकने की कोशीश करते हैं तो वह ज्यादा तेजीसे चलने की कोशीश करता है। उसी तरह यहां भी लगाम खींचने की कोशीश की जा रही है। इस तरह यदि किया जाय तो वह घोडा ज्यादा बेफाम होकर चलेगा। इस लिये मेरा यह कहना है कि आप लगाम खींचने की कोशीश न करें। इस तरह के प्रांत होना यह तो अक हृदय की भावना है। इससे कोजी नुकसान न होगा यदि होगा तो फायदा ही होगा, ऐसा मेरा विश्वास है। अक आंध्र राज्य बनने से तेलंगाना का कोजी नुकसान तो नहीं होगा, बल्कि उससे तेलंगाना और आंध्रका दोनोंका फायदा होगा। उसी तरह यदि मराठवाडा भी महाराष्ट्र में गया तो कोजी नुकसान मराठवाडे का न होगा, और इस तरह से बंटवारा करना ही मुनासिब होगा।

यह अक शुबाह जाहिर किया जाता है कि मध्यप्रदेश, हैदराबाद, और बंबली प्रांत के मूराठी बोलनेवाले लोग अकत्र आकर यदि अक अलग प्रांत बनाया गया तो यह मराठे बडे बलवान होंगे और उससे देश की नैशनल युनिटी (National unity) में बाधा पड़ेगी, और वहां जो मायनॉरिटीज (Minorities) रहेंगे उनको ज्यादा कष्ट होगा। लेकिन मैं कहता हूं कि इस तरह का विचार करना ठीक न होगा। इससे तो हमारे जो नैशनल

डेव्हलपमेंट के और दूसरे जो भी काम हैं, उसमें बल ही पहुंचेगा। आज की हालत यह है कि अिन तीन प्रांतों में मराठी भाषा बोलनेवाले जो लोग हैं वह मायनॉरीटी में हैं। मध्यप्रदेश की वही हालत है, और हैदराबाद की भी वही हालत है। बंबई की भी वही हालत है। कर्नाटकी भाषा बोलनेवालों की भी यही हालत है। इसलिये मेरा कहना है कि इस तरह यदि ये अेक भाषा बोलनेवाले लोग अेक जगह आजायें तो नुकसान नहीं बल्कि फायदा ही होगा। मराठी बोलनेवालों का अेक प्रांत भी बन गया तो पहले हम भारतीय हैं, और बादमें मराठी हैं। पहले हम भारत के बारे में सोचेंगे और बाद में हमारे प्रांत के बारे में, क्योंकि पहले हम भारतीय हैं और बादमें महाराष्ट्रीय हैं। इस लिये इस तरह का कोअी डर रखने की जरूरत नहीं है कि ये मराठे अेक जगह आजायेंगे तो नुकसान होगा।

हमारा मराठवाडा काफी बॅकवर्ड (Backward) है और आज भी इस पर जितना ध्यान दिया जाना चाहिये, अतना नहीं दिया जा रहा है। यह अभी बॅकवर्ड है अैसी बात नहीं है। बहुत पहले से ही यह बॅकवर्ड है। गये दो सौ साल से मराठवाडे की तरफ कोअी ध्यान नहीं दिया गया। जब निजाम की हुकूमत थी, अुस समय भी खास हैदराबाद मराठवाडे का हिस्सा २०० मील दूर होने की वजह से अुसके तरफ जितना ध्यान दिया जाना चाहिये था वह नहीं दिया गया। और काफी हिस्सा जंगलों से व्याप्त था। बीड अुस्मानाबाद यह स्थान अैसे थे, जो खास राजधानीसे काफी दूर थे। जो अफसर यहां आया करते थे, वह यहां ज्यादा टिक न पाते थे और अुनकी कोशिश हर वक्त यह रहती थी कि जितनी जल्द हो सके अपना तबादला हैदराबाद के पास ही करा लें और मराठवाडे की जमीन भी इस तरह की कडी थी कि ये लोग यहां ज्यादा पनप न पाते थे। इस लिये यह अेक निगलेक्टेड अेरिया (Neglected area) था। अुसके बाद हमारी हुकूमत आयी, देश को स्वातंत्र्य मिला। देश की पंचवार्षिक योजनाअें बनायी गयीं और देशको समृद्ध बनाने की कोशिशें जारी होगयीं, फिर भी पहली पंचवर्षीय योजना में मराठवाडे की तरफ दुर्लक्ष किया गया। यह मेरे अलफाज नहीं हैं, बल्कि हुकूमत के अलफाज हैं कि इस वक्त तो मराठवाडे की तरफ ज्यादा ध्यान हम नहीं दे सके लेकिन अगले पंचवर्षीय योजना में मराठवाडे की तरफ विशेष ध्यान दिया जायेगा।

आज तो मराठवाडे की यह हालत है कि आज डिस्ट्रिक्ट प्लेसेस में भी जरूरी बातें नहीं हैं जैसे दवाखानें रहनेकी जगह, डाकबंगले आदि। यदि भाषावार प्रांत रचना होगयी तो दूसरे पंचसाला प्लॅनमें में मराठवाडे के लिये कुछ करने की नौबत आपके अूपर आयेगी ही नहीं, और प्रांतरचना होना तो लाजमी है। मराठवाडें में पांच अजला हैं, और अुनके हेड क्वार्टर में भी पी. डब्ल्यू. डी. के डाकबंगले भी नहीं हैं। बीड की हालत यह है कि वहां अेक भी डाकबंगला नहीं है और जो है वह भी शहर से काफी दूर जंगल में है। नांदेड में अेक डाकबंगला है, वह बिल्कुल ही खराब है। वह भी जंगल में होने की वजह से वहां कोअी जाता नहीं है। परभणी में अेक डाकबंगला है लेकिन कलेक्टर के रहने के लिये दूसरी जगह नहीं है, इस लिये वह अुसे दिया गया है। इस तरह मराठवाडे के डिस्ट्रिक्ट हेड क्वार्टर की यह हालत है तो अजलाओं में क्या होगा इसका अंदाजा तो आप ही कर सकते हैं। अेक सवाल के जवाब में पी. डब्ल्यू. डी. मिनिस्टर ने कहा कि तेलंगाने में पॅलेशल डाकबंगले मौजूद हैं, और अुनके अिलेक्ट्रीफिकेशन (Electrification) के लिये

३२ हजार रुपये मंजूर किये गये हैं, और जल्द ही वहां पर बिजली का भी अन्तिम जाम हो जायेगा। एक तरफ तो डाकबंगलों में बिजली पहुंचाने का अन्तिम जाम किया जानेवाला है, और दूसरी तरफ हमारे यहां तो बिल्कुल अंधेरा है। अतनाही नहीं बल्कि जो भी डाकबंगले हैं, वह भी अच्छे हालत में नहीं हैं। यह सब देखकर अैसे लगता है कि यदि हमारी भाषावार प्रांत रचना हो जाय तो हमारी अुन्नती के रास्ते खुल जायेंगे। हमारे विकास की तरफ ध्यान नहीं दिया जा रहा है। अुसकी वजह क्या है, यह हम नहीं जानते लेकिन ध्यान नहीं दिया जाता, यह बात बिल्कुल साफ है। जैसे सौतेली बेटा को लगता है कि हमारी मां हमारे तरफ ध्यान नहीं देती, वैसा ही कुछ हमारी भावना हो गयी है। कुछ भी हो लेकिन ध्यान नहीं दिया गया, यह बात सही है। अिस लिये यदि डिस्अिट्रिग्रेशन किया भी जाय तो कुछ नुकसान नहीं होगा। अपनी अपनी भाषा के लोग अुस भाषा के लोगों से मिल जायेंगे, अिसलिये डिस्अिट्रिग्रेशन होना चाहिये।

अेक ऑनरेबल मेंबर ने यह कहा कि अगर आप भाषावार प्रांत रचना करनाही चाहते हैं, तो मेरी अेक शर्त है कि फिर स्टेट असेंबलीज नहीं होनी चाहियें, और प्रेसिडेंट ही सब स्टेटों के लिये मिनिस्टर्स अर्पाईज करेगा। अगर अलग असेंबली न रही तो क्या हरज है? मैं पूछना चाहता हूं कि हमारे पास यदि अलग असेंबली न रही तो फिर लैन्ड कमिशन कैसे बनेंगे और सब कमिटीज और सिलेक्ट कमिटीज में जाने का मौका कैसे मिलेगा और भत्ता भी कहां से मिलेगा?

तेलंगाना और विशाल आंध्र अेक बनने से ही दोनों का फायदा है। अेकॉनाॅमीकली और सभी दृष्टि से फायदा होनेवाला है। अुसी तरह विदर्भ की हालत है। विदर्भ भी अलग नहीं रह सकता है। जब कि भाषावार प्रांत रचना के बारे में विचार करने के लिये यहां कमिशन आया था तब यह सब बातें हमने अुनके सामने रख दी हैं। हमने देखा कि अिसके बारे में हमारे यहां दूसरा आवाज नहीं है। सभी चाहते हैं कि मराठी बोलनेवालों का अेक ही प्रांत होना चाहिये, अिस असेंबली मे अिसके पहले भी अिस तरह का रेजोल्यूशन लाया गया था, और अुसके अुपर काफी बहस भी हो चुकी थी, और हमारे यहां के अेम्. अेल. अेज. को क्या राय है, यह भी जब यहां पर कमिशन आया था तब अुसके सामने अिसके बारे में भी रिप्रेजेंटेशन किया गया था, और हमारे विचारों से कमिशन पूरी तरह वाकिफ है। जब हमारे यहां से वह कमिशन सब जानकारी लेकर और हमारे ख्यालात को सुनकर वापस चला गया है, और वह आज दूसरी जगह भी अपना काम कर रहा है, अैसे हालात में अिस तरह रेजोल्यूशन आज फिर से यहां लाने में कोअी अहमियत नहीं है, अैसा मेरा ख्याल है। यह रेजोल्यूशन लाने के पीछे काफी बेहतरीन भावना है, और अुस भावना से हम सभी सहमत हैं। लेकिन भावना कितनी भी बेहतरीन हो, आज अुसके लिये अिस तरह प्रस्ताव लाने की जरूरत नहीं थी। अुससे कोअी ज्यादा फायदा नहीं होगा, अैसा प्रस्ताव यहां पर लाने से कुछ ज्यादा फायदा नहीं होगा। हमारी जो भी भावना है वह कमिशन तक पहुँच चुकी है। आज यहां यह रेजोल्यूशन आया क्या और नू आया क्या अुसका कोअी खास असर नहीं होनेवाला है। और अुसके लिये यहां कोअी खास आरग्युमेंट्स भी नहीं हैं। हमारे जो भी बातें थीं, वह सब अुस कमिशन के सामने आगयी हैं। अिसके बारे में कमिशन की रिपोर्ट आने तक हमें रहा देखनी चाहिये। जब तक कमिशन की कोअी रिपोर्ट अिसके बारे में नहीं आती, तबतक अिस तरह का रेजोल्यूशन यहां लाना कबलज वक्त होगा, अैसा मेरा ख्याल है।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—जब आप इस रेजोल्यूशन की भावना से सहमत हैं, तो आप इसमें अंश देना व्होट देने के लिये क्यों हिचकिचाते हैं? इसके पक्ष में व्होट देने के लिये आपका दम क्यों टूट रहा है?

[*Mr. Deputy Speaker in the Chair*]

श्री. फूलचंद गांधी :—मैं आपको बतलाना चाहता हूँ कि मुझमें आपसे ज्यादा हिम्मत है, और मैं बराबर व्होट दे सकता हूँ, लेकिन आपका यह रेजोल्यूशन कबलज वक्त—

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—फिर इसके फेवर (Favour) में वोट क्यों नहीं देते? आपके पार्टी में क्या चल रहा है, वह हम जानते हैं।

श्री. फूलचंद गांधी :—आपके पार्टी में भी अंदरूनी क्या बातें चल रही हैं, वह हम भी अच्छी तरह से जानते हैं। मैं भी उसे सुन रहा हूँ।

The hon. Member should know that people living in glass houses should not throw stones at each others. Otherwise, I can also throw stones at his glass house.

Shri V. D. Deshpande : I shall see the hon. Members glass house just now.....

Shri Phoolchand Gandhi : I think the hon. Member is unnecessarily forcing me to throw stones at his glass house.

Mr. Deputy Speaker : Order, Order.

श्री. फूलचंद गांधी :—मुझे तो मालूम है किसकी पार्टी में क्या चल रहा है, और वहां पर भी हर एक मामले पर कितना विरोध रहता है, और कैसे अखतलाफत रहते हैं। आपकी पार्टी में क्या चल रहा है, वह मैं कह सकता हूँ।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—आपको चैलेंज है। हमारे पार्टी में आप जरा भी अखतलाफ नहीं बता सकेंगे।

Mr. Deputy Speaker : Order, Order.

श्री. गोविंदराव मोरे (कंधार आम) :—अध्यक्ष महोदय इस गर्मागर्मी के बहस से हाबुस में बहुत गरम वातावरण पदा होगया है। लेकिन मैं इस गर्मागर्मी के बहस में नहीं पड़ना चाहता। जब यह प्रस्ताव पेश किया गया, उस समय हाबुस का जो माहौल था वह अब बाकी नहीं रहा। यह प्रस्ताव हाबुस में आया, और इस पर जो बहसें हो गयीं, उस पर से मालूम होता है कि यह प्रस्ताव महज प्रस्ताव के लिये इस हाबुस में नहीं लाया गया, बल्कि इसमें कुछ और मकसद होता चाहिये।

हमारे राज्य में स्टेट रिऑर्गनाइजेशन कमिशन आया उसने जानकारी हासिल की और वह चला भी गया। और आज वह कमिशन हिंदुस्तान के दौरे पर है। इस समय इस असेंबली में इस तरह का प्रस्ताव लाने की कुछ भी जरूरत नहीं थी। लेकिन मेरा कहना है कि इसे इस वक्त जानबूझकर लाया गया है। भाषावार प्रांतों की रचना होना जरूरी है, इसमें कोई शुबाह नहीं लेकिन आज यह प्रस्ताव लाया गया, उसके पीछे क्या बातें हैं, यह मैं नहीं जानता हूं। लेकिन मेरा ख्याल है कि आज यहां पर इस तरहका प्रस्ताव लाने की कुछ जरूरत नहीं थी। इस तरह का रेजोल्यूशन यहां पर लाना यह कबलज वक्त कार्यवाही हो रही है। आज जब एक कमिशन नियुक्त किया गया है और वह इन सारे बातों की छानबीन कर रहा है, तब हमें अंतजार करना चाहिये था कि वह क्या काम करेगा। लेकिन आज यहां पर रेजोल्यूशन लाकर जो बहस की गयी, वह कानूनी तौरपर कबलज वक्त है। अटर्नल के पहले जो विचार प्रकट किये गये, वे अलग थे और अलग माहौल में वे पेश किये गये और अभी बादमें जिन विचारोंको प्रकट किया गया, वह बिल्कुल अलग हैं और जो एक माहौल अभी यहां पैदा हुआ, वह तो बिल्कुल ही अलग है।

बहस इस तरह की नहीं है कि यह प्रस्ताव किस तरह से लाया जाय बल्कि यह जो प्रस्ताव लाया गया, वही बेमौका लाया गया है। जब कि पहले कमिशन कायम किया जानेवाला था तब भी इसी तरह का प्रस्ताव हाउस के सामने लाया गया था, और आज भी जब कमिशन यहां आकर अपना काम कर के चला गया है, तब यह प्रस्ताव यहां लाया जा रहा है। इस पर से इसके पीछे कोई खास मकसद दीखता है। इस तरह का आज यहां पर प्रस्ताव लाकर कोई फायदा नहीं होनेवाला है। मेरा ख्याल यह है कि यह प्रस्ताव बार बार इस हाउस के सामने इस लिये लाया जाता है कि आवाम को ऐसा मालूम हो की हमारे ही कहनेसे भाषावार प्रांत रचना हुई, और उसका श्रेय आप खुद लेना चाहते हैं। मैं कहना चाहता हूं कि सबसे पहले भाषावार प्रांत रचनाका प्रस्ताव कॉंग्रेस ने ही माना है और कॉंग्रेस ने यह भी मान लिया है कि भाषावार प्रांत रचना होनी चाहिये। और इसका यदि क्रेडिट (Credit) है तो वह कॉंग्रेस को ही है। भाषावार प्रांत रचना तो होनी ही चाहिये और वह तो होके ही रहेगी। तभी देश में अकात्मताकी भावना पैदा होगी, यह हमारा भी ख्याल है। और जितनी जल्दी हो सके वह होनी चाहिये और उसके लिये जो भी कोशिश हो, वह की जानी चाहिये। लेकिन यहां पर इस तरह का रेजोल्यूशन लाने से कुछ फायदा नहीं होगा। कॉंग्रेस तो इसके लिये सन १९२० से कार्यवाही कर रही है, और बराबर कार्यवाही की जा रही है लेकिन दूसरे पार्टी के जो लोग हैं वे आज इस तरह का रेजोल्यूशन यहां लाकर महज इससे फायदा बूठाना चाहते हैं, और लोगों को यह बताना चाहते हैं कि हमने ही इस बात को अमल में लाया है, और यहां पर बड़े बड़े जोर शोर से तकरीरें दी जा रही हैं। आप लोग तो इसे एक हिला बनाकर हम भाषावार प्रांत रचना के सबसे बड़े पक्षपाती हैं, ऐसा कहकर लोगों से आगामी अल्लेक्शन में व्होट मांगना चाहते हैं। हमारे लिडर ऑफ दी अपोजिशन दूसरे वक्त बड़ी बड़ी तकरीरें करते हैं। आज जितना अहम बिल आपके ही पार्टी की तरफ से लाया गया है। और हम अुमीद करते थे कि आप इसके बारे में अपने ख्यालात का अजहार करेंगे। लेकिन आपने तो आज मुह तक नहीं खोला। जब ऐसा दीख पड़ता है तो इसमें भी कुछ न कुछ राज होना चाहिये। पालिटिशियन (. Politician) जब इस तरह की कुछ हलचल करता है तब बिना मकसद के उस की हलचल नहीं होती है। बिना हलचल के काम करनेवाले अलग होते हैं। यह प्रस्ताव पास

होने से या न होनेसे अُنके काम में कोअी रूकावट न होगी। लेकिन जब कोअी पोलिटिशियन कुछ काम करता है या नही भी करता तो अुसे शुबहा की नजर से ही देखा जाता है। आज लिडर ऑफ दी अपोजिशन नें अिस अहम प्रस्ताव पर भाषण भी नही किया, अिससे जाहिर होता है कि अिसमें कुछ न कुछ गडबड है।

जब यहां पर भाषावार प्रांत रचना के बारे में विचार करने के लिये कमिशन आया था, तब अुन्होंने सभी लोगों के नुमाअिदो को अपने अपने विचार प्रगट करने के लिये बुलाया था। कमिशन के मेंबरो के सामने जब हमने अपने ख्यालात का जो कुछ अिजहार किया तब अुन्होंने कहा कि भाषा-वार प्रांत रचना के बारे में आपके अिस तरह के ख्यालात हैं, लेकिन आपके यहां के कॉमन मॅन (Common men) का क्या ख्याल है, तब हमने अुनके सामने कुछ कॉमन मॅन भी लेजाकर खडे किये। तब हमें कहा गया कि दूसरी पार्टी के तरफ से आपने जो कॉमन मॅन वहां कमिशन के सामने भेजे थे, वह खास तौर पर ट्रेन्ड कर के भेजे थे। मैं कहना चाहता हूं कि अच्छा मकसद भी यदि बूरे अलफाज में पेश किया गया तो वह बुरा बनता है। अिस लिये अच्छा मकसद अच्छे अलफाजों में ही पेश किया जाना चाहिये। तभी वह दूसरे पर भी अच्छा असर कर सकता है।

अिस लिये सिर्फ हैदराबाद के विभाजन का प्रस्ताव यहां पर लाया जाय तो महज अुसीसे काम नहीं चलेगा। हमें अुसके लिये काम करना होगा। अलग अलग प्रांत होने से कोअी फरक नहीं होता है, बल्कि अुससे ज्यादा फायदा ही होगा। यह कहा जा रहा है कि सेकंड फाजिह् अियर प्लॅन में मराठवाडे को जरूर ज्यादा सहुलियतें फराहम की जायेंगी, और अुसे प्रॅयारीटी दी जायेगी, लेकिन सेकंड फाजिह् अियर प्लॅन में आपको अिसे लाने की ही जरूरत न पडेगी, यदि अुस वक्त तक भाषा-वार प्रांत रचना हो जाय तो, भाषावार प्रांत रचना जितनी जल्द हो सके, करने की जरूरत है। अुसीसे कॉमन मॅन का फायदा होनेवाला है। अिस प्रस्ताव से तो हम सभी सहमत हैं, लेकिन मेरा अितनाही कहना है कि यह जो प्रस्ताव यहां पर आया है, वह कब्लज वक्त लाया गया है। आज अिसे यहां लाने की जरूरत नही थी। भाषावार प्रांत बनाने के बारे में कमिशनने अपना काम आरंभ कर लिया है, और वह हैदराबाद से चला भी गया है, अिस लिये मेरी प्रार्थना है कि अिसे हाअुस के सामने आज व्होटिंग के लिये न रखा जाय। अुससे कुछ फायदा नही होगा। अितना कहकर मैं अपना भाषण समाप्त करता हूं।

श्री. व्ही. डी. देशपांडे :—स्पीकर सर, कुछ गलत फहमी हो रही है। आज जो रेजोल्युशन हाअुस के सामने है, अुस पर मैं अपने ख्यालात का अिजहार पहलेही करनेवाला था, लेकिन मौका नहीं मिला। लेकिन अगले वक्त मैं अिस पर जरूर बोलनेवाला हूं।

The House then adjourned till Half-Past Two of the Clock on Thursday, the 2nd September, 1954.